

Erasmus

NWO/Beleidsgericht Onderzoek Primair Onderwijs
Educational Governance:
Strategie, ontwikkeling en effecten

Erasmus Universiteit Rotterdam

Foto: Pierre van Mouche
BSL 2009 schoolplein

rijksuniversiteit
groningen
GION

NWO / Beleidsgericht Onderzoek Primair Onderwijs

Educational Governance:

Strategie, ontwikkeling en effecten

Themaproject 4: Ouderbetrokkenheid bij schoolbeleid

Eindrapport, januari 2012

Projectleider: Prof. Dr. V.J.J.M. Bekkers

Projectuitvoering: Dr. D. de Kool en Dr. G.F.M. Straten

Universiteit: Erasmus Universiteit Rotterdam

Onderzoeksschool/instituut: Netherlands Institute of Government

Voorwoord

Het onderzoek naar de betrokkenheid van ouders bij schoolbeleid is een deelproject van een breder onderzoek naar 'Educational Governance' in het kader van Beleidsgericht Onderzoek Primair Onderwijs (BoPo). Het onderzoek wordt gefinancierd door NWO en uitgevoerd door een onderzoeksteam van de Erasmus Universiteit Rotterdam en GION (Rijksuniversiteit Groningen).

Wat betreft het deelproject 'ouderbetrokkenheid bij schoolbeleid' gaat onze dank in de eerste plaats uit naar NWO als opdrachtgever en de programmacommissie BOPO voor de opmerkingen bij het conceptrapport.

In de tweede plaats willen we alle leden van het projectteam bedanken voor hun waardevolle feedback tijdens de uitvoering van het onderzoek. Dat zijn Adriaan Hofman, Roelande Hofman, Bram Steijn, Jan de Boom, Laura den Dulk, Tessa Janssen en Kevin van Leer.

In de derde plaats bedanken we alle basisscholen die hun medewerking hebben verleend aan het onderzoek, alle respondenten die ons tijdens interviews te woord hebben gestaan en natuurlijk de ouders die de vragenlijsten hebben ingevuld.

Ten slotte willen we Wido Oerlemans bedanken die de kwantitatieve analyses voor zijn rekening heeft genomen.

Victor Bekkers
Dennis de Kool
Geertjan Straten

Samenvatting

In het onderzoek naar de ouderbetrokkenheid bij schoolbeleid stond de vraag centraal naar de wijze waarop de kwaliteitsinformatie die de Inspectie van het Onderwijs op internet openbaar maakt 'doorwerkt' in het kwaliteitsbeleid van basisscholen en het bovenschoolse management en de mate waarin deze openbare inspectiegegevens van invloed zijn op de betrokkenheid van ouders bij het basisonderwijs en hun keuzegedrag met betrekking tot de basisschool van hun kind(eren). Om deze vraag te beantwoorden zijn ruim 1500 surveys uitgezet onder ouders van 25 verschillende basisscholen (waarvan er 293 zijn geretourneerd), ruim 35 interviews afgenomen bij vertegenwoordigers van het bovenschoolse management, basisschooldirecteuren en/of ouders die lid zijn van de (G)MR en zijn gegevens uit bestaande monitoren geraadpleegd (peilingen onder schoolbesturen en scholen).

Uit de surveys blijkt dat de informatie die de Inspectie van het Onderwijs op internet publiceert over de kwaliteit van basisscholen voor ouders nauwelijks een rol spelen bij hun schoolkeuze. Ouders maken in zeer beperkte mate gebruik van de website van de Inspectie van het Onderwijs, zeker in vergelijking met andere informatiebronnen. Het hoogst scoren een bezoek aan een school, persoonlijke gesprekken op school, schriftelijke informatie (waaronder de website van de school) en informatie van andere ouders. Ook de sfeer en uitstraling van de school spelen een belangrijke rol bij hun afweging. Daarnaast spelen bij ouders pragmatische overwegingen, bijvoorbeeld een school in de buurt, een belangrijke rol. Uit de surveys blijkt verder dat ouders gemiddeld de kwaliteit van de basisschool van hun kind(eren) hoog inschatten. Daarnaast komt het beeld naar voren dat naarmate de betrokkenheid van ouders toeneemt, de kwaliteitsbeoordeling van hun school juist afneemt. Ook is een frequenter bezoek van de website van de Inspectie van het Onderwijs gerelateerd aan een lagere beoordeling van de kwaliteit door ouders. Er is geen optimale 'fit' tussen de beleidstheorie van het ministerie van OCW / de Inspectie van het Onderwijs ('rationele bias') en de opvattingen van ouders over kwaliteit ('subjectieve bias').

Ouders percipiëren hun invloed op het kwaliteitsbeleid van basisscholen als laag. Zij schatten de invloed van teamleden, directie en schoolbestuur aanzienlijk hoger in. De gepercipieerde invloed van ouders in de (G)MR is eveneens gering. De leden van de (G)MR zijn in hoge mate afhankelijk van de gegevens die hen worden aangereikt. Ouders in de (G)MR ervaren vaak een informatieafstand tussen ouders en personeel. Daarnaast is naar voren gebracht dat de (G)MR soms laat bij processen wordt betrokken en dat kan een gevoel van 'nakaarten' oproepen. Dit is een relevante observatie in het licht van het beoogde educatieve partnerschap tussen scholen en ouders, dat een gelijkwaardige relatie en informatiepositie veronderstelt. Een verdere professionalisering van de (G)MR is daarbij noodzakelijk.

Op basis van de inzichten uit de monitoren is in grote lijnen te stellen dat de samenhang tussen de oordelen van vertegenwoordigers van het bovenschoolse management en van de schoolleiders gering is. Aan de kwaliteit van onderwijs wordt door de direct betrokkenen binnen de school een hoge prioriteit toegekend. De Inspectie van het Onderwijs heeft volgens de betrokkenen vaak redelijk veel tot veel invloed op bestuursbeslissingen. Bij het kwaliteitsbeleid is een tweedeling te onderscheiden. De Inspectie van het Onderwijs heeft of nauwelijks een inbreng en wordt alleen geïnformeerd, of zij heeft een adviserende rol. Het algemene oordeel over

Samenvatting

de Inspectie van het Onderwijs is positief. De oordelen van de betrokkenen wijzen in dezelfde richting, maar de samenhang tussen deze oordelen is niet significant. De 'fit' tussen de percepties van vertegenwoordigers van het bovenscholse management en de percepties van de schoolleiding is niet optimaal.

Uit de interviews blijkt dat de respondenten van de basisscholen doorgaans positief zijn over hun contacten met de Inspectie van het Onderwijs. De controlerende rol van de Inspectie van het Onderwijs zou in hun ogen wel verbreed mogen worden naar een adviserende rol, waarbij de Inspectie van het Onderwijs naast constatering ook concrete verbetervoorstellen doet. Daarnaast is naar voren gebracht dat de Inspectie van het Onderwijs zich vooral richt op cognitieve opbrengsten (smalle benadering van kwaliteit), terwijl basisscholen naar de mening van de respondenten ook aandacht moeten hebben voor de creatieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen en dat zijn aspecten die doorgaans moeilijker te meten zijn (brede benadering van kwaliteit). De respondenten hebben geen moeite met de openbaarheid die de Inspectie van het Onderwijs betracht. Kritische noten daarbij zijn dat de inspectiebevindingen slechts een momentopname zijn en dus niets zeggen over tussentijdse progressie die scholen boeken, dat de lijst met zwakke scholen niet als 'afrekenmechanisme' mag fungeren, dat achter cijfers doorgaans een genuanceerd verhaal schuil gaat en dat de Inspectie van het Onderwijs in de beleving van de respondenten meer oog zou moeten hebben voor scholen die het goed doen ('excellente scholen').

De prestatiegegevens die de Inspectie van het Onderwijs op internet openbaar maakt werken door in de beleidskaders van de scholen. Bij (zeer) zwakke scholen gebeurt dat noodzakelijkerwijs in de vorm van een reactieve reflex (in een poging om het negatieve stempel van de Inspectie van het Onderwijs kwijt te raken), terwijl scholen die het beter doen inspectienormen doorgaans integreren in hun documenten en systemen van kwaliteitsmonitoring vanuit een proactieve strategie (namelijk voorkomen dat ze in de toekomst een negatief inspectieoordeel krijgen). Er zijn ook schoolleiders die hebben aangegeven bewust hogere ambities dan de Inspectie van het Onderwijs te hebben, waarmee ze anticiperen op (verwachte) normverzwaringen. Wel is benadrukt dat het overnemen van inspectienormen niet ten koste mag gaan van de eigen identiteit van scholen en dat onderwijskwaliteit meer omvat dan gekwantificeerde opbrengstcijfers.

Verreweg de meeste ouders geven aan dat ze het goed vinden dat er een Inspectie van het Onderwijs bestaat die de kwaliteit van het onderwijs bewaakt. Tegen die achtergrond kan de website van basisscholen een belangrijke schakel zijn om inspectiegegevens prominenter onder de aandacht van ouders te brengen. Daarbij is het van groot belang dat niet alleen negatieve resultaten, maar ook goede prestaties van scholen voor het voetlicht worden gebracht ('naming and faming'). Dat biedt een wenkend perspectief voor scholen die de lat hoger willen leggen.

5.7	Conclusies.....	73
6.	Doorwerking inspectiegegevens in beïnvloeding van kwaliteit van het onderwijs door ouders en oudergeleding	77
6.1	Inleiding.....	77
6.2	Meetinstrumenten.....	77
6.3	Resultaten analyses op basis van vragenlijsten.....	78
6.4	Kwalitatieve inzichten op basis van interviews.....	85
6.5	Conclusies.....	87
7.	Conclusies en aanbevelingen	89
7.1	Inleiding.....	89
7.2	Conclusies.....	89
7.3	Aanbevelingen	96
	Literatuur	99
	Bijlage 1: Interviewvragen	105
	Bijlage 2: Respondenten.....	107

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Een belangrijke veronderstelling in het onderwijsbeleid is dat er sprake is van een 'betrokken omgeving' die in staat en bereid is zich een mening te vormen over de kwaliteit van de instelling, deze te uiten en de mogelijkheden om die kwaliteit te beïnvloeden wil benutten (Ministerie van OCW, 2005; Onderwijsraad, 2006; Fan & Chen, 2001). Deze ontwikkeling wordt ook wel 'educational governance' genoemd; een ontwikkeling die zich niet alleen tot Nederland beperkt. Binnen een groot aantal West-Europese landen is er zelfs sprake van een trend (Hofman e.a. 2008). Kenmerkend voor het denken over governance is dat het realiseren van bepaalde waarden die we als samenleving belangrijk achten, zoals goed onderwijs, niet alleen een verantwoordelijkheid is van de overheid. Zij heeft hierop niet het monopolie. Goed onderwijs kan worden gezien als een proces van coproductie tussen een groot aantal belanghebbende partijen die wederzijds afhankelijk van elkaar zijn (Rhodes, 1997). In dit geval gaat het op zijn minst om de directies en besturen van scholen, de leerkrachten, de ouders en de overheid. In dit verband wordt ook vaak het begrip 'partnerschap' gehanteerd als een concept om betekenisvolle samenwerkingsrelaties tussen scholen en ouders vorm te geven (Leming, 2002; Taylor, 2004). In een partnerschap zijn betrokkenen erop uit om elkaar wederzijds te ondersteunen en stemmen ze hun bijdrage zoveel mogelijk op elkaar af (vgl. *best fit*), met als doel de onderwijskwaliteit c.q. bestuursbeleid te optimaliseren. Lindsay en Dockrell (2004) zien deelname door ouders aan beleid als een krachtige factor in het verkrijgen van meer invloed op het wenselijke onderwijs voor hun kind. Hofman e.a. (2002) laten zien dat coherentie en afstemming van schoolbeleid tussen schoolleiding, leerkrachten en ouders bevorderlijk is voor de gemeenschapszin en dat zij op haar beurt weer schoolcondities scheppen die leerprestaties kunnen verbeteren. Belangrijk daarin is dat deze partijen een gedeeld beeld hebben van wat goed onderwijs is en op grond van dit gedeelde beeld ook veranderingen en verbeteringen doorvoeren. Dit laat onverlet dat de overheid wel een belangrijke taak heeft in een dergelijk 'governance arrangement': zij bepaalt welke minimumeisen in dit verband garant staan voor goed onderwijs en draagt er zorg voor dat deze eisen ook daadwerkelijk worden nageleefd. Vandaar dat de Inspectie van het Onderwijs hierin een belangrijke rol vervult.

Een belangrijke actor in deze schoolomgeving zijn ouders die ook institutioneel vertegenwoordigd zijn in de oudergeleding van de medezeggenschapsraad. Het is belangrijk dat relevante actoren inzicht hebben in de kwaliteit van een school en de beleidsoverwegingen die daaraan ten grondslag liggen en de effecten hiervan ook kunnen controleren. Vandaar dat onafhankelijke en transparante informatie over de kwaliteit en prestaties van een school beschikbaar moeten zijn. Het is echter de vraag of die informatie voorhanden is. Kenmerkend voor het denken over 'governance' is dat elke actor toegang heeft tot specifieke hulpbronnen op grond waarvan hij of zij invloed kan uitoefenen. Hulpbronnen zijn onder meer bepaalde wettelijke taken en bevoegdheden, geld maar ook kennis en informatie. Probleem is echter dat de toegang tot deze hulpbronnen op grond waarvan invloed kan worden uitgeoefend niet voor elke belanghebbende partij vanzelfsprekend is. In een 'governance arrangement' is de toegang en verdeling van deze hulpbronnen vaak ongelijk verdeeld (Koppenjan & Klijn,

Inleiding

2004). Dit geldt ook voor informatie die iets zegt over de kwaliteit van scholen. Een ander probleem is de mate waarin bepaalde belanghebbende partijen al dan niet goed georganiseerd zijn om van deze hulpbronnen gebruik te maken. De organisatiegraad van een actor is daarom ook van invloed op de mate waarin deze actor in staat is om bijvoorbeeld de kwaliteit van het onderwijs in een school te kunnen beïnvloeden (Bekkers, 2007).

Het beleid van de Inspectie van het Onderwijs is hier ook op gericht: met het via internet beschikbaar stellen van kwaliteitsoordelen en kwaliteitsinformatie over scholen wordt getracht de informatiepositie van vooral ouders te verbeteren, waardoor een 'level playing field' ontstaat dat partijen in staat stelt om op grond van gevalideerde informatie een gedeeld beeld van kwaliteit van het onderwijs op een school te verkrijgen (Bekkers, 2002). Hierdoor verandert ook de wijze waarop verantwoording wordt afgelegd. Naast een verticale verantwoordingsrelatie (van de school naar het ministerie c.q. de Inspectie van het Onderwijs) ontstaat een horizontale verantwoordingsrelatie (van de school c.q. de Inspectie van het Onderwijs naar de samenleving c.q. burger). De idee is dat het beschikbaar stellen van deze kwaliteitsinformatie een meerledig doel dient (Meijer & Homburg, 2008). Ten eerste zouden door het publiceren van deze kwaliteitsinformatie schooldirecties/besturen een extra prikkel krijgen om hun kwaliteit te verbeteren ('naming and shaming'); te meer daar zij door ouders en door de oudergeleding van de MR hierop worden aangesproken. Bovendien blijkt de kwaliteit van een school een belangrijke bron te zijn op grond waarvan scholen met elkaar concurreren. De gedachte daarbij is dat het afleggen van publieke verantwoording bijdraagt aan het leervermogen van scholen. Ten tweede zou het ouders in staat moeten stellen om een betere afweging te maken of zij hun kind naar een bepaalde school sturen, dan wel van school halen. De gedachte is dat ouders zich gedragen als homo economicus, als een rationeel opererende consument die op grond van meer informatie tot betere oordelen komt (Van de Walle & Roberts, 2008). Ten derde wordt op deze manier getracht de ouderbetrokkenheid te versterken. De idee is dat een meer betrokken omgeving eerder bereid is een mening te vormen over de kwaliteit van een instelling ('fit'), deze ook te uiten om vervolgens invloed uit te oefenen op het beleid. Dit op zijn beurt draagt weer bij tot betere van de school en leerlingen (Ministerie van OCW, 2005; Fan & Chen, 2001).

Onderzoek naar het gebruik van kwaliteitsinformatie door burgers is schaars en staat niet in verhouding tot de verwachtingen die beleidsmakers hebben ten aanzien van de effecten die zouden moeten optreden, zoals hierboven beschreven (Van de Walle & Roberts, 2008). Marshall et al. (2003) constateren dat prestatiegegevens over de kwaliteit van ziekenhuizen in de VS en Schotland doorgaans nauwelijks worden gebruikt. "The public does not search it out, does not understand it, distrusts it and fails to make use of it" (Marshall et al., 2003, p. 141).

Onderzoeken over het gebruik van kwaliteitsinformatie in bijvoorbeeld de gezondheidszorg die vooral een kwalitatief karakter hebben, laten zich niet eenduidig positief uit. Marschall et al. (2002), die een groot aantal focusgroepsgesprekken hebben gehouden, stellen dat verschillende actoren kanttekeningen plaatsen bij de openbaarmaking van informatie in de gezondheidszorg. De verwachting van betrokkenen en vooral professionals is dat publicatie negatieve consequenties zal hebben. Uit ander onderzoek (Marshall, e.a., 2003; Mason, e.a., 2006; Askim, 2009)

blijkt dat de prestatiegegevens minder vaak worden gebruikt dan verwacht. Sommige mensen gebruiken de informatie, anderen niet (Schneider en Epstein, 1998; Askim, 2009). Leeftijd, opleiding en geslacht spelen daarin een kleine rol, maar ook het belang dat een patiënt hecht aan bepaalde informatie: hoe hoger de opleiding en hoe dichter bij een operatie, hoe eerder men er gebruik van maakt (Schneider & Epstein, 1998). Dat geldt ook voor de mate waarin er snel een operatie moest worden uitgevoerd. Daarnaast wordt de informatie selectief gebruikt. Daarbij werd wel het belang onderstreept om de informatie nadrukkelijk doelgroepgericht aan te bieden en daarbij te kijken welke informatie- en communicatiekanalen het beste aansluiten bij een bepaalde doelgroep, zodat de doelgroep daadwerkelijk in staat is om er kennis van te kunnen nemen. Ook blijkt dat er wel enig wantrouwen is ten aanzien van de betrouwbaarheid van de data en dat dus een groter belang wordt gehecht aan informatiebronnen (Schneider & Epstein, 1998). Mason & Street (2006) concluderen bovendien dat de ziekenhuizen zelf de informatie slechts in beperkte mate gebruiken om hun kwaliteit te verbeteren.

Interessant is te kijken of dit ook geldt voor scholen. Uit een grootschalig maar niet recent onderzoek naar het gebruik van kwaliteitsinformatie die door de Inspectie van het Onderwijs beschikbaar is gesteld blijkt dat ouders hier in geringe mate gebruik van maken (Vogels 2002). Een resultaat van het betreffende kwantitatieve onderzoek waarvoor in het jaar 2000 gegevens zijn verzameld, is dat het aantal ouders dat informatie van internet gebruikt om tot een schoolkeuze te komen, één procent bedraagt (Vogels, 2002). In 2004 stelt Meijer (2004) dat het onderzoek naar het gebruik van kwaliteitsinformatie door ouders en burgers in het algemeen schaars is. Een relevant, maar kleinschalig onderzoek is verricht in vier verschillende wijken in de gemeente Utrecht (Gilsing & Tierolf, 2010). Dat onderzoek laat zien dat er belangrijke verschillen zijn tussen ouders met betrekking tot schoolkeuzemotieven. Hoogopgeleide en autochtone ouders laten vaker de onderwijskundige aanpak, de sfeer op school en het feit dat de school wordt bezocht door kinderen uit de buurt meewegen dan laagopgeleide en allochtone ouders. De belangrijkste reden om een school uit te sluiten is dat er op een school te veel kinderen van een bepaalde etnische achtergrond zitten. De samenstelling van de leerlingpopulatie is dus een belangrijk keuzemotief. De belangrijkste informatiebronnen die ouders gebruiken bij hun schoolkeuze zijn niet-schriftelijke bronnen. Het bezoeken van scholen is de meest gebruikte informatiebron. Laagopgeleide ouders en allochtonen laten zich minder en minder breed informeren dan hoogopgeleide en autochtone ouders (Gilsing & Tierolf, 2010).

Waslander, Pater & Van der Weide (2010) stellen daarentegen dat ouders verschillende andere informatiebronnen gebruiken die iets zeggen over de kwaliteit van een school, onder meer sociale netwerken. Hun keuze voor een bepaalde school wordt daarbij niet alleen bepaald door de kwaliteit van school zoals deze officieel is vastgesteld door de Inspectie van het Onderwijs. Ook andere factoren spelen een rol in hun keuzegedrag voor een bepaalde school. Ook uit een recent onderzoek van het CPB (2010) blijkt dat het effect van kwaliteitsinformatie – die in geval is gepubliceerd in Trouw – beperkt is voor wat betreft de schoolkeuze. De reisafstand naar school is duidelijk belangrijker. Uit dit onderzoek blijkt eveneens dat andere informatiebronnen ook van belang zijn.

Een relevante vraag is wat scholen zelf doen met openbare kwaliteitsinformatie? Hofman, Vandenberghen & Dijkstra (2008) hebben onderzoek gedaan naar het oordeel over de informatie door de scholen zelf. Zij stellen dat schooldirecties en -besturen merendeels positief reageren op de openbaarmaking van de informatie door de

Inspectie van het Onderwijs. Een substantieel deel, ongeveer een derde, oordeelt minder positief. Zij zijn van mening dat de publicatie van de gegevens scholen stimuleert tot liegen en bedriegen, ofwel strategische gedragingen.

De laatste jaren zijn er ook onderzoeken uitgevoerd naar de invloed van de Inspectie van het Onderwijs op de prestaties van de school (Luginbuhl e.a., 2009; Koning, P., e.a., 2010). Uit het onderzoek van Luginbuhl, Webbink & De Wolf (2009) blijkt dat inspecties in beperkte mate leiden tot betere prestaties van scholen en niet of nauwelijks impact hebben op de prestaties van leerlingen.

1.2 Doelstelling

Doel van dit onderzoek is de basisveronderstellingen van het beleid om kwaliteitsinformatie via het internet toegankelijk en openbaar te maken, zoals dit thans geschiedt door de Inspectie van het Onderwijs, te toetsen. Drie onderzoeksvragen worden hiervan afgeleid.

a. In welke mate en onder welke condities speelt de kwaliteitsinformatie die door de Inspectie van het Onderwijs op het internet openbaar is gemaakt een rol in de afwegingen van ouders om hun kind op een bepaalde school te plaatsen dan wel van school te halen?

b. In welke mate en onder welke condities speelt de kwaliteitsinformatie die door de Inspectie van het Onderwijs op het internet openbaar is gemaakt een rol in het kwaliteitsbeleid zoals dat door schooldirecties en schoolbesturen wordt vastgesteld?

c. In welke mate en onder welke condities speelt de kwaliteitsinformatie die door de Inspectie van het Onderwijs op het internet openbaar is gemaakt een rol in de wijze waarop ouders en de oudergeleding van de medezeggenschapsraad invloed uitoefenen op het kwaliteitsbeleid van instellingen?

Alvorens deze basisveronderstellingen aan een kritische toets te onderwerpen, is het interessant om te bezien hoe deze veronderstellingen zijn terug te vinden in de beleidstheorie die het ministerie van OCW / de Inspectie van het Onderwijs hanteert inzake het openbaar maken van kwaliteitsinformatie. Daartoe vindt eerst een reconstructie van de beleidstheorie plaats. Een beleidstheorie kan worden omschreven als een geheel van finale, causale en normatieve veronderstellingen die aan een bepaald beleid ten grondslag liggen (Hoogerwerf en Herweijer, 1998). Daarbij gaat het vooral om te kijken wat de veronderstellingen zijn geweest ten aanzien van het mechanisme dat in werking wordt gezet om bepaalde doelstellingen te realiseren op grond van een analyse van bepaalde oorzaken en gevolgen die aan een probleem ten grondslag liggen. Dit mechanisme kan worden gezien als een bepaalde interventie in een context die als wenselijk wordt gezien. In dit geval moet de openbaarmaking van kwaliteitsinformatie worden gezien als een interventie om bepaalde doelstellingen te realiseren die we politiek wenselijk achten (Leeuw, e.a., 2004).

1.3 *Reconstructie van de beleidstheorie*

De online publicatie van de gegevens over scholen door de inspectie was verre van vanzelfsprekend (Meijer, 2007). De aanleiding is een verzoek op inzage in de verzamelde gegevens van een journalist in 1997 met als uiteindelijk doel de publicatie van de informatie over de scholen. Zijn verzoek werd aanvankelijk door het ministerie van OCW en de Inspectie van het Onderwijs afgewezen. In tweede instantie heeft de journalist de gegevens toch ontvangen nadat hij een succesvol beroep op de Wet Openbaarheid Bestuur heeft gedaan. De gegevens zijn daarna op internet geplaatst. In 1999 heeft ook de inspectie de gegevens op haar internetsite geplaatst. Inmiddels is de publicatie van de gegevens geformaliseerd in de Wet op het Onderwijstoezicht (WOT) die in 2002 van kracht is geworden. De informatieverstrekking is onderdeel geworden van de wijze waarop de inspectie toezicht houdt op scholen.

De idee is dat de openbaarmaking van informatie over scholen door de Inspectie van het Onderwijs moet leiden tot een verbetering van de kwaliteit van het onderwijs. Dit idee staat echter niet op zichzelf, maar is ingebed in een veel bredere beleidstheorie over de rol van het toezicht op de scholen. In een reconstructie van de beleidstheorie van de Wet op het Onderwijstoezicht (2002) maakt Ehren (2006) een onderscheid tussen drie mechanismen die van belang om het doel van kwaliteitsverbetering te bereiken: a) monitoring en oordeelsvorming over de sterke en zwakke punten van een school, b) proportioneel toezicht en c) openbaarmaking van het inspectieoordeel. Al deze mechanismen zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Zonder toezicht zou er immers geen openbare informatie van de overheid over scholen zijn. Daarnaast geldt dat de inhoud van het toezicht ook de afgelopen jaren is veranderd.

In de loop der jaren heeft de inspectie steeds meer informatie op internet geplaatst. In 2003 zijn de kwaliteitskaarten van basisscholen op de site gezet. Later zijn de scholen die de inspectie beoordeelde als zwak of zeer zwak, op een aparte lijst op de site gezet. Een zeer zwakke school is een school die onvoldoende onderwijsresultaten realiseert en die daarnaast op cruciale onderdelen van het onderwijsproces onvoldoende kwaliteit laat zien (Inspectie van het Onderwijs, 2011).

Tegen de publicatie van deze lijst is geageerd. Een belangrijk motief was dat de gepresenteerde resultaten niet altijd actueel waren. De verandering die de inspectie heeft doorgevoerd is dat ze de datering van het onderzoek waarop het oordeel is gebaseerd, duidelijk hebben aangegeven. In 2006 is de opzet van de site veranderd. De inhoudelijke wijziging in 2008 is dat de kwaliteitskaarten zijn vervangen door risicokaarten.

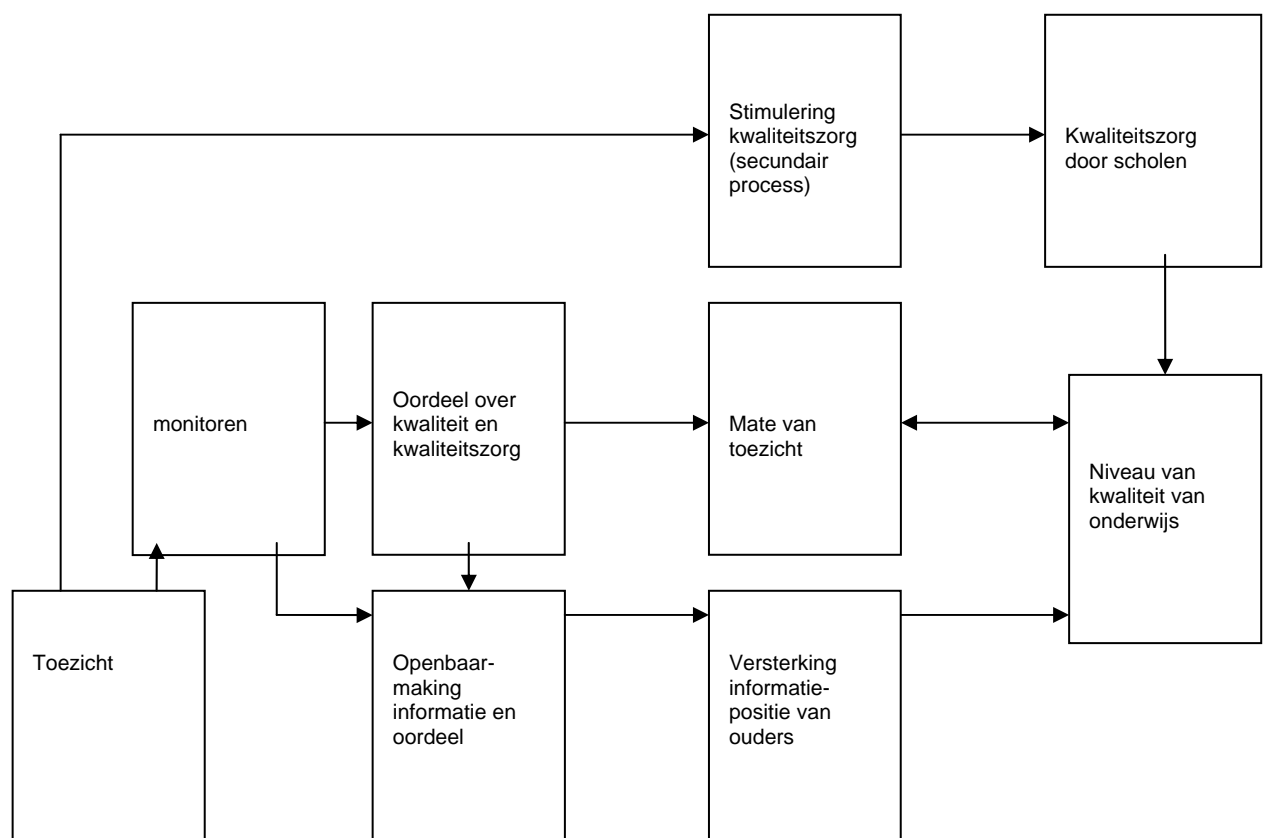
Een verwacht effect van de openbaarmaking van de kwaliteitsinformatie over scholen is dat de (informatie-)positie van ouders wordt versterkt. Twee onderliggende aannames spelen hierbij een rol. De eerste aanname is dat ouders de inspectiesite bezoeken om de informatie op te halen en te gebruiken. Een tweede mechanisme is dat scholen door de publicatie van de gegevens worden gestimuleerd om zich te verantwoorden. Een praktische implicatie is dat zij meer en/of betere informatie verstrekken.

De versterkte (informatie-)positie leidt, zo is de inschatting, tot een betere kwaliteit. Het mechanisme is dat ouders met deze informatie beter onderbouwde beslissingen kunnen nemen. Ouders kiezen, en belonen daarmee, scholen die kwaliteit bieden. Tijdens de schoolloopbaan van de kinderen bedient inspectie-informatie de ouders om

Inleiding

een vinger aan de pols te houden. Als er aanleiding toe is, dan zullen de ouders, zo is de veronderstelling, op basis van de informatie de directie hierop aanspreken. Dit moet een positief effect op de kwaliteit hebben.

De publicatie van de informatie zal ook een direct preventief effect op de school hebben en vooral bij de scholen die hun kwaliteit van onderwijs niet op orde hebben, zo wordt verwacht. Vanwege het negatieve inspectie-oordeel zal een ouder besluiten om de desbetreffende school niet te kiezen. Een gevolg is een afnemend leerlingaantal, wat is op te vatten als een negatieve sanctie. De verwachting is dat deze scholen om een verdere terugloop te voorkomen zich meer inzetten om kwalitatief goed onderwijs aan te bieden en te blijven aanbieden. In figuur 1 is het deel van de beleidstheorie over de publicatie van de gegevens op internet door de inspectie weergegeven.

Figuur 1: Gereconstrueerde beleidstheorie van het ministerie van OCW / de Inspectie van het Onderwijs

De wijze waarop de inspectie haar werk uitvoert is in de loop der jaren veranderd. In de loop der jaren is de nadruk steeds meer komen te liggen op kwaliteit en kwaliteitszorg. Dit heeft zijn neerslag gekregen in een nieuwe en aparte wet voor de inspectie: de Wet op het Onderwijs Toezicht. De basis van het inspectiewerk was en blijft het monitoren van (basis-)scholen. Tegelijkertijd zien we dat in het de inspectie steeds meer nadruk legt op de verantwoordelijkheid van scholen voor het functioneren van hun eigen organisatie. Scholen moeten zelf zorg dragen voor kwaliteit en de bewaking ervan. Onderwijsgevendende moeten de ruimte hebben om goed onderwijs aan te bieden. Vandaar dat de inspectie het belangrijk vindt om de kwaliteitszorg binnen de scholen

verder te ontwikkelen. Daarbij kijkt men niet alleen maar naar het primaire proces – het verzorgen van onderwijs – maar ook naar het secundaire proces, dit wil zeggen de kwaliteit van de bedrijfsvoering, waarbij ook samenwerking wordt gezocht met andere diensten van OCW zoals de auditdienst en DUO. Bovendien moeten de direct betrokkenen zoals ouders en gemeenten de mogelijkheden hebben om invloed uit te oefenen (OCW, 2005).

Een andere pijler is de fasering van het toezicht: het moet op maat zijn. Op basis van de monitorgegevens en het oordeel bepaalt de Inspectie van het Onderwijs of meer gericht toezicht noodzakelijk is. De kern van het zogenaamde ‘proportionele toezicht’ is dat scholen die kwaliteit leveren geen extra toezicht nodig hebben. Zij behoren het vertrouwen te krijgen.¹ In dat kader wordt ook wel gesproken over risicogericht toezicht², waarbij scholen die goed presteren minder toezicht ‘verdienen’ en zwakke of zeer zwakke scholen te maken krijgen met meer inspecties. Het zwaartepunt van het inspectiewerk komt dan te liggen bij scholen die te weinig kwaliteit bieden. Een meer organisatorische reden voor de fasering is dat de inspectie de beperkte middelen optimaal wil inzetten. De noodzaak van een gerichte inzet en risicogestuurd toezicht is groter geworden door de aangekondigde bezuinigingen. De effecten en neveneffecten van toezicht zijn overigens nog een relatief onontgonnen onderzoeksterrein (Ehren, 2006).

1.4 Theoretische positionering

Dit onderzoek maakt deel uit van een groter onderzoeksproject genaamd ‘educational governance’. Centraal in dit project staat het leerstuk van ‘fit’. Dit leerstuk is van de ene kant aansprekend, omdat het gebaseerd op een lange traditie in de organisatiesociologie waarbij aandacht wordt gevraagd voor een proces van aanpassing. Dit aanpassingsproces is geslaagd, wanneer de structuur (zijnde taakverdeling binnen de organisatie en de wijze van coördineren (zie Mintzberg, 1979) van de organisatie zich weet aan te passen aan een veranderende omgeving en aan veranderende technologieën waarvan gebruik wordt gemaakt (Lawrence & Lorsch, 1967; Woodward, 1958). Mintzberg (1979) spreekt in dit geval van een aanpassingsproces van de structuur van de organisatie aan vijf zogenaamde contingentiefactoren. Naast omgeving en technologie vraagt hij ook nog aandacht voor de invloed van leeftijd en omvang, formele macht en modegevoeligheid op de taakverdeling en coördinatie van een organisatie. De idee is dat een organisatie die haar structuur heeft weten aan te passen aan deze zogenaamde contingentiefactoren tot betere prestaties in staat is. Betere prestaties worden in dat verband gezien als het resultaat van een aanpassingsproces dat in het teken staat van het zoeken naar een fit (Mintzberg, 1979; Donaldson, 2001).

De aantrekkelijkheid van deze redenering blijkt bij nader inzien niet zo overtuigend, hoewel de zoektocht naar het empirisch in kaart brengen van dit aanpassingsproces een belangrijke impuls heeft gegeven aan het organisatiesociologische onderzoek (Donaldson, 2001). Donaldson (2001) heeft op een overtuigende manier aangetoond

¹ Zie OCW-nota *Toezicht in vertrouwen, vertrouwen in toezicht*. Tweede Kamer der Staten-Generaal, Vergaderjaar 2005-2006, 30 183, Nummer 11 van 11 september 2006.

² *Governance in het onderwijs*, kamerstukken Tweede Kamer der Staten-Generaal, Vergaderjaar 2006-2007, 30 183, Nummer 18.

Inleiding

dat deze redenering minder overtuigend is dan het lijkt. Zo is de theorie te statisch en miskent deze het belang van het organisatieveranderingsproces en de strategische keuzen die worden gemaakt, evenals het leerproces dat daaraan ten grondslag ligt. Daarnaast kunnen goede of slechte prestaties ook door heel andere factoren worden verklaard dan de mate waarin een organisatiestructuur zich heeft weten aan te passen aan een veranderende omgeving of technologie. Zo is het belangrijk om ook rekening te houden met de formele en informele machtsverdeling binnen een organisatie, het spel om de macht binnen deze organisatie die immers niet altijd functioneert als een geoliede machine en piramide (Pfeffer & Salancik, 1978; Clegg, 1989), de cultuur van de organisatie (Schein, 1988) maar ook allerlei gegroeide vanzelfsprekendheden die veranderingen vaak in de weg staan (Scott, 1995).

In dit deelonderzoek hanteren we nog steeds de idee van 'fit', maar definiëren we het proces van 'fit' veel meer als de uitkomst van een proces van gedeelde betekenisverlening tussen verschillende actoren in en rondom scholen. 'Fit' is daarom niet alleen objectief vast te stellen op grond van een omvangrijk causaal model waarbij veranderingen in een aantal contingentiefactoren samenhangen met bepaalde wijzigingen in de structuur van de organisatie. In deze deelstudie is er sprake van 'fit', indien er sprake is van intersubjectieve overeenstemming tussen de verschillende belanghebbende partijen ten aanzien van bepaalde omstandigheden of ontwikkelingen die voor een organisatie mogelijkwjs van belang zijn (Silverman, 1968; Pfeffer & Salancik, 1978; Weick, 2001). Actoren binnen en buiten een organisatie waarvoor die organisatie van belang is (bijvoorbeeld als werkgever, als producent of dienstverlener maar ook als toezichthouder) kennen een bepaalde betekenis toe bepaalde ontwikkelingen die voor hen van belang zijn. Een organisatie, zoals een school, verwijst daarom niet alleen naar de taakverdeling en coördinatie van mensen en middelen die zijn gericht op de realisatie van bepaalde doelstellingen. Een organisatie kan ook worden gezien als een reservoir van betekenissen die gericht moeten worden op bepaalde doelstellingen, zoals goed onderwijs, die door allerlei betrokken belanghebbende partijen binnen en in de nabije omgeving van de organisatie als relevant worden beschouwd. De prestaties van een organisatie worden daarom ook niet alleen bepaald door de taakverdeling en coördinatie binnen deze organisatie, maar ook door de mate waarin de doelstellingen van de organisatie en de veranderingen die wellicht nodig zijn om deze doelstellingen te realiseren, als relevant worden beschouwd. In ons geval gaat het dan om de betekenis die wordt toegekend aan het openbaar maken van informatie over de kwaliteit van scholen. De Inspectie van het Onderwijs dicht hieraan een bepaalde betekenis toe met het oog op het verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs binnen scholen, maar wordt die betekenis ook gedeeld door andere betrokken partijen? Kennen ouders hieraan eenzelfde betekenis toe? En geldt dit ook voor de oudergeleding in de medezeggenschapsraad? En hoe zit het met de directies en besturen van deze scholen? Er is dus in dit geval sprake van 'fit' indien de belangrijkste actoren in dit onderzoek (ouders, medezeggenschapsraad, de directie, het bovenscholse management en de Inspectie van het Onderwijs) een gedeeld beeld hebben van de betekenis van de openbaarmaking van kwaliteitsinformatie. Vandaar dat we in dit onderzoek trachten deze betekenissen, in de vorm van percepties, te achterhalen.

1.5 Opzet rapportage

De opzet van deze rapportage is als volgt. In het volgende hoofdstuk bespreken we de relevante literatuur die inzicht biedt in de wijze waarop ouders betrokken zijn bij een school en de kwaliteit van het onderwijs op die school. In hoofdstuk 3 besteden we nader aandacht aan de onderzoeksstrategie. In hoofdstuk 4 wordt antwoord gegeven op de vraag in welke mate en onder welke condities de kwaliteitsinformatie die door de Inspectie van het Onderwijs op het internet openbaar is gemaakt een rol speelt bij de afwegingen van ouders om hun kind op een bepaalde school te plaatsen dan wel van school te halen? Hoofdstuk 5 geeft antwoord op de vraag in welke mate en onder welke condities de kwaliteitsinformatie die door de Inspectie van het Onderwijs op het internet openbaar is gemaakt een rol speelt in het kwaliteitsbeleid zoals dat door schooldirecties en schoolbesturen wordt vastgesteld? Hoofdstuk 6 beantwoordt de vraag in welke mate en onder welke condities de kwaliteitsinformatie die door de Inspectie van het Onderwijs op het internet openbaar is gemaakt een rol speelt in de wijze waarop ouders en de oudergeleding van de medezeggenschapsraad invloed uitoefenen op het kwaliteitsbeleid van instellingen? In hoofdstuk 7 staan de conclusies en enkele aanbevelingen.

2. Theoretisch referentiekader

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden op basis van een literatuurstudie de begrippen die in deze studie centraal staan nader geoperationaliseerd. Paragraaf 2.2 belicht aan de hand van een literatuurstudie de betrokkenheid en het keuzegedrag van ouders bij het (basis)onderwijs. In paragraaf 2.3 wordt ingegaan op het gebruik van kwaliteitsgegevens door onderwijsdirecties en –besturen. Paragraaf 2.4 belicht de invloed van ouders en de MR op het onderwijs. In paragraaf 2.5 wordt nader aandacht besteed aan de kwaliteit van het basisonderwijs. In paragraaf 2.6 wordt het conceptueel model gepresenteerd en in paragraaf 2.7 staat een samenvatting.

2.2 De betrokkenheid en keuzegedrag van ouders bij het basisonderwijs

Op basis van literatuuronderzoek kunnen verschillende voorlopige observaties ten aanzien van de betrokkenheid van ouders bij het basisonderwijs worden gedaan.

Ouders hebben verschillende wensen

Uit literatuuronderzoek naar de positie van ouders en leerlingen in het governancebeleid van OCW blijkt dat er verschillen zijn tussen (groepen) ouders in onderwijsoriëntatie en verwachtingen van het onderwijs. Dit impliceert dat ouders verschillende wensen uiten ten aanzien van de school en verschillende maatstaven hanteren bij het beoordelen van de kwaliteit van de school. Naarmate de schoolbevolking heterogener is, is het voor de school moeilijker om in de wensen en behoeften van de ouders te voorzien. Daarnaast is het voor ouders niet alleen moeilijk, maar ook ongebruikelijk om op een reële wijze scholen te beoordelen op hun kwaliteit (Karsten e.a, 2006). Deze constatering staat op gespannen voet met de veronderstelling dat betrokken ouders in staat en bereid zouden zijn zich een mening te vormen over de kwaliteit van onderwijsinstellingen zoals is verwoord in het governancebeleid (Ministerie van OCW, 2005).

Ouders vervullen verschillende rollen

Vogels (2002) onderscheidt drie rollen van ouders in de school. De eerste rol is die van constituent. Deze rol verwijst naar ouders als ‘draggers’ van het onderwijs. Dan gaat het bijvoorbeeld om participatie in schoolbesturen. In deze rol hebben ouders een sterke invloed op de school en zijn ze in de positie om op cruciale onderdelen (mee) te beslissen over de inrichting, organisatie en inhoud. De tweede rol is die van cliënt. In deze visie zijn ouders gebruikers van diensten die door professionals geleverd worden. Inhoud en kwaliteit van die diensten worden bepaald door de professionals en eventueel gecontroleerd via toezicht. De cliënten hebben slechts beperkte rechten, de belangrijkste daarvan is klachtrecht. De derde rol is die van consument. De rol van consument is vooral aan de orde als er een keuze voor een school gemaakt moet worden. Scholen moeten zich ‘verkopen’ door te laten zien waar ze voor staan en wat ze presteren. Ouders maken na vergelijking van de aangeboden ‘produkten’ een keuze. In deze visie doen ouders vooral hun invloed gelden door te ‘stemmen met de

voeten'. Hirschmann (1970) maakt in dat kader een onderscheid tussen exit and voice. Voice betekent dat de buitenwereld druk uitoefent op publieke organisaties om diensten te verbeteren. Bij het onderwijs moet men dan denken aan ouders die bij scholen kritisch aan de bel trekken. Exit impliceert dat mensen die ontevreden zijn over de geleverde prestaties geen gebruik meer zullen maken van de diensten van een organisatie en produkten en diensten elders zullen afnemen. Op het onderwijsdomein is het van school halen van kinderen in de praktijk doorgaans niet een voor de hand liggende optie, bijvoorbeeld omdat ouders dan gedwongen zijn om een school te kiezen die (veel) verder uit de buurt ligt en omdat het wisselen van basisschool ingrijpende sociale gevolgen kan hebben voor hun kind, bijvoorbeeld schoolvriendjes en -vriendinnetjes verliezen.

In de praktijk varieert de rol die ouders hanteren al naar gelang de schoolloopbaanfase en/of voorkomende situaties. Het is dus niet zo dat voor een bepaalde ouder slechts één rol van toepassing is. Wel blijkt de voorkeur voor de ene of andere rol in een bepaalde situatie gedeeltelijk samen te hangen met de achtergrond van ouders (Vogels, 2002, p. 160).

Belang van ouderbetrokkenheid

Betrokkenheid tussen ouders en school impliceert een relatie. Ouders kunnen op verschillende manieren betrokken zijn bij een school. Ouderbetrokkenheid bestaat bijvoorbeeld uit de betrokkenheid van ouders bij de opvoeding en het onderwijs van hun eigen kind, zoals voorlezen thuis en rapportbesprekingen voeren met de leerkracht op school. Ouderparticipatie is op te vatten als actieve deelname van ouders aan activiteiten op school. Daarbij kan een onderscheid worden gemaakt tussen niet-geïstitutionaliseerde vormen, zoals het leveren van hand- en spandiensten, en geïstitutionaliseerde vormen van ouderparticipatie, bijvoorbeeld zitting hebben in medezeggenschapsraad of schoolbestuur (Onderwijsraad, 2010). Betrokkenheid van ouders bij de school en het onderwijs is belangrijk vanwege taakverlichting van de school, afstemming over de opvoeding, ondersteuning van het leerproces, maar ook als uiting van burgerschap en een middel tot culturele integratie (Onderwijsraad, 2010). Daarnaast zou het stimuleren van een grote betrokkenheid van ouders een positief effect op de leerprestaties van leerlingen hebben (Hofman, e.a., 2002; Smit e.a., 2006).

Verschillende vormen van ouderbetrokkenheid

Er zijn verschillende vormen van ouderbetrokkenheid en de insteek kan per ouder verschillend zijn. De meeste ouders zijn betrokken bij hun eigen kind en bezoeken daarom rapportbesprekingen en ouderavonden. Veel minder ouders zijn actieve meehelpers op school. Ouders die op school ondersteunende activiteiten uitvoeren doen dat echter niet in de eerste plaats om hun stem te laten horen over de school. Slechts een klein deel van deze ouders is of wordt actief omdat ze langs die weg meer invloed kunnen hebben op het onderwijs (Karsten e.a., 2006). Daarnaast hangt de betrokkenheid van ouders ook samen met achtergrondkenmerken en denominatieve voorkeuren. Er kunnen in grote lijnen vier groepen ouders worden onderscheiden, met een afnemende graad van ouderbetrokkenheid (Vogels, 2002). Dat zijn achtereenvolgens twee groepen actieve ouders (de 'partners' en 'participanten') en twee groepen passieve ouders (de 'overdragende' en de 'onzichtbare' ouders). De partners zijn de ouders die zeer betrokken zijn bij het onderwijs en de school van hun kinderen. Ze wensen een invloedrijke positie in de school en zoeken samenwerking met de leerkrachten. De participanten zijn eveneens nauw betrokken bij het onderwijs,

maar zij nemen minder deel aan de formele schoolorganen. De overdragende ouders zijn vooral ouders met een confessionele levensbeschouwing. Zij hebben minder dan andere ouders behoefte aan dagelijkse invloed op het schoolbeleid en het onderwijs. De onzichtbare ouders zijn vooral ouders met een lage sociaal-economische positie. In de formele schoolorganen zijn zij veel minder goed vertegenwoordigd.

Relatie tussen ouders en school hangt samen met leerlingenpubliek

Er zijn sterke cultuurverschillen tussen scholen op het gebied van de relatie tussen ouders en school, samenhangend met het leerlingenpubliek van de school. Op scholen waar ouders met een hoge opleiding de dominante groep vormen zijn ouders doorgaans op alle fronten actief en is sprake van veel communicatie tussen school en ouders. Op scholen waar ouders uit achterstandsgroepen de dominante groep vormen maakt men zich niet druk over de invloed van ouders op het schoolbeleid en zoekt men naar verschillende wegen om de vaak moeizame communicatie met de ouders open te houden (Karsten e.a., 2006).

Keuzegedrag van ouders

Het proces van de schoolkeuze bestaat uit vier fasen: de oriëntatiefase, de keuzefase, de bezoekenfase en de beslissingsfase.³ Voor de basisschool doorlopen ouders het keuzeproces in principe eenmalig. Als zij voor een eerste kind een keuze hebben gemaakt voor een bepaalde school, dan gaan hun andere kinderen doorgaans naar dezelfde school. Hoogopgeleide ouders beginnen doorgaans eerder met oriënteren dan laagopgeleide ouders. Hoe hoger de opleiding, hoe vaker ouders zelf actief op zoek gaan naar informatie. Uit de literatuur blijkt dat het keuzegedrag van ouders wordt bepaald door verschillende factoren en dat zij verschillende informatiebronnen gebruiken om zich een beeld te vormen van een school. Ouders hebben doorgaans een voorkeur voor face-to-face informatie bij de schoolkeuze. Wat het basisonderwijs betreft speelt informatie die ouders van andere ouders ontvangen een belangrijke rol. Daarnaast is mondelinge informatie van de directie of van leerkrachten belangrijk (Vogels, 2002). Het keuzeproces van ouders is daarnaast slechts voor een deel gebaseerd op rationele besluitvorming. Andere geografische, sociale en culturele factoren spelen namelijk een belangrijke rol, bijvoorbeeld reisafstand, sfeer, samenstelling (bijvoorbeeld de 'kleur' van de school), reputatie, denominatie en onderscheidende kenmerken van een school (bijvoorbeeld didactisch concept). Voordelen van een school dicht in de buurt zijn dat kinderen snel naar school gebracht en van school gehaald kunnen worden, dat oudere kinderen alleen naar school kunnen lopen of fietsen, de buurt bekend is (en dus veilig) en vriendjes en vriendinnetjes van school in de buurt wonen. De sfeer van een school wordt onder meer bepaald door intermenselijke aspecten, gebouwaspecten en het schoolbeleid (bijvoorbeeld op het gebied van veiligheid en de houding tegenover spijbelen). De denominatie van een school is doorgaans alleen relevant voor ouders die actief een geloof belijden. Secundaire motieven kunnen zijn: communicatie van de school met de ouders, extra begeleiding, extra creatieve vakken, extra voorzieningen of een apart ingang voor de kleuters (Gemeente Amsterdam, Dienst maatschappelijke ontwikkeling, 2003). Omgekeerd kan ook gekeken worden naar factoren die ouders doen besluiten om *niet* voor een bepaalde school te kiezen. De belangrijkste negatieve overweging van ouders is reisafstand, gevolgd door gedragingen van leerlingen die al naar een

³ Ziel en Zaligheid Bureau voor VeranderCommunicatie (2004) *Deskresearch naar leerlingstromen en keuzemotieven voor openbaar en bijzonder basisonderwijs in Nederland en Zwijndrecht*, Rotterdam, p. 4).

specifieke school gaan, de etnische samenstelling, de omgeving van de school, het personeel en de directie, de reputatie van de school en pestgedrag door andere leerlingen (Bagley, Woods & Glatter, 2001). Uiteraard kunnen ook pragmatische redenen een rol spelen bij de keuze om een kind van school te halen, bijvoorbeeld wanneer ouders gaan verhuizen.

Uit een OECD-studie van Waslander, Pater & Van der Weide (2010) komt het beeld naar voren dat het keuzeproces van ouders slechts ten dele is gebaseerd op rationele besluitvorming en dat vooral sociale en culturele factoren een rol spelen bij het construeren van een keuzeset door ouders. Daarnaast zijn hoogopgeleide en betrokken ouders oververtegenwoordigd in de groep van ouders die actief een schoolkeuze maken. Ouders benutten daarbij verschillende informatiebronnen, waaronder hun sociale netwerken. Daarnaast is een discrepantie zichtbaar tussen de preferenties van ouders (keuzemotieven) en hun uiteindelijke keuzegedrag. De impact van schoolprestatie-indicatoren op ouders lijkt gering te zijn. Deze observatie sluit aan op de observatie van Van de Walle & Roberts (2008) die constateren dat het gebruik van kwaliteitsinformatie door burgers sterk wordt overschat. Daarnaast vragen ze zich hardop af of en in hoeverre prestatiegegevens en ranglijsten leiden tot een verbetering van de kwaliteit van overheidsdiensten. Veeleer lijkt sprake te zijn van een 'illusion of control' (Van de Walle & Roberts, 2008). Dat lijkt ook te gelden voor het gebruik van kwaliteitsgegevens van de Inspectie door ouders, al is onderzoek op dat vlak schaars (Vogels, 2002, Meyer, 2004).

Overschatting prestatie-indicatoren?

Terwijl de overheid zich vooral concentreert op informatie over de schoolprestaties, zoeken ouders allereerst informatie die aangeeft of de school geschikt is voor hun kind (Vogels, 2002). Te denken valt dan aan informatie over de sfeer, de wijze van lesgeven, veiligheid en leerlingbegeleiding. Ook uit recentere literatuur komt het beeld naar voren dat de potentiële impact van prestatie-indicatoren lijkt te worden overschat (Waslander e.a., 2010). Toch komt wel het beeld naar voren dat middelbare scholen hun kwaliteit verbeteren na een slechte beoordeling in dagblad Trouw (Koning & Van der Wiel, 2010). In het voortgezet onderwijs heeft openbaarheid van schoolprestaties dus een zekere invloed op de kwaliteit van scholen. In dit onderzoeksrapport zal blijken of en in hoeverre deze constatering ook opgaat voor het primair onderwijs.

2.3 Het gebruik van kwaliteitsgegevens door schooldirecties en -besturen

Openbaarheid van overheidsinformatie is een thema dat de laatste jaren steeds meer in de belangstelling is komen te staan, bijvoorbeeld om meer transparantie te realiseren, verantwoording af te leggen, publieke participatie te versterken en de afstand tussen overheid en de doelgroepen van beleid te verkleinen (Chapman & Hunt et al., 2006; Wuyts, 2008; Lathrop & Ruma et al., 2010; TNO, 2011; De Kool, 2011). Ook toezichthouders, waaronder de Inspectie van het Onderwijs, plaatsen steeds vaker gegevens op internet. Deze vorm van openbaarheid wordt vaak in verband gebracht met 'naming and shaming'. 'Naming' staat voor het publiek bekend maken van informatie over organisaties of individuen. 'Shaming' is het kleuren van deze informatie door de informatie te waarderen. Openbaarheid biedt kansen om goede prestaties onder de aandacht van de buitenwereld te brengen ('internet als erepodium'), maar ook het risico dat minder goede prestaties voor het voetlicht worden

gebracht ('internet als schandpaal'). Een belangrijke doelstelling achter naming en shaming is een verbetering van de kwaliteit. Het openbaar maken van informatie kan fungeren als een prikkel om verbeteringen door te voeren en kan organisaties inzicht geven in de terreinen waarop ze minder goed presteren, bijvoorbeeld door de eigen prestaties te vergelijken met die van andere organisaties (benchmarking).

Openbare onderwijsgegevens van de inspectie kunnen door verschillende gebruikers worden aangewend ('doorwerking'). Schooldirecties en –besturen kunnen inspectiegegevens gebruiken om de kwaliteit van het basisonderwijs te verbeteren of om lessen te trekken uit ervaringen en resultaten van andere scholen ('benchmarking'). Uit onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat schoolbesturen en docenten in het voortgezet onderwijs hun onderwijsprestaties verbeteren na een negatief oordeel in dagblad Trouw. Deze krant publiceert sinds 1997 jaarlijks kwaliteitsinformatie over scholen in het voortgezet onderwijs. Het publiceren van deze gegevens heeft invloed op de schoolkeuze van ouders, voornamelijk voor wat betreft het VWO-onderwijs. Desondanks spelen andere factoren als reistijd een belangrijkere rol bij de schoolkeuze van leerlingen in het voortgezet onderwijs (Koning & Van der Wiel, 2010).

Openbare inspectiegegevens kunnen een bedreiging zijn voor scholen die minder goed presteren en de reputatie van basisscholen op het spel zetten. Om die reden kan de actieve openbaarheid die de Inspectie van het Onderwijs betracht strategisch gedrag uitlokken. Daarbij kan sprake zijn van bedoeld en onbedoeld strategisch gedrag. Bedoeld strategisch gedrag zijn de activiteiten die de school onderneemt om een goede inspectiebeoordeling te krijgen. Onbedoeld strategisch gedrag impliceert dat scholen zich gaan richten op aspecten van het onderwijs die gekwantificeerd kunnen worden, ten koste van niet kwantificeerbare aspecten (Ehren, 2006). Dit wordt ook wel tunnelvisie genoemd (Ehren & Visscher, 2006). Een ander voorbeeld van onbedoeld gedrag is dat scholen zich eenzijdig gaan richten op de resultaten die op de korte termijn kunnen worden behaald ('quick wins') ten koste van het doorvoeren van structurele verbeteringen (Ehren & Visscher, 2006).

Onderzoek naar het gebruik van prestatiegegevens en benchmarks door basisscholen is schaars. Op basis van onderzoek naar het gebruik van prestatiegegevens in het voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs en internationaal onderzoek kunnen wel generieke uitspraken worden gedaan over het gebruik van deze gegevens door onderwijsinstellingen. Uit internationaal onderzoek blijkt dat openbaarheid van onderwijscijfers in de vorm van ranglijsten strategisch gedrag bij onderwijsmanagers uit kan lokken, bijvoorbeeld door de aandacht te verleggen van daadwerkelijke prestatieverbetering, naar de schijn van verbetering, bijvoorbeeld door selectief aandacht te besteden aan specifieke indicatoren die de posities op ranglijsten bepalen (Van de Walle & Roberts in: Van Dooren van Van de Walle, 2008). Uit een onderzoek naar actieve openbaarheid van gegevens op het onderwijsdomein komt naar voren dat benchmarking in het MBO onbedoeld kan leiden tot het vergelijken van appels met peren (De Kool, 2011). Resultaten zijn bijvoorbeeld niet altijd het resultaat van inspanningen van scholen, maar kunnen ook het gevolg zijn van exogene factoren. Het aantal zwakke leerlingen per onderwijsinstelling kan bijvoorbeeld variëren.

Een neveneffect van toezicht kan zijn dat basisscholen aansturen op onderwijs dat is afgestemd op het waarderingskader van de Inspectie van het Onderwijs (zie ook Janssens, 2005). Daarnaast kan toezicht leiden tot strategische gedragingen bij de

organisaties die de objecten van toezicht zijn (Ehren, 2006). Strategische gedragingen kunnen bijvoorbeeld tot uiting komen in selectieve aanpassingen om posities op ranglijsten te verbeteren (Waslander e.a., 2010). Daarnaast kunnen organisaties zich eenzijdig gaan richten op de indicatoren die de meeste invloed hebben op de positie op ranglijsten, resultaten op de korte termijn ('quick wins') najagen en het accent leggen op de *schijn* van verbeteren in plaats van fundamentele veranderingen doorvoeren (Van de Walle & Roberts in: Van Dooren & Van de Walle, 2008).

Een ander onbedoeld effect kan zijn dat scholen leerlingen gaan selecteren, bijvoorbeeld het weren van zwakke leerlingen (Van Elk e.a., 2011). Daarnaast kunnen andere neveneffecten van actieve openbaarmaking van gegevens door de Inspectie van het Onderwijs optreden, bijvoorbeeld meer transparantie binnen scholen, de agendering van onderwijsgerelateerde kwesties door lokale politici en bestuurders. Daarnaast kan openbaarheid van gegevens zorgen voor een prikkel om de informatievoorziening op orde te krijgen of te houden (De Kool, 2011).

2.4 De invloed van ouders en de (G)MR

De Wet medezeggenschap op scholen (WMS) uit 2006⁴ verving de Wet medezeggenschap onderwijs (WMO) uit 1992. Centraal uitgangspunt van deze wet vormde de gezamenlijk door personeel en ouders, in het voortgezet onderwijs aangevuld met leerlingen, in te vullen medezeggenschap. Daartoe werd de instelling van een medezeggenschapsraad (MR) op iedere school verplicht gesteld. De MR bestaat uit minimaal vier leden. De medezeggenschapsraad bestaat uit leden die door het personeel worden gekozen (personeelsgeleding) en leden die worden gekozen uit en door de ouders (oudergeleding). Beide groepen leden zijn gelijk in aantal. Voor het bovenscholse management is er een gemeenschappelijke medezeggenschapsraad (GMR). De leden van de GMR worden gekozen door de leden van de afzonderlijke medezeggenschapsraden, zodat de band tussen schoolniveau en bovenscholse niveau is verzekerd. De (G)MR heeft een algemeen informatierecht en daarnaast verschillende instemmings- en adviesbevoegdheden.

Onder de noemer van 'partnerschap in onderwijs en opvoeding' wordt gestreefd naar een gezamenlijke verantwoordelijkheid van ouders en de school voor de ontwikkeling van kinderen. Het zwaartepunt in de verantwoordelijkheidsverdeling verschilt. Ouders zijn hoofdverantwoordelijk voor de opvoeding en scholen voor het onderwijs (Herweijer & Vogels, 2004). De relatie tussen ouders en scholen is niet zonder problemen. Onderwijsprofessionals hebben vaak moeite met bemoeienis van ouders met het onderwijsproces, terwijl ouders doorgaans niet willen dat scholen opvoedkundige taken op zich nemen.

De invloed die ouders kunnen uitoefenen op scholen is relatief beperkt (Vogels, 2002). Schoolleiders en leerkrachten hechten veel waarde aan ouders die hun betrokkenheid bij het onderwijs tonen, maar nemen in de praktijk de inbreng van ouders niet altijd serieus. Leerkrachten zien ouders doorgaans niet als gelijkwaardige partners bij onderwerpen waarop zij menen zelf bij uitstek de expert te zijn. Ze bewaken hiermee hun professionele identiteit. Aan de andere kant hebben leerkrachten ook belang bij

⁴ Momenteel vindt een evaluatie plaats van deze wet.

actieve ouders, bijvoorbeeld in de vorm van meer hulp op school (Karsten e.a., 2006). Ook internationaal blijkt dat de positie van de ouders ten opzichte van de school relatief zwak is en versterking behoeft om te kunnen spreken van gelijkwaardige partners in educatie (Smit e.a., 2006). Scholen geven aan dat ze ouders veelvuldig informeren, maar ouders blijken niet altijd op de hoogte van de informatie die scholen zeggen te verstrekken. Dat betekent dat ouders doorgaans niet optimaal in staat worden gesteld om mee te denken en mee te beslissen (Ecorys en Sardes, 2009). Internationaal wordt het begrip 'partnership' gehanteerd als concept om betekenisvolle samenwerkingsrelaties tussen scholen en ouders vorm te geven (Leming, 2002; Taylor, 2004). Van een partnerschap tussen ouders en ouders is echter nog geen sprake (Onderwijsraad, 2010). Deze situatie kan inzichtelijk worden gemaakt met behulp van de zogeheten participatieladder. De participatieladder wordt vaak gebruikt om de mate van interactief beleid te meten (Edelenbos & Monnikhof, 2001; De Graaf, 2007). De treden van deze ladder zijn achtereenvolgens informeren, raadplegen, adviseren, coproduceren en meebeslissen. Informeren wordt opgevat als de minste vorm van interactief beleid. De hoogste mate van interactie is meebeslissen. Wat betreft de interactie tussen scholen en ouders ligt de nadruk vaak op het informeren van ouders over de actuele gang van zaken in plaats van meebeslissen. Invloed en inspraak kunnen overigens ook informeel worden uitgeoefend, bijvoorbeeld via een ouderraad of door als ouder mee te doen met een oudertevredenheidsonderzoek.

De formele medezeggenschapsorganen zoals MR bieden slechts een beperkt aantal ouders de kans om hun stem te laten horen. De ouders die aan deze organen deelnemen zijn vaker hoogopgeleid (Ecorys en Sardes, 2009). Scholen vinden het doorgaans moeilijk om ouders bij de MR te betrekken. De beschikbare tijd van ouders voor betrokkenheid is daarbij een knelpunt (Ecorys en Sardes, 2009). Ook deskundigheid is een relevant aandachtspunt. Het is voor een ouder buitengewoon lastig om zich een beeld te vormen van de kwaliteit van de school (Herweijer & Vogels, 2004). De mate waarin en de wijze waarop ouders de kans krijgen om in de MR hun invloed uit te oefenen hangt af van de ruimte die de schoolleiding hen daarvoor biedt. Scholen kunnen namelijk de inbreng van ouders als bedreigend ervaren en hen daarom liever op enige afstand houden (Herweijer & Vogels, 2004). De relatie tussen MR-ouders en hun achterban is moeizaam en de belangstelling voor deelname aan de MR is over het algemeen gering (Karsten e.a., 2006). De communicatie tussen ouders en hun vertegenwoordigers in de medezeggenschapsraad is niet altijd optimaal (Herweijer & Vogels, 2004).

2.5 De kwaliteit van het basisonderwijs

In de *Staat van het onderwijs* staat de volgende passage: "De Inspectie wil waarborgen dat alle leerlingen onderwijs van voldoende kwaliteit krijgen. Dat gebeurt door zwakke en zeer zwakke scholen⁵ op te sporen en besturen op hun verantwoordelijkheden te wijzen. Daarnaast wil de inspectie stimuleren dat de kwaliteit van het hele onderwijs verbetert, ook op scholen en opleidingen die niet zwak of zeer zwak zijn" (Inspectie van het Onderwijs, 2011, p. 8). Een voor dit onderzoek relevante vraag is wat onder de

⁵ In 2010 voldeed 93 procent van de basisscholen aan de eisen voor basiskwaliteit. Dat jaar waren er 69 zeer zwakke basisscholen en 5 zeer zwakke scholen voor speciaal basisonderwijs (Inspectie van het Onderwijs, 2011, p. 28).

kwaliteit van het basisonderwijs moet worden verstaan? Kwaliteit is een ambigu begrip. De kwaliteit van het onderwijs is namelijk het resultaat van beoordelingscriteria en deze kunnen zowel objectief als subjectief van aard zijn. Als gevolg hiervan kunnen de Inspectie van het Onderwijs, de scholen, de ouders en de leerlingen de kwaliteit van het basisonderwijs op verschillende manieren beoordelen en ervaren.

De Inspectie van het Onderwijs stelt de kwaliteit van het basisonderwijs vast met behulp van tien normindicatoren: de opbrengsten op het einde van de basisschool; de opbrengsten tijdens de basisschool; de mate waarin het aanbod dekkend is voor de kerndoelen, het aanbod tot en met leerjaar 8; het aanbod taal passend bij onderwijsbehoeften; een taakgerichte werksfeer; duidelijke uitleg; actieve betrokkenheid van leerlingen; het gebruik van een samenhangend systeem voor het volgen van leerlingen en planmatige zorg (Inspectie van het Onderwijs, 2011, p. 39). Uit een studie blijkt echter dat ouders de kwaliteit van het onderwijs vooral afmeten aan de ervaringen en belevingen van de eigen kinderen op school en het beeld dat zij van de leraar hebben (Vogels, 2002, p. 5). Uit een vervolgstudie bleek dat de principevoorkeuren van ouders doorgaans afwijken van de uiteindelijke keuzes. Wat betreft de schoolkeuzemotieven letten ouders er in het bijzonder op dat een basisschool een brede, kindgerichte aanpak volgt, met veel aandacht voor het welbevinden van de leerling. Een 'goede sfeer' op de te kiezen basisschool is daarbij een zeer belangrijke overweging. Pragmatische overwegingen, zoals de bereikbaarheid van de school en levensbeschouwelijke overwegingen staan lager in de rangorde van keuzemotieven. Als het echter aankomt op de uiteindelijke schoolkeuze, dan blijken pragmatische en levensbeschouwelijke overwegingen uiteindelijk toch vaak de doorslag te geven. Het ideaalbeeld van een goed geïnformeerde en op kwaliteit gebaseerde schoolkeuze gaat in de praktijk dus maar ten dele op (Herweijer & Vogels, 2004).

Risicofactoren die vaak samenhangen met onvoldoende opbrengsten en onvoldoende kwaliteit van het onderwijsleerproces zijn achtereenvolgens schoolgrootte (kleine scholen zijn vaker zwak of zeer zwak); geïsoleerde positie (weinig invloed en impulsen van buiten de school); samenstelling leerlingbevolking (scholen met veel achterstandsleerlingen zijn vaker zeer zwak); schoolleiding en bestuur (zeer zwakke scholen hebben vaker te maken met gebrekkig onderwijskundig leiderschap en een zwak bestuur); kwaliteit leraren en personeelsbeleid (zeer zwakke scholen hebben vaker leraren die niet goed lesgeven en een niet-professioneel personeelsbeleid) en kwaliteit leerlingenzorg en leerstofaanbod (beide zijn vaker onder de maat op zeer zwakke scholen) (Inspectie van het Onderwijs, 2001, p. 37). Verschillende (exogene) factoren kunnen dus een rol spelen bij de kwaliteit van het basisonderwijs.

Op basis van de inzichten uit de literatuurstudie zal in het volgende hoofdstuk het conceptueel model worden gepresenteerd en toegelicht.

2.6 Conceptueel model

Bij het gebruik van de kwaliteitsinformatie van de Inspectie van het Onderwijs door ouders ('doorwerking') kunnen verschillende factoren een rol spelen (zie De Lange, 1995; Bekkers e.a., 2004). Ten eerste dient rekening te worden gehouden met een aantal kenmerken van de inspectiegegevens zelf (inhoud) en de wijze waarop ze openbaar gemaakt worden (presentatie). Deze factoren zijn achtereenvolgens

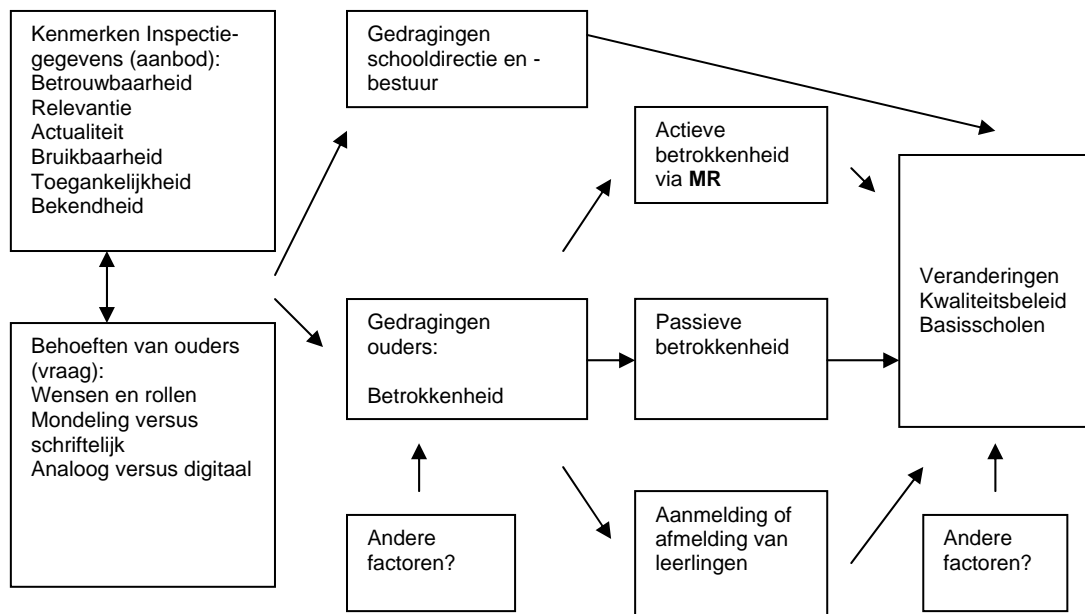
betrouwbaarheid, relevantie (ook in vergelijking met andere informatiebronnen), actualiteit, bruikbaarheid, toegankelijkheid en bekendheid met de beschikbare gegevens. Betrouwbaarheid impliceert dat het gezag van de gegevens niet wordt betwist. Relevantie impliceert dat de gegevens voorzien in concrete behoeften. Actualiteit veronderstelt dat de gegevens up-to-date en dus niet verouderd zijn. Bruikbaarheid betekent dat de gegevens voor concrete doeleinden kunnen worden aangewend, bijvoorbeeld om rationele keuzes te maken. Toegankelijkheid heeft te maken met de (laagdrempelige) manier waarop gegevens inzichtelijk zijn gemaakt. Bekendheid veronderstelt ten slotte dat ouders bekend zijn met het feit dat de Inspectie van het Onderwijs onderwijsgegevens over basisscholen openbaar maakt. Deze factoren hebben betrekking op de aanbodzijde van de kwaliteitsgegevens. De relevante vraag is de mate waarin het aanbod overeenkomt met de behoeften van ouders, schooldirecties en besturen, ofwel de vraagzijde. Deze behoeften kunnen variëren als gevolg van verschillende wensen van ouders (bijvoorbeeld mondeling versus schriftelijk en analoge versus digitale informatie) en de verschillende rollen die zij kunnen vervullen (constituent, cliënt en consument). De aanname is dat de kwaliteitsgegevens over basisscholen die de Inspectie van het Onderwijs openbaar maakt invloed heeft op de gedragingen van ouders in de zin van betrokkenheid bij scholen en/of hun keuzegedrag. De mate waarin deze informatie doorwerkt hangt af van de wijze waarop de beschikbare gegevens aansluiten op de behoeften van ouders. Een vergelijkbare redenering kan worden opgezet voor schooldirecties en besturen. De betrokkenheid van ouders kan op verschillende manieren tot uitdrukking worden gebracht, namelijk in de vorm van actieve betrokkenheid ('partners' en 'participanten') en passieve betrokkenheid ('overdragende' en 'onzichtbare' ouders). De meest actieve vorm betreft participatie in de (G)MR.

Het keuzegedrag van ouders is gebaseerd op een rationeel besluitvormingsmodel. De kern daarvan is de aanname dat ouders zich bedienen van objectieve informatie uit verschillende bronnen, waarbij ze de kosten en baten van verschillende alternatieven tegen elkaar afwegen en daarna een weloverwogen beredeneerde keuze maken voor de basisschool van hun kind(eren). Het keuzegedrag van ouders kan aanmeldingen of afmeldingen van leerlingen tot gevolg hebben, maar dat hoeft niet zo te zijn. Ook andere factoren zouden van invloed kunnen zijn op het keuzegedrag van ouders, bijvoorbeeld het opleidingsniveau van ouders. Op basis van beschikbare literatuur kan de verwachting worden uitgesproken dat het keuzegedrag van ouders minder rationeel is dan vaak wordt gedacht en dat naast objectieve gegevens ook subjectieve en/of pragmatische overwegingen een belangrijke rol kunnen spelen.

De laatste aanname is dat de betrokkenheid van ouders (actief of passief) en hun keuzegedrag direct of indirect kunnen leiden tot veranderingen van het kwaliteitsbeleid van basisscholen. Daarnaast is de aanname dat de kwaliteitsgegevens die de Inspectie van het Onderwijs openbaar maakt door schooldirectie en bestuur worden vertaald naar veranderingen in het kwaliteitsbeleid van basisscholen. Uiteraard kunnen ook andere exogene factoren veranderingen in het kwaliteitsbeleid van basisscholen tot gevolg hebben.

In dit onderzoek zal worden onderzocht of deze aannames, waarop de beleidstheorie van het ministerie van OCW / de Inspectie van het Onderwijs is gebaseerd ook in de praktijk opgaan. Het is namelijk niet ondenkbaar dat het gebruik van inspectiegegevens door ouders wordt overschat. Verder komt uit de literatuur het beeld naar voren dat de invloed van ouders op scholen doorgaans gering is, mede omdat ze vaak niet als gelijkwaardige partner worden gezien. Daarnaast kan niet worden uitgesloten dat

neveneffecten optreden die in de beleidstheorie van het departement / de Inspectie van het Onderwijs niet zijn voorzien. Het conceptueel model is weergegeven in figuur 2.1.

Figuur 2.1: Conceptueel model

2.7 Samenvatting

Literatuuronderzoek levert de volgende voorlopige inzichten en veronderstellingen op. Het gebruik van de kwaliteitsgegevens die de Inspectie van het Onderwijs op haar website publiceert door ouders ('doorwerking') hangt af van de mate waarin sprake is van een 'match' tussen enkele kenmerken van de betreffende gegevens (aanbod) en de behoeften van ouders (vraag). Deze doorwerking kan tot uiting komen in de volgende gedragingen van ouders, namelijk meer betrokkenheid bij de school en/of keuzegedrag.⁶ Ouderbetrokkenheid kan een actief en passief karakter hebben. De betrokkenheid van ouders betreft in eerste instantie het welzijn van hun kind, maar kan zich ook verbreden naar de behoefte om invloed uit te oefenen binnen de school (bijvoorbeeld in MR). Uit de literatuur komt het beeld naar voren dat ouders met een hoge opleiding doorgaans het meest betrokken zijn. Het keuzegedrag van ouders kan aanmeldingen of afmeldingen van leerlingen tot gevolg hebben. Kwaliteitsgegevens die de Inspectie van het Onderwijs openbaar maakt kunnen eveneens van invloed zijn op gedragingen van schooldirectie en –bestuur en (indirect) doorwerken in (veranderingen van) het kwaliteitsbeleid van basisscholen.

Uit de literatuur blijkt eveneens dat het keuzegedrag van ouders doorgaans minder rationeel is dan vaak wordt gedacht en dat verschillende (subjectieve) factoren hun keuzegedrag kunnen bepalen. De laatste verwachting is dat de openbare kwaliteitsgegevens van de Inspectie van het Onderwijs via ouders, schooldirectie en

⁶ Ook andere causale verbanden zijn zeer goed mogelijk. Ouders die zeer betrokken zijn of zeer kritisch kunnen namelijk een behoefte ervaren om ook de website van de Inspectie te raadplegen om zich breder te laten informeren. Het verkrijgen van inzicht in dergelijke (alternatieve) causale verbanden vereist echter meerdere metingen onder ouders door de tijd heen.

het bovenschoolse management doorwerken in de vorm van verandering op het gebied van de kwaliteit van het basisonderwijs. Hierbij dient te worden opgemerkt dat kwaliteit van het basisonderwijs een ambigu begrip is, waarbij ook exogene (risico)factoren een rol kunnen spelen.

In deze studie staan percepties van basisschooldirecteuren, vertegenwoordigers van het bovenschoolse management en medezeggenschapsraden en ouders van leerlingen centraal. Deze percepties zijn zowel kwalitatief als kwantitatief gemeten. In het volgende hoofdstuk worden de dataverzamelingmethoden die zijn gehanteerd nader toegelicht.

3. Methoden van dataverzameling

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt nader aandacht besteed aan de dataverzamelmethode die bij dit onderzoek zijn ingezet.

3.2 Werkwijze en opzet

In dit onderzoek kiezen we voor de volgende opzet die gebaseerd is op het doen van verschillende deelonderzoeken om de onderzoeksvraag adequaat te kunnen beantwoorden. Dit impliceert ook dat verschillende dataverzamelmethode en technieken worden ingezet (triangulatie). In dit onderzoek zijn zowel kwalitatieve en kwantitatieve dataverzamelmethode ingezet met als beoogd doel het achterhalen van een aantal percepties en betekenissen die verschillende actoren toekennen aan de invloed van het openbaar maken van kwaliteitsinformatie op het kwaliteitsbeleid van een school, te weten: ouders, het bovenscholse management, directies en de oudergeleding in de medezeggenschapsraden.

Inzicht in de wijze waarop schoolbesturen en directies aankijken (in termen van perceptie) tegen de rol van de Inspectie van het Onderwijs en het openbaar maken van inspectie-informatie en de wijze waarop dit al dan niet invloed heeft op het te voeren kwaliteitsbeleid, kan worden ontleend aan de monitor die in 2010 is uitgevoerd en waarvoor een enquête is opgesteld. Deze monitor is uitgevoerd door de Erasmus Universiteit Rotterdam en de Rijksuniversiteit van Groningen. De peilingen onder schoolbesturen en scholen in 2003 en 2006 zijn als startpunt van de dataverzameling voor die van 2010 genomen. Deze scholen zijn op verschillende momenten schriftelijk en digitaal benaderd. In totaal hebben 163 scholen en 130 besturen op de online monitor gereageerd. In het onderzoek is gebruik gemaakt van valide data van 144 scholen en 109 besturen.

Daarnaast zijn half gestructureerde diepte-interviews afgenomen aan de hand van een topic lijst. Inzicht in de vraag of de openbaarmaking van de kwaliteitsinformatie daadwerkelijk van invloed is (in termen van perceptie) op de schoolkeuze van ouders dan wel op het tussentijds veranderen van school, wordt verkregen door gebruik te maken van een specifieke enquête die bij verschillende scholen is uitgezet onder de ouders van twee verschillende klassen.

De vraag in hoeverre openbare gegevens van de Inspectie van het Onderwijs een rol hebben gespeeld bij de keuze van de school, is getracht te achterhalen door de ouders van groep 1 deel te laten nemen aan de enquête. Inzicht in de vraag of informatie van de Inspectie van het Onderwijs een rol heeft gespeeld om wellicht tussentijds een andere schoolkeuze te overwegen, bijvoorbeeld uit onvrede over de school, is getracht te achterhalen door de enquête uit te zetten onder ouders die kinderen hebben in andere groepen dan groep 1. Inzicht in de vraag of de openbaarmaking van onderwijsgegevens door de Inspectie van het Onderwijs van betekenis is voor het werk van de oudergeleding van de medezeggenschapsraden op scholen is gebaseerd op

Methode van dataverzameling

diepte-interviews met leden van de MR in verschillende scholen. In totaal zijn 35 interviews afgenomen die als vertegenwoordiger van het bovenscholse management, directeur en/of als (G)MR lid bij verschillende (groepen van) basisscholen werkzaam zijn. Daarnaast is gesproken met andere belanghebbende partijen, onder meer de Inspectie van het Onderwijs. Zie bijlage 2.

In tabel 3.1 is een overzicht gemaakt waarin per vraag en de te gebruiken dataverzamelingstechnieken zijn weergegeven.

Tabel 3.1: Dataverzamelingmethode en vraagstelling

	Enquête		Half-open diepte interview
	Directie/ bestuur	Ouders	
Kwaliteitsbeleid	Monitor		Interviews
Schoolkeuze		Ouderenquête	
Keuze om kind van school te halen		Ouderenquête	
Invloed op kwaliteit		Ouderenquête	Interviews
Oudergeleding MR kwaliteit			Interviews

In dit onderzoek is dus niet gekozen om een alomvattend causaal model op te stellen dat getoetst wordt aan de hand van kwantitatief onderzoek dat is uitgevoerd onder een deelpopulatie, waaraan het onderzoek vervolgens een bepaalde mate van statistische geldigheid en betrouwbaarheid ontleent.

De eerste reden hiervoor is dat in het onderzoek verschillende soorten van doelgroepen, en daarmee subpopulaties, worden onderscheiden die elk op een eigen specifieke manier zijn benaderd, gelet op hun specifieke betrokkenheid bij het onderwerp.

De tweede reden is dat er sprake is van een groot aantal interveniërende variabelen die moeilijk in een causaal model te vangen zouden zijn geweest. Twee overwegingen spelen daarbij een rol. Ten eerste wordt het kwaliteitsbeleid van een school en de veranderingen die daarin plaats vinden, niet alleen beïnvloed door de openbaarmaking van bevindingen van de Inspectie van het Onderwijs. Ook andere factoren spelen daarbij een rol. Ten tweede spelen ook andere overwegingen een rol bij ouders om voor een bepaalde school te kiezen dan wel hun kind van school te halen.

De derde reden is dat scholen 'onderzoeksmoe' zijn. Het meedoen aan onderzoek is een taak die basisschooldirecteuren doorgaans als tijdrovend en ergerniswekkend ervaren (Research voor Beleid en EIM, 2009). Deze perceptie van 'overvraging' van het onderwijsveld heeft geleid tot allerlei additionele maatregelen tijdens het 'werven' van scholen om deel te nemen aan het onderzoek. Aanvankelijk was het de bedoeling om uitsluitend scholen te selecteren en te benaderen voor deelname aan het onderzoek (namelijk ouderenquête en diepte-interviews) die reeds deelnemen aan de monitor. Echter, de bereidheid van deze scholen om mee te werken aan een 'additioneel' onderzoek was echter te beperkt. Daarom zijn noodzakelijkerwijs ook scholen die niet hebben deelgenomen aan de monitor benaderd en bereid gevonden om mee te doen met het onderzoek. Er zijn meer dan 30 scholen benaderd om hun medewerking aan dit onderzoek te verlenen. De inspanningen om nieuwe scholen te werven voor deelname aan dit onderzoek zijn verricht tot en met het najaar van 2011. Deze inspanningen hebben geresulteerd in een deelname van 25 verschillende

basisscholen en meer dan 30 interviews. De conceptverslagen van de interviews zijn steeds voorgelegd aan de respondenten en zijn door hen geaccordeerd.

Bij de selectie van alle basisscholen is nadrukkelijk rekening gehouden met variatie en onderscheidende kenmerken van basisscholen (geografische spreiding, basisscholen in de stad versus het platteland, denominatie van de school, scholen die wel en niet (meer) op de zeer zwakke scholenlijst staan, didactisch concept, etc.).

Als gevolg van deze beperkingen ontleent dit onderzoek zijn geldigheid en betrouwbaarheid veeleer aan de triangulatie van verschillende methoden en technieken die zijn ingezet om de gestelde onderzoeksvragen te beantwoorden. Hierdoor krijgt het onderzoek eerder een exploratief dan een toetsend karakter.

3.3 Responspercentages surveys

In totaal zijn 25 scholen bereid geweest om per school 60 vragenlijsten onder ouders te verspreiden (1500 in totaal). Deze vragenlijsten zijn in overleg met de directie onder twee verschillende groepen van leerlingen verspreid. Ouders konden de vragenlijst zowel schriftelijk als online invullen en retourneren. In totaal zijn er 293 vragenlijsten geretourneerd, wat neerkomt op een gemiddeld responspercentage van 23,4%. In het licht van de gepercipieerde 'overvraging' van actoren in het onderwijsveld is dat geen tegenvallende score. Van deze geretourneerde vragenlijsten waren er 245 volledig ingevuld (83,6% van de retour ontvangen vragenlijsten), wat neerkomt op 19,6% ten opzichte van het totaal. Van 14 schriftelijk geretourneerde vragenlijsten was niet aangegeven tot welke school de kinderen van de ouders behoorden. Er is voor gekozen om deze 14 vragenlijsten mee te nemen in de vervolganalyses, omdat de onderzoeksvragen niet aan één school gebonden zijn. Tabel 3.2 geeft een overzicht van de responspercentages per (geanonimiseerde) basisschool.

Methode van dataverzameling

Tabel 3.2: Responspercentages per basisschool

Schoolnaam bekend (geanonimiseerd)	Aantal ontvangen vragenlijsten	Responspercentage per school	Responspercentage van totaal
School 1	26	52%	9%
School 2	24	48%	8%
School 3	21	42%	7%
School 4	21	42%	7%
School 5	20	40%	7%
School 6	18	36%	6%
School 7	15	30%	5%
School 8	14	28%	5%
School 9	13	26%	4%
School 10	12	24%	4%
School 11	12	24%	4%
School 12	11	22%	4%
School 13	10	20%	3%
School 14	10	20%	3%
School 15	9	18%	3%
School 16	8	16%	3%
School 17	6	12%	2%
School 18	6	12%	2%
School 19	6	12%	2%
School 20	5	10%	2%
School 21	4	8%	1%
School 22	3	6%	1%
School 23	3	6%	1%
School 24	1	2%	0%
School 25	1	2%	0%
Schoolnaam niet ingevuld	14		5%
Totaal	293		100%

3.4 Karakteristieken van de steekproef

Wanneer we kijken naar het opleidingsniveau dan blijkt dat 0,4% van de ouders alleen basisonderwijs heeft genoten en 2,4% heeft het voorbereidend beroepsonderwijs (VMBO, LTS, Huishoudschool) afgerond. Vervolgens heeft 5,7% MAVO of ULO, 6,9% HAVO of MMS, 3,4% Atheneum of HBS, 26,6% MBO, 35,5% HBO en 13,1% een universitair diploma (WO). 44,5% van de ouders gaf aan een religieuze achtergrond te hebben en 55,5% gaf aan niet kerkelijk te zijn. Ruim 36% van de ouders gaf tevens aan dat ze het belangrijk vonden dat hun kind volgens een bepaald geloof wordt opgevoed. Daarnaast gaf 11,4% van de ouders aan dat ze een actieve rol hadden vervuld, in de zin dat ze lid zijn, of lid geweest zijn van het schoolbestuur, de medezeggenschapsraad, of de ouderraad. Daarentegen is het overgrote deel (ruim 81%) van de ouders wel betrokken bij ondersteunende activiteiten vanuit de school, zoals het voorlezen in de klas of het meegaan met schoolreisjes.

4. Doorwerking inspectiegegevens in schoolkeuze ouders

4.1 Inleiding

Hoofdstuk 4 bevat empirische resultaten die voornamelijk een antwoord geven op de eerste deelvraag in het onderzoek, te weten:

“In welke mate en onder welke condities speelt de kwaliteitsinformatie die door de Inspectie van het Onderwijs op het internet openbaar is gemaakt een rol in de afwegingen van ouders om hun kind op een bepaalde school te plaatsen dan wel van school te halen?”

Om bovenstaande vraag te beantwoorden zijn analyses uitgevoerd met betrekking tot (a) het beeld van ouders over de Inspectie van het Onderwijs in het algemeen, (b) het gebruik en de kwaliteit van de website van de Inspectie van het Onderwijs en (c) de intensiteit en de bruikbaarheid van de website van de Inspectie van het Onderwijs in verhouding tot andere informatiebronnen, zoals door ouders is gepercipieerd. Daarna worden de kwalitatieve inzichten gepresenteerd die zijn opgedaan tijdens de interviews die zijn afgenomen bij ouders die zijn vertegenwoordigd in de (G)MR. Ten slotte wordt de onderzoeksvraag beantwoord, te weten de rol die de website van de Inspectie van het Onderwijs speelt bij afwegingen van ouders bij de schoolkeuze die zij maken voor hun kind(eren).

4.2 Meetinstrumenten

Beeldvorming belang Inspectie van het Onderwijs. Dit meetinstrument bestond uit 10 vragen en was ontwikkeld om de algemene beeldvorming van ouders over het belang van de Inspectie van het Onderwijs in het basisonderwijs te meten. Enkele voorbeelden zijn: “De inspectie stimuleert de school van ons kind om zich te verbeteren” en “De inspectie bevordert de kwaliteit van de school van ons kind”. De antwoordschaal varieerde van 1 (helemaal oneens) tot 4 (helemaal eens). De betrouwbaarheid van de schaal was hoog (Chronbach’s alpha was .83), wat aangeeft dat de tien vragen gezamenlijk in belangrijke mate één overkoepelend construct (beeldvorming Inspectie van het Onderwijs) meten.

Gebruik website Inspectie van het Onderwijs. Naast de kwaliteitsbeoordeling is gevraagd aan ouders of ze de website al hadden bezocht alvorens dit onderzoek plaatsvond. De vraag die werd gesteld luidde: “De site van de Inspectie van het Onderwijs heb ik tot nu toe...”, aangevuld met de volgende antwoordcategorieën: nooit bekeken, één keer bekeken, een paar keer bekeken, regelmatig bekeken, heel vaak bekeken.

Kwaliteit website Inspectie van het Onderwijs. Er zijn 7 vragen gesteld over de website van de Inspectie van het Onderwijs. Elke vraag begon met de volgende zin: “Ik vind de informatie op de site van de Inspectie van het Onderwijs...”. Vervolgens konden ouders op een vijfpuntsschaal variërend van 1 (zeer mee oneens) tot 5 (zeer mee eens) oordelen over de website als a) relevant, b) eenvoudig te vinden, c)

onafhankelijk, d) betrouwbaar, e) begrijpelijk, f) bruikbaar en g) goed om een keuze te maken. De betrouwbaarheid van de schaal was zeer hoog (Chronbach's alpha was .88), wat aangeeft dat de vragen samen in belangrijke mate één construct (kwaliteit website Inspectie van het Onderwijs) meet.

Website Inspectie van het Onderwijs als informatiebron ten opzichte van andere informatiebronnen. Aan ouders is gevraagd in welke mate ze gebruik maken van de website van de Inspectie van het Onderwijs als algemene informatiebron, ten opzichte van overige informatiebronnen. Ouders konden aangeven hoe vaak ze een bepaalde informatiebron hadden gebruikt, met als antwoordcategorieën “(bijna) nooit”, “soms”, “regelmatig”, of “heel vaak”. Naast de website van de Inspectie van het Onderwijs zijn de volgende informatiebronnen beoordeeld: informatie van mijn kind, van andere ouders, via website van de school, via e-mail van de school, op papier van de school, korte gesprekjes op school, gesprek met de leerkracht, via de medezeggenschapsraad, via de ouderraad, van de gemeente, andere dan de al genoemde websites en/of uit de krant.

Website Inspectie van het Onderwijs als relevante informatiebron, ten opzichte van andere informatiebronnen. Ouders konden aangeven in welke mate ze de informatie van diverse informatiebronnen ook als bruikbaar beschouwden. De hoofdvraag luidde: “Heel bruikbare informatie over de school krijg ik...:”, met vervolgens dezelfde informatiebronnen als het meetinstrument hierboven (website Inspectie van het Onderwijs als informatiebron, ten opzichte van andere informatiebronnen). Antwoordcategorieën varieerden hierbij van 1 (zeer mee oneens), tot 6 (zeer mee eens) met als neutraal punt 3 (niet mee eens, niet mee oneens).

Website Inspectie van het Onderwijs als informatiebron bij schoolkeuze, ten opzichte van andere informatiebronnen. Aan ouders is gevraagd welke informatie ze hadden ingewonnen voor de uiteindelijke schoolkeuze voor hun kind(eren). Informatiebronnen in de vraag hadden betrekking op mensen in het onderwijs, vrienden, andere ouders, familie, kinderopvang (inclusief peuterspeelzaal, gastouders), website van de basisschool, schriftelijke informatie van de basisschool, een bezoek aan de school (bijvoorbeeld het bijwonen van een open dag), van de gemeente, website van de Inspectie van het Onderwijs, andere websites. Antwoordcategorieën varieerden hierbij van 1 (nee), 2 (een beetje), 3 (veel) en 4 (heel veel).

Website Inspectie van het Onderwijs als relevante informatiebron bij schoolkeuze, ten opzichte van andere informatiebronnen. Aan ouders is ook gevraagd welke informatiebronnen ze het meest relevant en bruikbaar vonden met het oog op de uiteindelijke schoolkeuze. Dezelfde informatiebronnen zijn hierbij opgesomd als bij het meetinstrument “Website Inspectie van het Onderwijs als informatiebron bij schoolkeuze, ten opzichte van andere informatiebronnen”, zoals hierboven weergegeven. Ouders gaven antwoord op de vraag: “Heel bruikbare informatie over de school heb ik gekregen van...: “, met als antwoordcategorieën 1 (zeer mee oneens) tot 6 (zeer mee eens), met 3 als neutraal punt (niet mee oneens, niet mee eens).

Betrokkenheid van ouders bij de school. Tevens is ouders gevraagd naar de mate van betrokkenheid bij de school. Ouders konden op een vierpuntsschaal variërend van 1 (heel klein) tot 4 (heel groot) aangeven hoe groot hun betrokkenheid was op vier onderdelen, te weten; uw kind op school, de klas van uw kinderen, de school, het

schoolbeleid en bestuur. De betrouwbaarheid van deze schaal was hoog (Chronbach's alpha was .78), wat betekent dat deze afzonderlijke vragen in voldoende mate een overkoepelend construct meten (betrokkenheid van ouders bij de school).

4.3 Resultaten analyses op basis van vragenlijsten

Ten behoeve van het beantwoorden van de eerste deelvraag zijn er verschillende analyses uitgevoerd. Allereerst volgt een beschrijvende analyse waarbij wordt ingegaan op het beeld van ouders voor wat betreft de rol van de Inspectie van het Onderwijs in het algemeen, de mate waarin ouders gebruik maken van de website van de Inspectie van het Onderwijs, evenals de kwaliteit van de website van de Inspectie van het Onderwijs. Hierbij zullen steeds gemiddelde scores worden getoond. Verder is met een regressieanalyse onderzocht of de beeldvorming over de Inspectie van het Onderwijs, de beoordeling van de kwaliteit van de website, evenals het gebruik van de website afhangen van a) het opleidingsniveau van ouders, b) of ouders al dan niet kerkelijk zijn, c) of ouders al dan niet een actieve rol spelen binnen de school in het schoolbestuur, medezeggenschapsraad of de ouderraad en d) de mate van betrokkenheid van ouders bij de school.

Vervolgens is onderzocht of de website van de Inspectie van het Onderwijs vaker of minder vaak wordt gebruikt als informatiebron dan andere informatiebronnen door ouders. Daarbij wordt onderzocht hoe relevant ouders de informatie op de website van de Inspectie van het Onderwijs vinden, ten opzichte van andere informatiebronnen. Middels een paired t-toets wordt onderzocht of het gebruik en de relevantie van de informatie op de website van de Inspectie van het Onderwijs in positieve of negatieve zin significant afwijkt van het gebruik en de relevantie van overige relevantiebronnen. Ook is middels een regressieanalyse onderzocht of het gebruik en de relevantie van de website van de Inspectie van het Onderwijs als informatiebron samenhangt met achtergrondfactoren van ouders, te weten: a) het opleidingsniveau van ouders, b) of ouders al dan niet kerkelijk zijn, c) of ouders al dan niet een actieve rol spelen binnen de school in het schoolbestuur, medezeggenschapsraad of de ouderraad en d) de mate van betrokkenheid van ouders bij de school.

Ten slotte wordt onderzocht in hoeverre ouders de website van de Inspectie van het Onderwijs als informatiebron hebben gebruikt bij het bepalen van hun schoolkeuze, ten opzichte van andere informatiebronnen. Ook wordt onderzocht hoe bruikbaar de ouders de informatie op de website van de Inspectie van het Onderwijs vonden voor het maken van een uiteindelijke schoolkeuze, ten opzichte van andere informatiebronnen. Hierbij wordt wederom met een regressieanalyse onderzocht of achtergrondfactoren van ouders (opleidingsniveau, religieus, actieve rol binnen de school en mate van betrokkenheid) een rol spelen in het gebruik van de website voor schoolkeuze, evenals de beoordeling van de website van de Inspectie van het Onderwijs als relevant voor de uiteindelijke schoolkeuze.

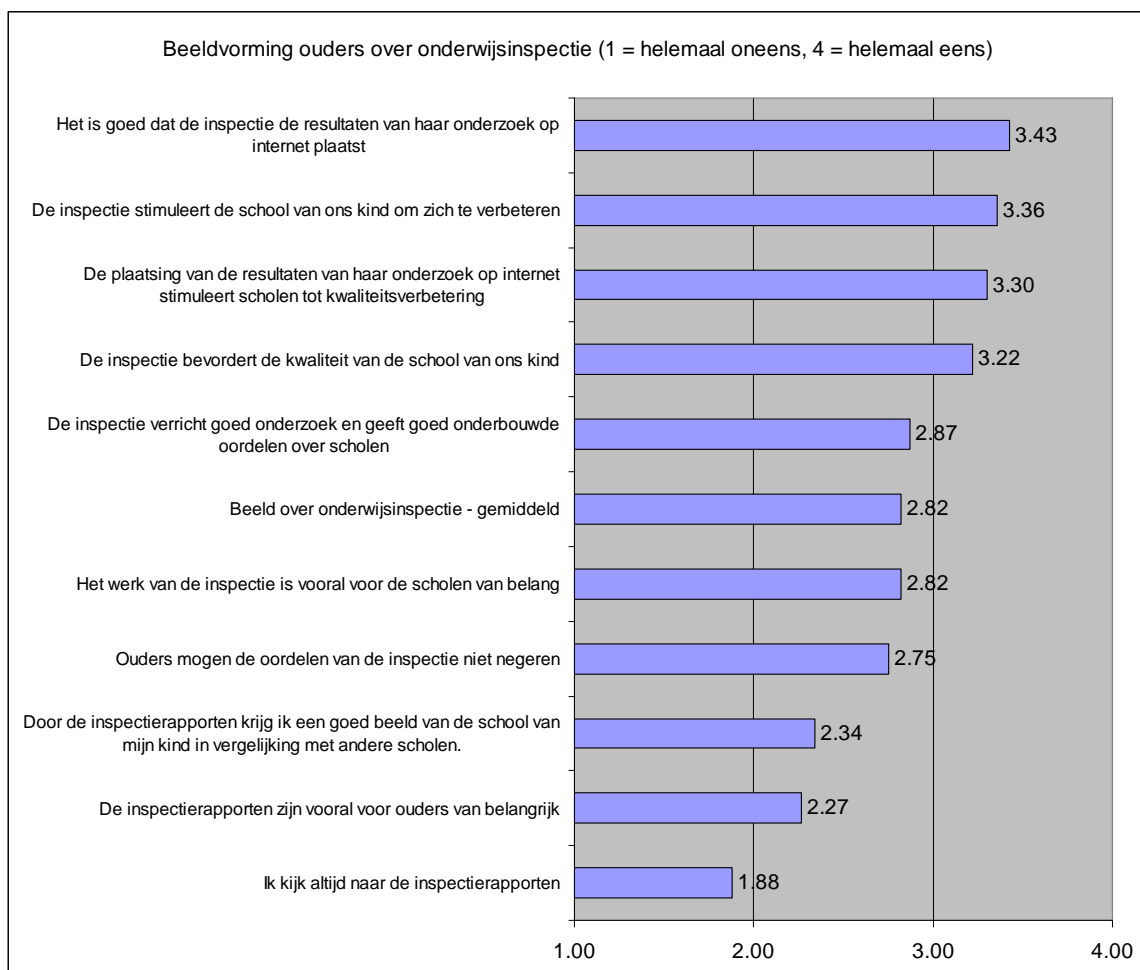
Bij regressieanalyses zal steeds worden aangegeven of de effecten significant zijn met behulp van de significantieniveaus; * $p < .05$, ** $p < .01$ en *** $p < .001$. * $p < .05$ houdt in dat de kans dat het gevonden verband op toeval berust lager is dan 5%, ** $p < .01$ lager dan 1% en *** $p < .001$ lager dan 0,1%. Alleen de regressieanalyses met significante resultaten zijn opgenomen in de resultatensectie.

Wat is het beeld van ouders voor wat betreft de rol van de Inspectie van het Onderwijs in het algemeen?

Om de beeldvorming rondom de Inspectie van het Onderwijs te meten zijn er 10 vragen gesteld. De antwoordschaal varieerde van 1 (helemaal oneens), 2 (mee oneens), 3 (mee eens) tot 4 (helemaal eens). Hieronder volgt een overzicht van de gemiddelde scores per vraag. Figuur 4.1 geeft een overzicht van de gemiddelden van ouders per vraag.

Allereerst is middels een multilevel regressieanalyse vastgesteld of de beeldvorming rondom de Inspectie van het Onderwijs vooral varieert op het niveau van ouders, of dat er ook een relevant deel verschilt op het niveau van schooltype, te weten de 25 basisscholen die hebben deelgenomen. Uit een multilevel analyse blijkt dat maar liefst 92% van de verschillen rondom beeldvorming over de rol van de Inspectie van het Onderwijs op het niveau van ouders ligt, terwijl slechts 8% van de variatie betrekking heeft op het type school.

Uit Figuur 4.1 blijkt dat ouders, gemiddeld genomen, een 2.82 scoren op de vragen over beeldvorming. Hiermee is de beeldvorming van ouders over de Inspectie van het Onderwijs gematigd positief te noemen. We zien echter dat de scores sterk afhangen van het type vraag. De beeldvorming is relatief slecht met betrekking tot het nut van inspectierapporten voor ouders zelf, terwijl ouders relatief hoog scoren op het feit dat inspectierapporten openbaar worden gemaakt en dat de inspectierapporten een aansporing zijn voor kwaliteitsbevordering binnen scholen.

Figuur 4.1: Beeldvorming ouders Inspectie van het Onderwijs

Is de beeldvorming van ouders over de Inspectie van het Onderwijs in het algemeen afhankelijk van achtergrondfactoren van ouders zelf?

Tabel 4.1 geeft de resultaten uit een regressieanalyse, betreffende de vraag of achtergrondfactoren van ouders een significante rol spelen bij het beeld dat ouders over het algemeen hebben van de Inspectie van het Onderwijs. Hierbij is rekening gehouden met het opleidingsniveau, religiositeit, een actieve rol van ouders in ofwel het schoolbestuur, de medezeggenschapsraad, of de ouderraad en tenslotte de mate van betrokkenheid van ouders bij de school.

De resultaten uit Tabel 4.1 wijzen uit dat het opleidingsniveau negatief samenhangt met de beeldvorming van ouders over de Inspectie van het Onderwijs. Dus ouders die hoger zijn opgeleid hebben gemiddeld genomen een minder positief beeld van de Inspectie van het Onderwijs dan lager opgeleide ouders. Verder blijkt uit de analyse dat ouders die kerkelijk zijn een iets positievere beeldvorming hebben over de Inspectie van het Onderwijs dan ouders die niet kerkelijk zijn. Noch de actieve rol van ouders, noch de betrokkenheid van ouders bij de school hadden een significante relatie met de beeldvorming over de Inspectie van het Onderwijs.

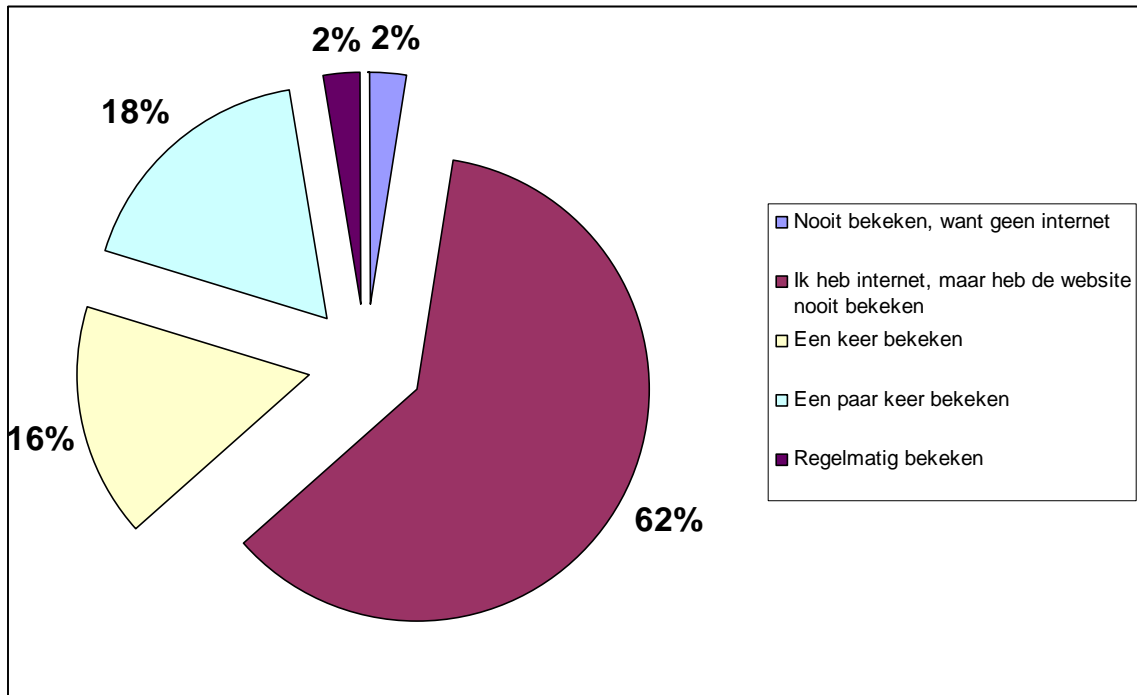
Tabel 4.1: Regressieanalyse aangaande de relatie tussen achtergrondfactoren van ouders op beeldvorming Inspectie van het Onderwijs

	Beta	t	Sign: (*=p<.05; **p<.01;***p<.001)
(Constant)		12.08	
Opleidingsniveau	-0.14	-2.10	*
Religieus	0.15	2.29	*
Actieve rol (schoolbestuur, medezeggenschapsraad, ouderraad)	-0.02	-0.27	
Betrokkenheid van ouder bij school	0.06	0.86	
Adjusted R ²		3.5%	

In hoeverre raadplegen ouders de website van de onderwijsinspectie?

Aan ouders is gevraagd in hoeverre ze de website van de Inspectie van het Onderwijs raadplegen. Ruim 62% geeft aan wel internet te hebben, maar de website van de Inspectie van het Onderwijs nooit te bezoeken. 2% van de ouders geeft aan nog geen internet te hebben. Voorts geeft 16% van de ouders aan de website één maal te hebben bezocht, 18% bezocht de site een aantal keer en slechts 2% bezoekt de site regelmatig.

Hierbij is middels een multilevel analyse onderzocht of het bezoek van de onderwijssite vooral varieert op het individuele niveau van ouders, of (ook) op het groepsniveau van scholen. Interessant genoeg zien we dat maar liefst 61% van de variatie rondom websitebezoek samenhangt verschillen op het niveau van scholen, terwijl 39% samenhangt met het individuele niveau van ouders.

Figuur 4.2: Raadplegen van website Inspectie van het Onderwijs door ouders in percentages

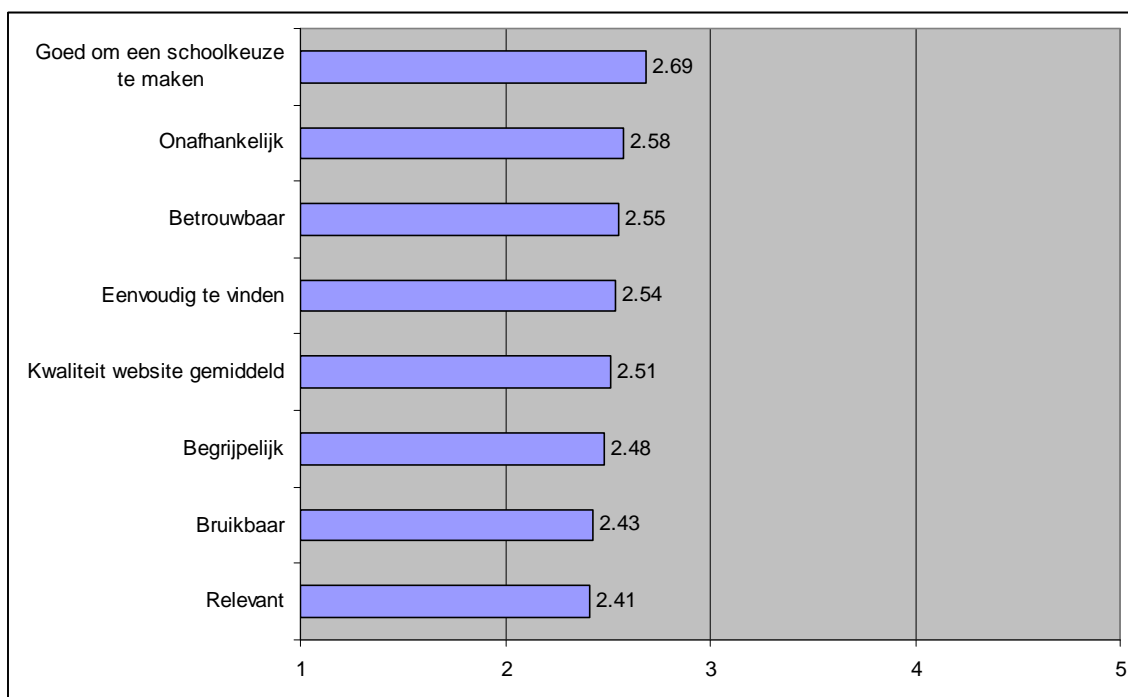
Tevens is middels een regressieanalyse op het individuele niveau van ouders onderzocht of achtergrondfactoren van ouders een significante rol spelen bij het bezoeken van de site van de Inspectie van het Onderwijs. Hierbij is rekening gehouden met het opleidingsniveau, religiositeit, een actieve rol van ouders in ofwel het schoolbestuur, de medezeggenschapsraad, of de ouderraad en ten slotte de mate van betrokkenheid van ouders bij de school. Uit de resultaten bleek echter dat geen enkele van deze achtergrondfactoren voorspellend was voor de mate waarin ouders de website van de Inspectie van het Onderwijs bezoeken.

Hoe beoordelen ouders de kwaliteit van de website van de Inspectie van het Onderwijs?

Aan de ouders die de website één of meerdere malen hebben bezocht is tevens gevraagd hoe ze de kwaliteit van de website beoordelen. Ouders beantwoordden op een vijfpuntsschaal variërend van 1 (zeer mee oneens), 2 (mee oneens), 3 (noch mee oneens, noch mee eens), 4 (mee eens) tot 5 (zeer mee eens) over de website als a) relevant, b) eenvoudig te vinden, c) onafhankelijk, d) betrouwbaar, e) begrijpelijk, f) bruikbaar en g) goed om een keuze te maken.

Middels een multilevel regressieanalyse is eerst vastgesteld of het oordeel van ouders over de kwaliteit van de website voornamelijk verschilt tussen ouders op het individuele niveau, of dat er ook een relevant deel van de verschillen samenhangt met het type school waarbij ouders behoren. Uit de multilevel analyse blijkt dat het grootste deel van de variatie voor wat betreft de kwaliteit van de website op het individuele niveau moet worden gezocht: 81%, ligt op het individuele niveau van ouders, terwijl 19% van de variatie samenhangt met het type school.

Figuur 4.3 geeft een overzicht van de antwoorden. Uit de figuur blijkt dat ouders gemiddeld genomen licht negatief oordelen over de kwaliteit van de website, zowel de scores op het algemene gemiddelde als de gemiddelden per vraag blijven onder de 3.

Figuur 4.3: Kwaliteitsbeoordeling van de website van de Inspectie van het Onderwijs door ouders

Wederom is middels een regressieanalyse onderzocht of achtergrondfactoren van ouders (opleidingsniveau, religiositeit, actieve rol binnen school en betrokkenheid bij de school) een rol spelen bij de beoordeling van de kwaliteit van de website. Dit bleek niet het geval te zijn.

In hoeverre wordt de website van de Inspectie van het Onderwijs gebruikt als informatiebron door ouders, ten opzichte van andere informatiebronnen?

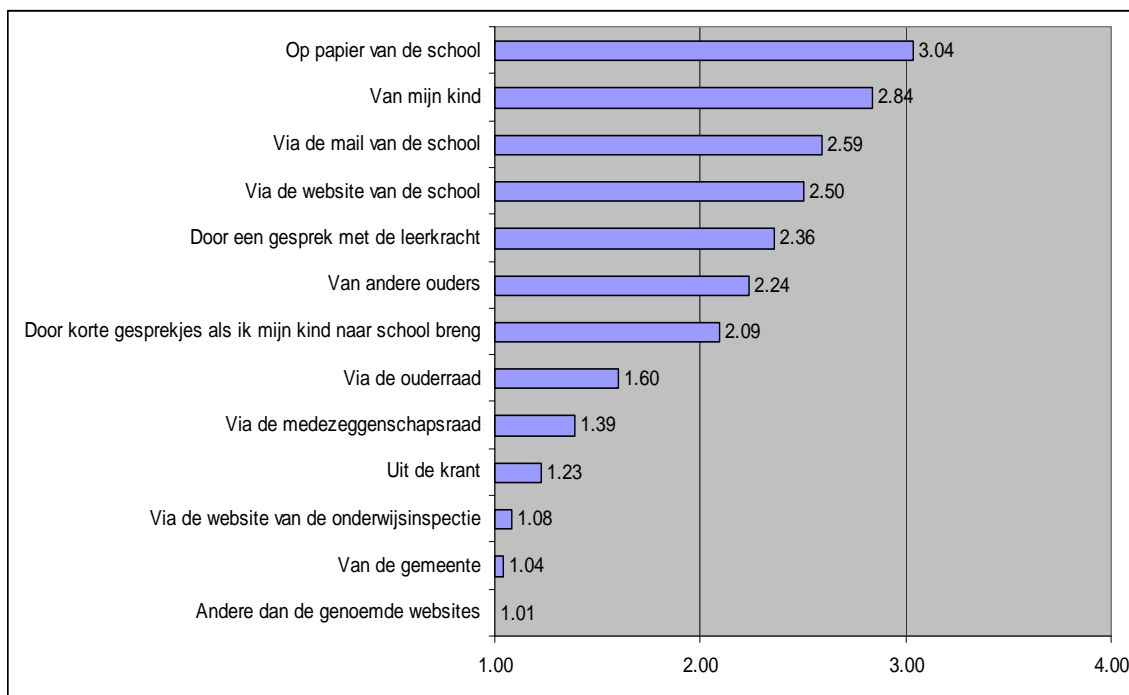
Aan ouders is gevraagd in welke mate ze gebruik maken van de website van de Inspectie van het Onderwijs als algemene informatiebron voor hun school, ten opzichte van overige informatiebronnen. Ouders konden aangeven hoe vaak ze een bepaalde informatiebron hadden gebruikt, met als antwoordcategorieën 1 = “(bijna) nooit”, 2 = “soms”, 3 = “regelmatig”, of 4 = “heel vaak”. Naast de website van de Inspectie van het Onderwijs zijn de volgende informatiebronnen beoordeeld; informatie van mijn kind, van andere ouders, via website van de school, via e-mail van de school, op papier van de school, korte gesprekjes op school, gesprek met de leerkracht, via de medezeggenschapsraad, via de ouderraad, van de gemeente, andere dan de al genoemde websites en/of uit de krant.

Eerst is middels een multilevel analyse onderzocht of de variatie betreffende het gebruik van de site van de Inspectie van het Onderwijs als informatiebron verschilt tussen ouders op het individuele niveau, of verschilt, afhankelijk van het type school. Resultaten wijzen uit dat maar liefst 90% van de verschillen samenhangt met het niveau van ouders, terwijl slechts 10% van de variatie afhangt van het type school.

Figuur 4.4 geeft de gemiddelden weer per informatiebron. Tevens is in Tabel 4.2 getoetst, middels een Paired samples T-test, of de website van de Inspectie van het Onderwijs als gebruikte informatiebron significant afwijkt van het gebruik van andere informatiebronnen.

Doorwerking inspectiegegevens in kwaliteitsbeleid van schooldirecties

Resultaten uit figuur 4.4 geven duidelijk weer dat de website van de Inspectie van het Onderwijs weinig gebruikt wordt ten opzichte van overige informatiebronnen. Slechts “de gemeente” en “andere websites” doen het significant slechter (zie Tabel 4.2) voor wat betreft het informatiegebruik. De overige informatiebronnen worden allen significant meer gebruikt dan de website van de Inspectie van het Onderwijs (Zie tabel 4.2). Papieren communicatie vanuit de school, informatie van het kind zelf, en e-mails van school scoren het hoogst.

Figuur 4.4: Informatiebronnen die gebruikt worden door ouders

Tabel 4.2: Significante verschillen voor gebruikintensiteit website Inspectie van het Onderwijs als informatiebron versus andere informatiebronnen (Paired samples t-test)

Informatiebron	Gemiddelde	Paired samples T-test (Inspectie van het Onderwijs t.o.v. overige informatiebronnen)
Op papier van de school	3.04	P < .001
Van mijn kind	2.84	P < .001
Via de mail van de school	2.59	P < .001
Via de website van de school	2.50	P < .001
Door een gesprek met de leerkracht	2.36	P < .001
Van andere ouders	2.24	P < .001
Door korte gesprekjes als ik mijn kind naar school breng	2.09	P < .001
Via de ouderraad	1.60	P < .001
Via de medezeggenschapsraad	1.39	P < .001
Uit de krant	1.23	P < .001
Via de website van de Inspectie van het Onderwijs	1.08	
Van de gemeente	1.04	P < .05
Andere dan de genoemde websites	1.01	P < .001

Middels een regressieanalyse is weer onderzocht of achtergrondfactoren van ouders (opleidingsniveau, religiositeit, actieve rol binnen school en betrokkenheid bij de school) een rol spelen bij het gebruik maken van de website van de Inspectie van het

Onderwijs als informatiebron. Echter, geen van de achtergrondfactoren bleken een effect te hebben op het gebruik van de website.

Hoe bruikbaar vinden ouders de website van de Inspectie van het Onderwijs als informatiebron, ten opzichte van overige informatiebronnen?

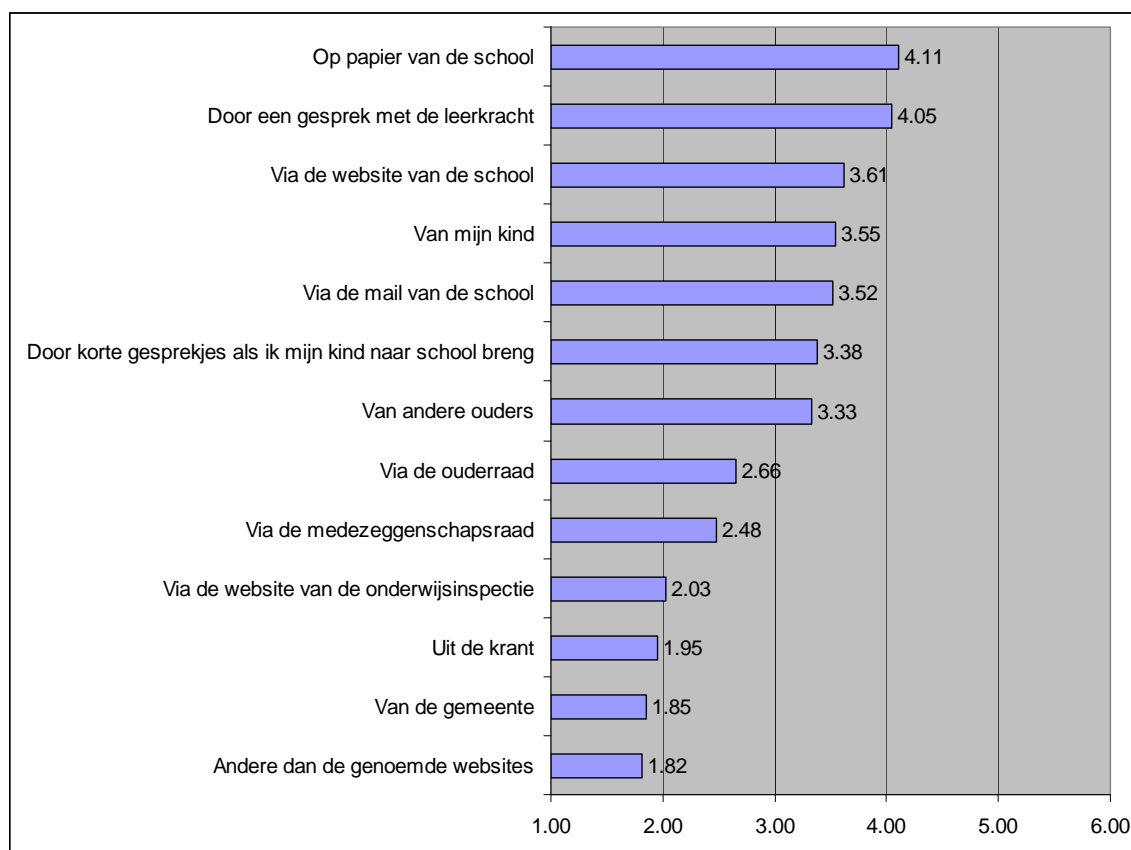
Een vervolgvraag is in hoeverre ouders de website van de Inspectie van het Onderwijs als relevant en bruikbaar zien, ten opzichte van de overige informatiebronnen. Om hiertoe meer inzicht te krijgen, werd aan ouders gevraagd aan te geven in welke mate ze de informatie van diverse informatiebronnen als bruikbaar beschouwden. De hoofdvraag luidde: “Heel bruikbare informatie over de school krijg ik...:”, met vervolgens dezelfde informatiebronnen als genoemd in de vorige vraag. De antwoordcategorieën varieerden hierbij van 1 (zeer mee oneens), tot 6 (zeer mee eens) met als neutraal punt 3 (niet mee eens, niet mee oneens).

Allereerst is middels een multilevel regressieanalyse onderzocht of verschillen rondom de bruikbaarheid van de website van de Inspectie van het Onderwijs afhangen van verschillen tussen ouders, of mede afhangen van verschillen op schoolniveau. Uit de resultaten blijkt dat het grootste gedeelte van de variatie, 79% op het persoonlijke niveau van ouders ligt, maar 21% van de variatie hangt tevens samen met verschillen op het schoolniveau.

Figuur 4.5 geeft de gemiddelden weer per informatiebron. Tevens is in tabel 4.3 getoetst, middels een Paired samples T-test, of de website van de Inspectie van het Onderwijs als relevante en bruikbare informatiebron significant afwijkt van het gebruik van andere informatiebronnen.

Uit de resultaten valt duidelijk op te maken dat de website van de Inspectie van het Onderwijs relatief laag scoort in termen van bruikbaarheid ten opzichte van overige informatiebronnen. Alleen “andere websites” en “de gemeente” scoren lager als bruikbare informatiebron, terwijl “kranten” als bruikbare bron niet significant verschilt in vergelijking tot de website van de Inspectie van het Onderwijs. Alle overige informatiebronnen scoren qua bruikbaarheid significant hoger dan de website van de Inspectie van het Onderwijs. Het hoogst scoren “papier informatie van de school”, “gesprekken met de leerkracht” en “de website van school”.

Doorwerking inspectiegegevens in kwaliteitsbeleid van schooldirecties

Figuur 4.5: Informatiebronnen die worden gezien als zeer bruikbaar door ouders

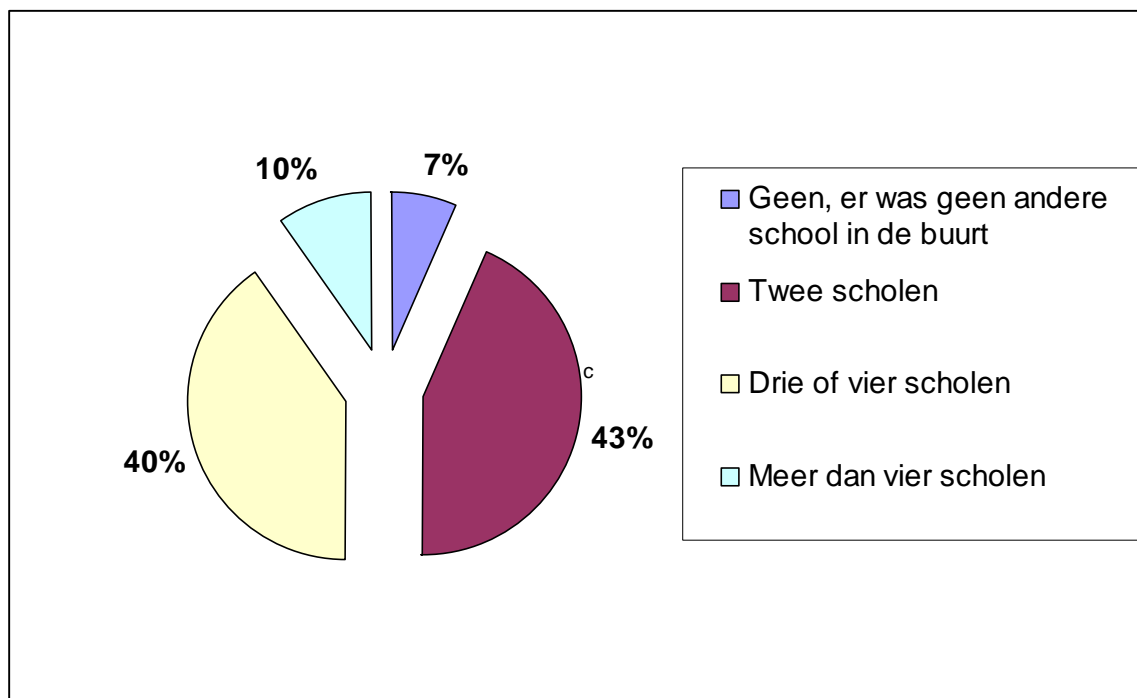
Tabel 4.3: Significante verschillen voor bruikbaarheid van de website Inspectie van het Onderwijs als informatiebron versus andere informatiebronnen (Paired samples t-test)

	Gemiddelde	Paired samples T-test (t.o.v. Inspectie van het Onderwijs als informatiebron)
Op papier van de school	4.11	P < .001
Door een gesprek met de leerkracht	4.05	P < .001
Via de website van de school	3.61	P < .001
Van mijn kind	3.55	P < .001
Via de mail van de school	3.52	P < .001
Door korte gesprekjes als ik mijn kind naar school breng	3.38	P < .001
Van andere ouders	3.33	P < .001
Via de ouderraad	2.66	P < .001
Via de medezeggenschapsraad	2.48	P < .001
Via de website van de Inspectie van het Onderwijs	2.03	
Uit de krant	1.95	n.s.
Van de gemeente	1.85	P < .001
Andere dan de genoemde websites	1.82	P < .001

Middels een regressieanalyse is onderzocht of achtergrondfactoren van ouders (opleidingsniveau, religiositeit, actieve rol binnen school en betrokkenheid bij de school) een rol spelen bij het zien van de website van de Inspectie van het Onderwijs als zeer bruikbare informatiebron. Echter, geen van de achtergrondfactoren bleken een effect te hebben op het gebruik van de website als informatiebron.

Hebben ouders voldoende keuzevrijheid (gehad) voor wat betreft de schoolkeuze van hun kinderen?

Voordat wordt ingegaan op het belang van de website van de Inspectie van het Onderwijs voor de schoolkeuze van ouders voor hun kind(eren), is het van belang om eerst vast te stellen of er überhaupt keuzevrijheid bestond voor ouders die deelnamen aan dit onderzoek. Men kan zich namelijk voorstellen dat er soms weinig te kiezen valt, bijvoorbeeld wanneer ouders in een kleine gemeenschap wonen waar slechts 1 school voorhanden is. Vandaar dat eerst gevraagd is uit hoeveel scholen ouders (destijds) een keuze konden maken. Middels een multilevel analyse is nagegaan of verschillen in keuzevrijheid te verklaren zijn op het individuele niveau van ouders, of mede samenhangen met verschillen op het schoolniveau. Uit de resultaten blijkt dat 76% van de variatie rondom keuzevrijheid varieert op het niveau van ouders, terwijl 24% varieert op het niveau van scholen. Dat laatste kan te maken hebben met de locatie van de school (stad versus platteland bijvoorbeeld). Figuur 4.6 geeft een verdeling. Hieruit blijkt dat “slechts” 7% van de ouders in deze sample absoluut geen vrijheid ondervonden om een alternatief te kiezen voor de school in de buurt. Echter, ruim 43% van de ouders kon uit 2 scholen kiezen, 40% uit 3 of vier scholen en 10% van de ouders kon zelfs kiezen uit meer dan vier scholen. Deze getallen geven aan dat informatiebronnen rondom schoolkeuze, zoals onder andere de website van de Inspectie van het Onderwijs, inderdaad een rol van betekenis zouden kunnen spelen in de uiteindelijke schoolkeuze van ouders.

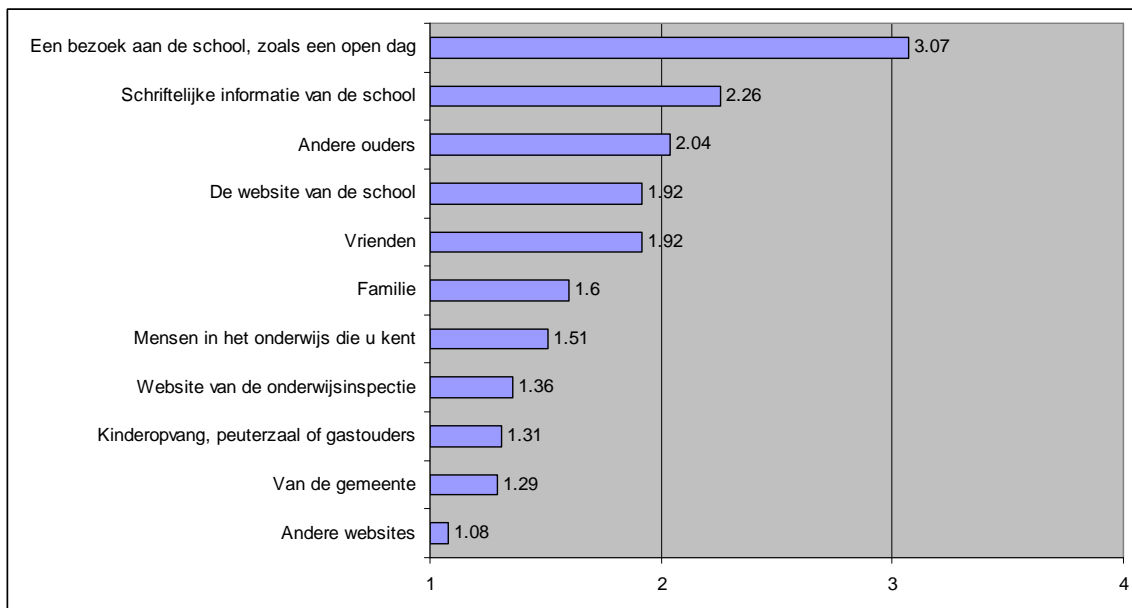

Figuur 4.6: Schoolkeuzevrijheid zoals door ouders is gepercipieerd

Welke informatiebronnen hebben ouders geraadpleegd bij de schoolkeuze van hun kind(eren)?

Om deze vraag te beantwoorden is aan ouders gevraagd in welke mate ze diverse informatiebronnen hebben gebruikt bij de schoolkeuze voor hun kind(eren). Informatiebronnen in de vraag hadden betrekking op: mensen in het onderwijs,

vrienden, andere ouders, familie, kinderopvang (inclusief peuterspeelzaal, gastouders), website van de basisschool, schriftelijke informatie van de basisschool, een bezoek aan de school (bijvoorbeeld het bijwonen van een open dag), van de gemeente, website van de Inspectie van het Onderwijs, andere websites. Antwoordcategorieën varieerden hierbij van 1 (nee), 2 (een beetje), 3 (veel) en 4 (heel veel). Middels een multilevel analyse is eerst vastgesteld of variaties rondom het gebruik van de website van de Inspectie van het Onderwijs vooral samenhangt met verschillen tussen ouders, of ook met verschillen op het niveau van scholen. Uit de resultaten blijkt dat 90% van de variatie op het individuele niveau van ouders ligt, terwijl 10% van de variatie op het niveau van scholen ligt. Figuur 4.7 geeft de gemiddelden weer per informatiebron. Tevens is in tabel 4.4 getoetst, middels een Paired samples T-test, of de website van de Inspectie van het Onderwijs als gebruikte informatiebron voor schoolkeuze significant afwijkt van het gebruik van andere informatiebronnen voor schoolkeuze. Resultaten wijzen uit dat de gebruiksintensiteit van de website van de Inspectie van het Onderwijs bij schoolkeuze van ouders bij schoolkeuze relatief laag is, in vergelijking tot overige geraadpleegde informatiebronnen. Tabel 4.4 wijst uit dat alleen “overige websites” als bron significant lager scoort dan de website van de Inspectie van het Onderwijs. Daarnaast wijken “gemeente”, “kinderopvang, peuterspeelzaal, gastouders” en “mensen in het onderwijs die u kent” niet significant af van de website van de Inspectie van het Onderwijs en zitten dus op hetzelfde niveau qua gebruikersintensiteit. De informatiebronnen waarvan het meest gebruik wordt gemaakt zijn “een bezoek aan school”, gevolgd door “schriftelijke informatie van de school” en “andere ouders”.

Figuur 4.7: Overzicht gemiddelden van gebruiksintensiteit informatiebronnen, geraadpleegd voor schoolkeuze

Tabel 4.4: Significante verschillen voor wat betreft gebruiksfrequentie website Inspectie van het Onderwijs als informatiebron versus andere informatiebronnen (Paired samples t-test) bij schoolkeuze

Informatiebron:	Gemiddelde	Paired samples T-test (t.o.v. Inspectie van het Onderwijs als informatiebron)
Een bezoek aan de school, zoals een open dag	3.07	P<.001
Schriftelijke informatie van de school	2.26	P<.001
Andere ouders	2.04	P<.001
Vrienden	1.92	P < .001
De website van de school	1.92	P<.001
Familie	1.6	P<.01
Mensen in het onderwijs die u kent	1.51	n.s.
Website van de Inspectie van het Onderwijs	1.36	
Kinderopvang, peuterzaal of gastouders	1.31	n.s.
Van de gemeente	1.29	n.s.
Andere websites	1.08	P<.001

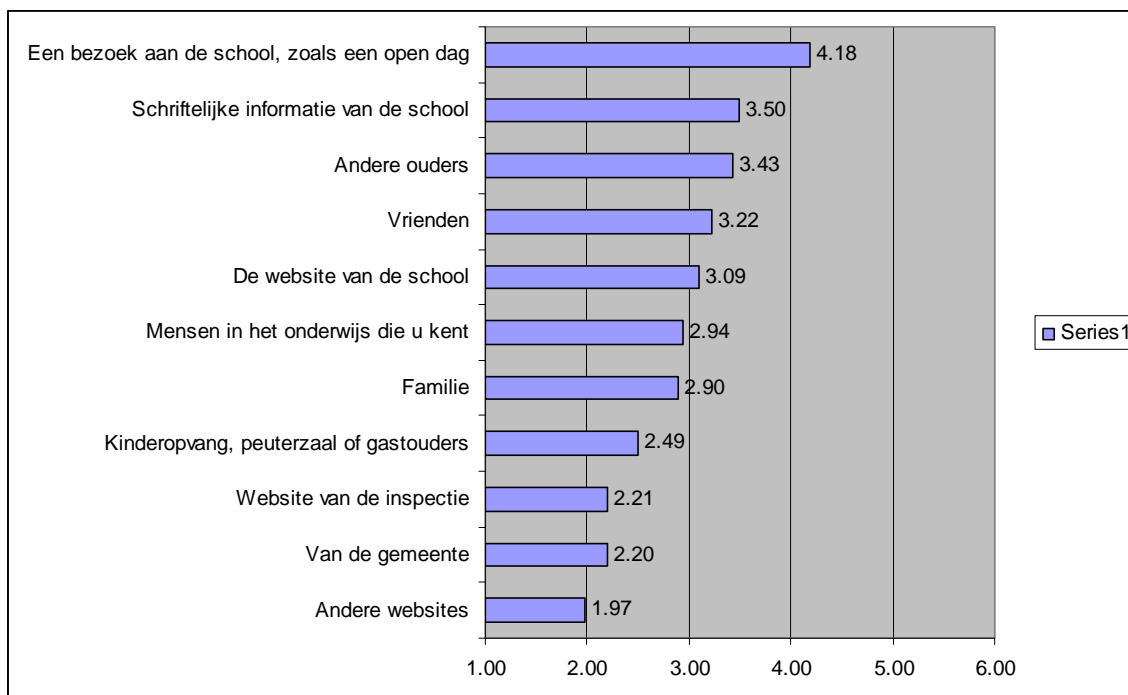
Middels een regressieanalyse is onderzocht of achtergrondfactoren van ouders (opleidingsniveau, religiositeit, actieve rol binnen school en betrokkenheid bij de school) een rol spelen bij het gebruik van de website van de Inspectie van het Onderwijs als informatiebron bij schoolkeuze. Echter, de resultaten gaven aan dat geen van de achtergrondfactoren een effect bleken te hebben op het gebruik van de website als informatiebron voor schoolkeuze.

Hoe bruikbaar vinden ouders de website van de Inspectie van het Onderwijs ten opzichte van andere informatiebronnen voor de uiteindelijke schoolkeuze van hun kind(eren)?

Aan ouders is tevens gevraagd welke informatiebronnen ze het meest relevant en bruikbaar vonden met het oog op de uiteindelijke schoolkeuze. Dezelfde informatiebronnen zijn hierbij opgesomd als bij het meetinstrument “Website Inspectie van het Onderwijs als informatiebron bij schoolkeuze, ten opzichte van andere informatiebronnen”, zoals bij de gebruiksfrequentie voor schoolkeuze is weergegeven. Ouders gaven antwoord op de vraag: “Heel bruikbare informatie over de school heb ik gekregen van...: “, met als antwoordcategorieën 1 (zeer mee oneens) tot 6 (zeer mee eens), met 3 als neutraal punt (niet mee oneens, niet mee eens). Middels een multilevel analyse is eerst vastgesteld of variatie in antwoorden rondom de bruikbaarheid van de informatie op de website van de Inspectie van het Onderwijs voor schoolkeuze vooral variatie op het individuele niveau van ouders betreft, of mede variatie op het niveau van scholen. Uit de resultaten blijkt dat 72% van de variatie op het niveau van ouders ligt en 28% op het niveau van scholen. Figuur 4.8 geeft de gemiddelden weer per informatiebron. Tevens is in tabel 4.5 getoetst, middels een Paired samples T-test, of de website van de Inspectie van het Onderwijs als “bruikbare” informatiebron voor schoolkeuze significant afwijkt van andere bruikbare informatiebronnen voor het maken van een schoolkeuze.

De resultaten wijzen uit dat de website van de Inspectie van het Onderwijs relatief laag scoort op de mate van bruikbaarheid voor schoolkeuze, ten opzichte van andere informatiebronnen. Tabel 4.5 geeft aan dat alleen “overige websites” als bruikbare bron lager scoort, terwijl “de gemeente als informatiebron” niet significant verschilt qua bruikbaarheid van de website van de Inspectie van het Onderwijs. De overige informatiebronnen worden allemaal als bruikbaar geacht door ouders voor de

schoolkeuze van hun kind. Het hoogst scoren “een bezoek aan school”, “schriftelijke informatie” en “informatie van andere ouders”.

Figuur 4.8: Bruikbaarheid van informatiebronnen bij schoolkeuze (gemiddelden)

Tabel 4.5: Significante verschillen voor bruikbaarheid van de website Inspectie van het Onderwijs als informatiebron voor schoolkeuze versus andere informatiebronnen (Paired samples t-test)

Informatiebron	Gemiddelde	Paired samples T-test (t.o.v. Inspectie van het Onderwijs als informatiebron)
Een bezoek aan de school, zoals een open dag	4.18	P<.001
Schriftelijke informatie van de school	3.50	P<.001
Andere ouders	3.43	P<.001
Vrienden	3.22	P<.001
De website van de school	3.09	P<.001
Mensen in het onderwijs die u kent	2.94	P<.001
Familie	2.90	P<.001
Kinderopvang, peuterzaal of gastouders	2.49	P<.001
Website van de inspectie	2.21	
Van de gemeente	2.20	n.s.
Andere websites	1.97	P<.001

Middels een regressieanalyse is wederom onderzocht of achtergrondfactoren van ouders (opleidingsniveau, religiositeit, actieve rol binnen school en betrokkenheid bij de school) een rol spelen bij de mate waarin ouders de website van de Inspectie van het Onderwijs als informatiebron bruikbaar vonden bij de schoolkeuze van hun kinderen. Echter, de resultaten gaven aan dat geen van de achtergrondfactoren een effect bleken te hebben op het gebruik van de website als informatiebron voor het maken van een schoolkeuze.

Naast deze kwantitatieve inzichten zijn er ook kwalitatieve inzichten vergaard in de vorm van interviews die zijn afgenomen bij ouders die zitting hebben in de (G)MR. De percepties van deze ouders zijn beschreven in de volgende paragraaf.

4.4 Kwalitatieve inzichten op basis van interviews

In het kader van dit onderzoek zijn verschillende interviews afgenomen bij ouders die zitting hebben in de (G)MR. In deze paragraaf staan de percepties van deze respondenten centraal. Aan de respondenten zijn verschillende vragen voorgelegd (zie bijlage 1).

Wat vinden ouders in de (G)MR van de rol en taak van de inspectie?

De ouders in de (G)MR vinden het goed dat er een inspectie is die een vinger aan de pols houdt. De inspectie heeft een controlerende taak. Daarnaast is het buitenperspectief van de inspectie belangrijk voor een school. Ze plaatsen wel enkele kritische kanttekeningen. Ten eerste geven ze aan dat inspecteurs zich eerst wezenlijk in een school moeten verdiepen voordat ze een oordeel geven. Daarnaast vinden ouders het belangrijk dat niet alleen naar cijfers en cognitieve prestaties van leerlingen wordt gekeken. De uitkomsten van de inspectie zijn het resultaat van een bepaalde manier van kijken. “De motieven van de inspectie zijn erg onderwijskundig en beleidsmatig van aard, terwijl ze minder oog hebben voor zaken waar ouders op letten. Ouders kijken bijvoorbeeld primair naar zaken als loopafstand van huis naar de school. Ouders kijken dus niet op dezelfde manier naar een basisschool als de inspectie doet” (interview). De sociale ontwikkeling van kinderen is wel moeilijker te meten, maar volgens ouders zijn daar best indicatoren voor op te stellen (bijvoorbeeld op basis van wetenschappelijke literatuur).

Daarnaast is de opvatting naar voren gebracht dat de inspectie ouders niet moet sturen bij hun keuze. “Een logische consequentie van de lijst met zeer zwakke scholen is dat ouders niet meer kiezen om hun kind naar een zeer zwakke basisschool te sturen. De consequentie daarvan is dat zeer zwakke basisscholen geen nieuwe aanmeldingen meer krijgen. Ik kan mij niet voorstellen dat deze ‘sterfhuisconstructie’ de bedoeling is van de inspectie” (interview). Verder is naar voren gebracht dat de Inspectie van het Onderwijs breder moet kijken dan de cito-scores. “Deze scores zeggen namelijk niet primair iets over prestaties van scholen, maar over de intelligentie van leerlingen” (interview). Ten slotte is waargenomen dat de Inspectie van het Onderwijs veel vraagt van scholen in de vorm van zaken bijhouden en scoren. De inspectierapporten worden doorgaans niet expliciet besproken in de GMR. Inspectierapporten over concrete basisscholen kunnen wel onderwerp van gesprek zijn in de MR van de betreffende school. Inspectiegegevens kunnen wel dienen dan als autorisatie om veranderingen door te voeren. Een respondent merkt nog op dat inspectierapporten doorgaans niet verwijzen naar aanbevelingen die de inspectie eerder heeft gedaan en de wijze waarop scholen daar navolging aan hebben gegeven.

Hoe staan ouders tegenover het openbaar maken van onderwijsgegevens door de inspectie?

Het verslag van de inspectie zet een bepaald beeld neer, creëert druk en kan een negatieve uitwerking hebben. Niet alles is vermeld in inspectierapporten en niet alle constatering worden nader toegelicht. Externe druk kan een positieve (stimuleren), maar ook een negatieve uitwerking hebben (stigmatiseren). Daarnaast benoemen inspectierapporten zaken die niet goed gaan en blijven positieve ontwikkelingen onderbelicht. Het negatieve etiket blijft hangen. Respondenten constateren dat de inspectie te weinig aandacht besteed aan het belichten van prestaties van scholen die

het goed doen. De openbaarheid die de Inspectie van het Onderwijs betracht is in hun beleving dus eenzijdig. Een ander kritiekpunt is dat de Inspectie van het Onderwijs de progressie en resultaten die zeer zwakke scholen tussentijds boeken niet zichtbaar maakt voor de buitenwereld. Ouders hebben zich tijdens de interviews niet expliciet uitgesproken over de effecten van de openbaarheid die de inspectie nastreeft. In hun beleving is de impact van een negatief stempel op de instroom lastig te meten. Een respondent heeft wel aangegeven een school kritischer te zijn gaan volgen nadat bekend werd dat de school een negatief stempel had gekregen. Een zeer lage score van de inspectie kan voor ouders een reden zijn om een kind niet op een bepaalde school te plaatsen. Ten slotte is naar voren gebracht dat men bij het vergelijken van scholen wel de context moet meenemen (staat de school in een dure wijk of in een probleembuurt?) en moet weten waar scholen op een bepaald moment staan.

Wat is de opvatting van de respondenten over de betrokkenheid van ouders?

De ouders in de (G)MR stellen vast dat de betrokkenheid van ouders bij de basisschool op verschillende manieren tot uiting kan komen. Ten eerste in de vorm van het verrichten van hand- en spandiensten voor een school. Een school heeft bijvoorbeeld een activiteitenteam ('A-team'), waarin ouders een actieve rol spelen. Ten tweede kunnen ouders op beleidsmatig niveau meedenken en meebeslissen in de (G)MR. De respondenten constateren dat de betrokkenheid van ouders bij schoolse activiteiten doorgaans hoog is, zowel bij hoger- als lageropgeleide ouders. Wat betreft de beleidsmatige betrokkenheid van ouders bij de school constateren de meeste respondenten dat het steeds moeilijker wordt om ouders te vinden voor de MR. De praktische betrokkenheid van ouders is dus doorgaans groter dan hun beleidsmatige betrokkenheid. En daar zijn verschillende oorzaken voor. Ouders werken vaak en hebben daarnaast andere verplichtingen. Vaak moeten scholen actief ouders werven. De inschatting van de respondenten is dat ouders in de MR doorgaans een hoge opleiding hebben genoten. Daarnaast is doorgaans sprake van een hoge doorstromingsnelheid onder de oudergeleding, omdat ouders het vaak al snel voor gezien houden. De geringe belangstelling van ouders geldt nog meer voor de GMR, omdat hier wordt nagedacht over strategisch en schooloverstijgend beleid. Voor veel ouders is dat "een ver van mijn bed show". De bereidheid van het personeel om zitting te nemen in de GMR is overigens ook gering, omdat het lezen van de stukken veel tijd kost en er weinig tijd is gereserveerd voor deze activiteiten. De betrokkenheid van ouders varieert per school. Een ouder van een vrije school vermoedt dat de betrokkenheid van ouders op de school groter is dan gemiddeld.

Wat is de opvatting van de respondenten over het keuzegedrag van ouders?

Keuzegedrag wordt in de beleving van de ouders in de (G)MR doorgaans bepaald door de geografische ligging van de school ('kiezen voor een school in de buurt'), zodat leerlingen op een gegeven moment zelfstandig van en naar school kunnen gaan en ze na schooltijd met kinderen uit de buurt kunnen spelen. Hiermee is niet gezegd dat deze factor bij iedere ouder een rol speelt. Een ouder van een vrije school heeft bijvoorbeeld aangegeven dat deze factor voor haar wel een rol speelde, maar voor andere ouders mogelijk niet. Op de school zouden ook kinderen zitten die niet in de buurt wonen. De factor broertjes en zusjes op dezelfde school speelt eveneens een rol, omdat ouders doorgaans hun kinderen niet naar verschillende basisscholen sturen. Verder speelt de levensbeschouwelijke grondslag een rol en pas daarna komen

onderwijskundige zaken als inspectieresultaten in beeld. Ouders met een reformatorische achtergrond kiezen op hun beurt logischerwijs voor een gereformeerde school.

Een nuancering van het keuzegedrag is dat ouders uit de bovenklasse doorgaans meer aandacht besteden aan onderwijskundige zaken bij hun keuzegedrag, bijvoorbeeld leerstijl. Een voorbeeld is de bewuste keuze van ouders voor een vrije school uit didactische overwegingen. Verder speelt sfeer een belangrijke rol, dat zich onder meer uit in omgangsvormen. In de beleving van de respondenten spelen de inspectiegegevens nauwelijks een rol bij het keuzegedrag van ouders. De inspectie biedt namelijk de gegevens passief aan via een website. Ouders moeten dus op zoek naar deze gegevens. De betreffende gegevens zijn niet zo toegankelijk en ook niet eenvoudig te vinden. Tijdens informatieavonden op scholen krijgen ouders een beter beeld. Het gevoel van ouders is belangrijk en wordt mede bepaald door de uitstraling van het gebouw, de sfeer en de manier waarop ouders worden bejegend. Dit gevoel kan niet op grond van objectieve criteria worden gewogen en beoordeeld. Websites worden hooguit gebruikt als eerste oriëntatie op scholen in een bepaalde omgeving. Factoren die minder vaak zijn genoemd in de interviews zijn de grootte van de klassen en de omvang van de school zelf ('menselijke maat') en de aandacht die basisscholen besteden aan goede leerlingen. Er zijn echter ook uitzonderingen.

4.5 Conclusies

Uit de surveys blijkt dat de beeldvorming van ouders over de Inspectie van het Onderwijs gematigd positief is. Ouders die hoger opgeleid zijn hebben gemiddeld genomen een minder positief beeld van de Inspectie van het Onderwijs dan lager opgeleide ouders.

De beeldvorming van ouders over het nut van inspectierapporten is relatief slecht. Ruim 62 procent van de ouders heeft aangegeven de website van de Inspectie van het Onderwijs nooit te bezoeken. Slechts 2 procent van de ouders bezoekt de site regelmatig. Gemiddeld genomen oordelen ouders licht negatief over de kwaliteit van de website.

Ouders gebruiken de website weinig in vergelijking met andere informatiebronnen. Slechts websites van gemeentes en andere websites doen het significant slechter als bruikbare informatiebron voor ouders. Papieren communicatie vanuit de school, informatie van het kind zelf en e-mails van scholen scoren het hoogst. De gebruiksintensiteit van de website van de Inspectie van het Onderwijs bij de schoolkeuze van ouders is relatief laag in vergelijking met andere informatiebronnen die ouders raadplegen. Het hoogst scoren een bezoek aan een school, schriftelijke informatie en informatie van andere ouders.

Uit de interviews met ouders in de (G)MR blijkt dat ze het wenselijk vinden dat er een inspectie is die een vinger aan de pols houdt. Hun beeld van de inspectie komt overeen met het beeld van de ouders die de vragenlijsten hebben ingevuld. Openbaarheid kan zowel een positieve uitwerking hebben ('stimuleren'), maar ook negatieve consequenties hebben ('stigmatiseren'). Daarnaast is naar voren gebracht dat de inspectie zich wat voornamelijk richt op objectieve cijfers ('cito-scores') en onvoldoende oog heeft voor zaken die goed gaan op scholen. Een negatief stempel kan wel tot gevolg hebben dat ouders scholen kritischer gaan volgen. In de beleving van de respondenten spelen inspectiegegevens nauwelijks een rol bij het keuzegedrag

Doorwerking inspectiegegevens in kwaliteitsbeleid van schooldirecties

van ouders, maar spelen vooral subjectieve overwegingen een rol (uitstraling, sfeer, bejegening, etc.). Websites worden in hun beleving hooguit gebruikt als eerste oriëntatie op scholen, waarna gesprekken met scholen volgen.

5. Doorwerking inspectiegegevens in kwaliteitsbeleid van schooldirecties en het bovenschoolse management

5.1 Inleiding

Dit hoofdstuk geeft antwoord op de tweede deelvraag van het onderzoek. Deze vraag luidt als volgt: *in welke mate en onder welke condities speelt de kwaliteitsinformatie die door de Inspectie van het Onderwijs op het internet openbaar is gemaakt een rol in het kwaliteitsbeleid zoals dat door schooldirecties en het bovenschoolse management wordt vastgesteld?*

Bij het beantwoorden van deze vraag zijn twee verschillende dataverzamelingmethoden ingezet. In de eerste plaats is gebruik gemaakt van de inzichten die zijn vergaard met behulp van de bestaande bestuursmonitor die door de Erasmus Universiteit Rotterdam en de Rijksuniversiteit Groningen is uitgevoerd. Daarnaast zijn interviews afgenomen bij verschillende basisschooldirecteuren en vertegenwoordigers van het bovenschoolse management (zie bijlage 2).

In paragraaf 5.2 besteden we aandacht aan de percepties van vertegenwoordigers van het bovenschoolse management over onderwijskwaliteit, de rol van de Inspectie van het Onderwijs en ouders zoals deze door hen zijn verwoord in de bestuursmonitor. In paragraaf 5.3 doen we dat opnieuw, maar dan vanuit de percepties van de schoolleiding. In paragraaf 5.4 worden de percepties van de vertegenwoordigers van het bovenschoolse management en schoolleiders met elkaar vergeleken. In paragraaf 5.5 beschrijven we de inzichten die zijn opgedaan tijdens interviews met vertegenwoordigers van het bovenschoolse management en in paragraaf 5.6 zijn de resultaten van de interviews met schooldirecteuren beschreven. In paragraaf 5.7 staan de conclusies.

5.2 Doorwerking inspectiegegevens in kwaliteitsbeleid van het bovenschoolse management

In deze paragraaf worden de drie thema's van dit deelproject, kwaliteit, inspectie en de rol van de ouders belicht op basis van de monitor onder vertegenwoordigers van het bovenschoolse management. De respondenten daarbij zijn bovenschoolse managers of bestuurders.

Opvattingen over kwaliteit van onderwijs

Kwaliteit van onderwijs is een belangrijk aandachtspunt. Dit betekent geenszins dat iedereen er dezelfde prioriteit aan toekent. In tabel 5.1 is de prioriteit weergegeven die de direct verantwoordelijke actoren aan de kwaliteit toekennen volgens vertegenwoordigers van het bovenschoolse management.

Tabel 5.1: De hoogste prioriteit aan kwaliteit in procenten volgens het bovenschoolse management

	oneens	Enigszins oneens	Enigszins eens	eens	Cum %	N
Bestuur	0,9	3,7	26,9	68,5	100	108
Schoolleiding	0,9	3,7	38,3	57,0	100	107
Docenten		8,5	65,1	26,4	100	106

Uit de tabel blijkt dat het bestuur vindt dat het zelf de hoogste prioriteit aan kwaliteit geeft en docenten verhoudingsgewijs het minste. Een factoranalyse wijst uit dat de verschillende actoren binnen een school redelijk op een lijn zitten. De betrouwbaarheid van de schaal heeft een alpha van .67.

De prioriteit die aan kwaliteit wordt toegekend, is één zijde van de medaille. Een andere zijde is de onderkant van kwaliteit. Er zijn scholen die optimaal voorbereid willen zijn als de Inspectie van het Onderwijs mogelijkerwijs een negatief oordeel velt. Zo heeft iets meer dan 60 procent van de scholen een plan van aanpak als één van de scholen als zwak wordt beoordeeld door de Inspectie van het Onderwijs. Volgens het bovenschoolse management is bijna 20 procent van hun scholen als zeer zwak beoordeeld door de inspectie. Onafhankelijk van het inspectieoordeel kan het slecht functioneren van een school een aandachtspunt zijn. Dit geldt voor 50 procent van het bovenschoolse management.

Een indicatie voor het streven om de kwaliteit van onderwijs te verbeteren is het gebruik dat scholen maken van klachten. Deze geven inzicht in de bestaande onvrede en de situatie waarin de kwaliteit niet als voldoende wordt ervaren. De stelling dat door het gebruik van klachten de kwaliteit is te verbeteren wordt door iets meer dan een kwart deel van het bovenschoolse management onderschreven. Iets meer dan de helft is het enigszins eens met de stelling. Bijna 20 procent is het daarmee (enigszins) oneens.

Opvattingen over de inspectie

Bijna evenveel bovenschoolse managers stellen dat de Inspectie van het Onderwijs veel invloed respectievelijk geen invloed heeft op bestuursbeslissingen, namelijk 12,3 procent en 9,3 procent. De meesten stellen dat de Inspectie van het Onderwijs een redelijke invloed heeft zoals in tabel 5.2 is te lezen. Haar invloed is verhoudingsgewijs groot te noemen in vergelijking met andere actoren, zoals de gemeente en groepsleerkrachten.

Tabel 5.2: Invloed van verschillende actoren op bestuursbeslissingen

	Geen invloed	Enige	Redelijk	veel	Cum %	N
Inspectie	9,3	36,1	42,3	12,3	100	97
Gemeente	21,6	51,5	24,7	2,1	100	97
Groepsleerkracht	8,2	53,6	32,0	6,2	100	97
Ander onderwijzend	16,2	60,8	20,6	2,1	100	97
NOP*	35,1	53,6	10,3	1	100	97
Schoolleiding	0	8,2	51,5	40,2	100	94
BM**	8,5	2,1	18,3	71,3	100	97

* NOP=niet onderwijzend personeel

** BM=bovenschoolse management

Uit de tabel is te lezen dat de meerderheid vindt dat de schoolleiding redelijk veel invloed heeft en het bovenschoolse management veel invloed.

Voor de praktijk van 'educational governance' is vooral de rol van de Inspectie van het Onderwijs in het kwaliteitsbeleid van belang. Op dit terrein heeft de inspectie een taak. Om de invloed van actoren te meten is gebruik gemaakt van de participatieladder (Edelenbos & Monnikhof, 2001; De Graaf, 2007). Hierbij worden verschillende hiërarchische participatieniveaus onderscheiden. Het onderste niveau is 'geen rol' tot en met het bovenste niveau van 'een beslissende rol'. In de ogen van het bovenschoolse management heeft de inspectie twee rollen in het bijzonder. Een groot deel, meer dan een derde van de respondenten, stelt dat de inspectie een geringe rol heeft en alleen wordt geïnformeerd. Een andere deel dat een vergelijkbare omvang heeft, geeft de inspectie een adviserende rol. De precieze percentages staan in tabel 5.3 waarbij ook de mate van participatie van andere actoren is weergegeven.

Tabel 5.3: Mate waarin verschillende actoren participeren in het kwaliteitsbeleid (N=108)

	Geen rol	Geïnfor- meerd	Geraad- pleegd	Adviseert	Co- produceert	Beslist	Cum %
inspectie	2,8	38,0	19,4	32,4	3,7	3,7	100
gemeente	58,3	29,6	6,5	1,9	3,7	0	100
teamleden	0	2,8	22,2	19,4	52,8	2,8	100
Directie	0	0,9	0	11,1	75	13	100
BO	8,6	1,9	1,0	6,7	51,4	30,5	100
Bestuur	0	26,9	6,5	11,1	19,4	36,1	100

Uit de tabel blijkt dat vooral de bovenschoolse bestuurders en managers een beslissende rol hebben. Zij participeren in het hart van het kwaliteitsbeleid. De inspectie heeft zelden een beslissende stem. De teamleden en de directie participeren vaak in termen van coproductent van het kwaliteitsbeleid. Andere actoren zoals de gemeente, de buitenschoolse opvang, hebben vaker geen rol volgens de sturende actoren.

De rol die de inspectie heeft is een aspect. Een ander is de waardering van de rol. In tabel 5.4 staan de stellingen over de inspectie die aan vertegenwoordigers van het bovenschoolse management zijn voorgelegd en de scores.

Tabel 5.4: Oordeel over de rol van de inspectie (N=97)

	Helemaal oneens	Beetje oneens	Beetje eens	Helemaal eens	
Stimulans schoolverbetering	1	4,1	41,2	53,6	100
Bevordert kwaliteit	2,1	7,2	45,4	45,4	100
Inspectie houdt rekening met school	3,1	18,6	52,6	25,8	100
Ruimte voor eigen beleid	2,1	11,3	41,2	45,4	100
Rapport op internet is goed	7,3	8,3	41,7	42,7	100
Rapport op internet is stimulans voor kwaliteitsverbetering	9,3	22,7	46,4	21,6	100
Onderbouwde oordelen		14,4	50,5	35,1	100
Bevindingen niet negeren	1,0	2,1	32,0	64,9	100
Rapport vooral belangrijk voor ouders	50,5	40,2	7,2	2,1	100
Kijken goed naar rapport	2,1	4,1	24,7	69,1	100
Goed beeld in vergelijking met andere scholen	3,1	15,5	49,5	32,0	100

Het algemene beeld is dat vertegenwoordigers van het bovenschoolse management positief oordelen over de Inspectie van het Onderwijs. Meer dan de helft van de respondenten vindt dat het inspectietoezicht scholen stimuleert om zich te verbeteren. De meerheid stemt volledig in met de stelling dat de bevindingen niet zijn te negeren (64,9 %) en dat er altijd goed naar de inspectierapporten moet worden gekeken (69,1%). Er zijn twee onderwerpen waarover ze verhoudingsgewijs meer negatief zijn. Meer dan 20 procent van de respondenten is het oneens met de stelling dat de inspectie voldoende rekening houdt met de omstandigheden op school. De tweede stelling betreft de mate waarin de publicatie van informatie op het internet een stimulans voor kwaliteitsverbetering is. Een stelling die de sturende actoren niet onderschrijven is dat de inspectierapporten vooral van belang zijn voor ouders. Iets meer dan 50 procent is het helemaal oneens met deze stelling.

Opvattingen over ouders

De betrokkenheid van ouders bij de school in algemene zin is gemeten door te vragen naar het niveau van betrokkenheid en de mate van invloed op bestuursbeslissingen. Het niveau kan variëren van gericht op het eigen kind aan de ene kant van het spectrum en het gevoerde beleid aan de andere kant. Tabel 5.5 geeft de resultaten weer.

Tabel 5.5: Niveau van betrokkenheid ouders

	Heel klein	Klein	groot	Heel groot	cum	N
Hun kind(eren)		1	43	56	100	100
De klas van hun kind		11	77	12	100	100
De school		27	72	1	100	100
Schoolbeleid en bestuur	35	54	9	2	100	100

De uitkomsten zoals in de tabel zijn gepresenteerd, zijn misschien niet verrassend te noemen. Volgens de vertegenwoordigers van het bovenschoolse management concentreren de meeste ouders zich op hun eigen kind of kinderen. Aanzienlijk minder ouders zullen zich betrokken voelen bij het gevoerde beleid, het hoogste niveau. Tegelijkertijd zijn de uitkomsten betekenisvol vanuit het perspectief van 'educational governance'.

Het beeld dat kan ontstaan is dat er vooral een heel grote betrokkenheid van ouders is bij hun eigen kind. Echter, een meer genuanceerd beeld ontstaat als de gegevens nader worden geanalyseerd met een op mokkenschaal gebaseerd principe. De kern van de analyse is een dichotomisering van de data (laag versus hoog) en een hiërarchische ordening van de niveaus. Als bijvoorbeeld een ouder in grote of heel grote mate betrokken is bij het beleid dan is er ook een betrokkenheid bij de school, de klas en hun eigen kind. Hierbij kan een onderscheid worden gemaakt tussen zes niveaus. Het onderste niveau is een lage betrokkenheid tot en met de bovenste score grote betrokkenheid bij het beleid. De uitkomsten staan in tabel 5.6.

Tabel 5.6 Hiërarchische ordening van betrokkenheidsniveau

Niveau van betrokkenheid	Grote of heel grote betrokkenheid	%
Lage betrokkenheid	Laag	0,1
Hoge kindoriëntatie	Kind	7
Hoge klasoriëntatie	Kind en klas	18
Hoge schooloriëntatie	Kind, klas en school	60
Hoge beleidsoriëntatie	Kind, klas, school en beleid	10
Overig	Kind en school	3
	Kind, klas en bestuur	1
Totaal		100

Uit de tabel wordt duidelijk dat er een sterke hiërarchische ordening is. Iets meer dan 95 procent scoren de respondenten volgens het verwachte patroon.

Uit de tabel is te lezen dat 60 procent van de ouders een hoge schooloriëntatie heeft. Dit houdt in dat de ouders in grote of hele grote mate betrokken zijn bij hun kind, de klas en de school. Een lage betrokkenheid komt nauwelijks voor. Een sterke kindoriëntatie is er bij bijna 10 procent en een sterke klasoriëntatie bij bijna 20 procent.

De betrokkenheid in termen van invloed op bestuursbeslissingen is beperkt. Het overgrote deel van de respondenten stelt dat ouders enige invloed heeft zoals in tabel 5.7 is te lezen. Ook de ouders, de ouderraad, en leerlingen krijgen enige invloed toegedicht. Verhoudingsgewijs de meeste invloed heeft de medezeggenschapsraad. Deze heeft volgens de meeste bestuurders een redelijke mate van invloed. Kortom, de directe invloed van ouders lijkt beperkt, maar indirect kunnen ze invloed hebben via de medezeggenschapsraad.

Tabel 5.7: Invloed ouders op bestuursbeslissingen

	Geen invloed	Enige	redelijk	veel	Cum %	N
Ouders	10,4	54,2	32,3	3,2	0	96
Medezeggenschapsraad	3,1	18,8	70,8	7,3	100	96
Ouderraad	42,7	43,8	12,5	1,0	100	96
Leerlingen	41,2	51,5	6,2	1,0	0	96

Voor dit onderzoek is de mate van betrokkenheid bij het kwaliteitsbeleid van belang. De meeste vertegenwoordigers van het bovenschoolse management geven ouders, maar ook leerlingen een raadplegende rol. Zelden zijn zij coproducten en in de formele besluitvorming hebben zij geen rol. Zie tabel 5.8.

Tabel 5.8: Participatie in kwaliteitsbeleid

	Geen rol	Geïnfor- meerd	Geraad- pleegd	Adviseert	Co- produceert	Beslist	Cum %
Ouders	1,9	28,7	44,4	17,6	7,4	0	100
Leerlingen	37,4	18,7	38,3	2,8	2,8	0	100

Het beeld dat ontstaat is dat de betrokkenheid van ouders bij de school groot is, ze hebben enige tot redelijke invloed op bestuursbeslissingen. Volgens vertegenwoordigers van het bovenschoolse management worden ouders vaak geraadpleegd bij het kwaliteitsbeleid.

Tussenbalans

Vertegenwoordigers van het bovenschoolse management kennen een hoge prioriteit aan de kwaliteit van het onderwijs toe. Zij zijn minder overtuigd of docenten aan kwaliteit van onderwijs een groot belang hechten. De onderkant van de kwaliteit heeft de aandacht van het bovenschoolse management. Dit is ook te begrijpen. Één op de vijf respondenten stelt dat een school door de Inspectie van het Onderwijs als zwak is beoordeeld.

De invloed van de Inspectie van het Onderwijs op bestuursbeslissingen varieert van geen tot veel. De meesten stellen dat de inspectie enige tot redelijk veel invloed heeft. Bij het kwaliteitsbeleid heeft zij volgens het bovenschoolse management vaak een adviserende rol of zij wordt geïnformeerd. Het algemene oordeel van vertegenwoordigers van het bovenschoolse management over de inspectie is positief. De betrokkenheid van de ouders richt zich veelal op hun eigen kind, de klas en de school. Hun indirecte invloed op bestuursbeslissingen lijkt beperkt. Invloed kunnen ouders hebben via de medezeggenschapsraad. Bij het kwaliteitsbeleid worden ze veelal geraadpleegd en zelden hebben ze een coproducerende rol.

5.3 Doorwerking inspectiegegevens in kwaliteitsbeleid van schoolleiders

In deze paragraaf komen dezelfde thema's aan bod als in de vorige paragraaf, maar dan vanuit het perspectief van de schoolleiders.

Opvattingen over kwaliteit van onderwijs

Schoolleiders hechten veel waarde aan kwaliteit. De oordelen die schoolleiders geven wat betreft de prioriteit die zij en anderen aan de kwaliteit van onderwijs geven, staan in tabel 5.9

Tabel 5.9: De hoogste prioriteit aan kwaliteit in procenten

	oneens	Enigszins oneens	Enigszins eens	eens	Cum %	N
Bestuur	1,4	10,6	41,5	46,5	100	142
Schoolleiding		2,1	33,3	64,6	100	144
Docenten		6,3	49,0	44,8	100	143

Uit de tabel blijkt dat schoolleiders de stelling onderschrijven dat het bestuur, docenten en zijzelf de hoogste prioriteit aan kwaliteit van onderwijs geven. Daarbij menen zij dat zijzelf in vergelijking met de anderen vaker de kwaliteit het hoogste prioriteren. Een

factoranalyse wijst uit dat er een schaal is te construeren met een redelijke betrouwbaarheidswaarde. De alpha is .61.

Als de kwaliteit niet optimaal is dan kan dat een onderwerp zijn dat schoolleiders bezigt houdt. Zo stelt iets meer dan 25 procent van de schoolleiders dat het slecht functioneren van de school hun aandacht vraagt. Een kwart van de schoolleiders onderschrijft de stelling dat door het gebruik van klachten de kwaliteit is te verbeteren. Iets meer dan een kwart van de schoolleiders is het (enigszins) oneens met de opvatting dat klachten zijn te gebruiken om de kwaliteit te verbeteren.

Opvattingen over inspectie

Uit de monitor blijkt dat veel schoolleiders vinden dat de inspectie een grote invloed op bestuursbeslissingen heeft. Meer dan 40 procent is van mening dat de inspectie redelijk veel invloed heeft, en bijna 40 procent vindt dat ze veel invloed heeft. In tabel 5.10 staat hun oordeel over de invloed die de inspectie heeft en andere actoren, inclusief de perceptie van hun eigen invloed.

Tabel 5.10: Invloed van actoren op bestuursbeslissingen in procenten

	Geen invloed	Enige	Redelijk	veel	Cum %	N
Inspectie	2,2	16,9	44,9	36	100	136
Gemeente	24,3	45,6	22,8	7,4	100	136
Groepsleerkracht	19,9	50,7	18,4	11,0	100	136
Ander onderwijzend	40,3	47,0	8,2	4,5	100	134
Niet onderwijzend	71,3	27,2	1,5	0	100	136
Schoolleiding	4,4	17,6	46,3	31,6	100	136
BO	6,7	4,5	20,1	68,7	100	136

In de tabel is te lezen is dat vooral het bovenschoolse management veel invloed heeft volgens de schoolleiders. De inspectie volgt op afstand. Aan deze laatste actor wordt in vergelijking met hun eigen inbreng iets meer invloed toegekend (36 versus 31,6 procent). De andere actoren hebben aanzienlijk minder invloed. Dit geldt in het bijzonder name voor het ander onderwijzend personeel (geen groepsleerkrachten) en het niet onderwijzend personeel.

Voor dit onderzoek is de mate waarin de inspectie participeert in het kwaliteitsbeleid van belang. Hierbij is een duidelijke tweedeling waar te nemen. Een groot deel van de schoolleiders, bijna de helft, stelt dat de inspectie een geringe rol heeft en alleen wordt geïnformeerd. Een ander –substantieel- deel, iets minder dan een derde, geeft de inspectie een adviserende rol in het kwaliteitsbeleid.

Tabel 5.11: Participatie van inspectie in het kwaliteitsbeleid in procenten

	Geen rol	Geïnformeerd	Geraadpleegd	Adviseert	Coproduceert	beslist	Cum %
Inspectie	3,6	45,7	10,9	32,6	2,2	5,1	100
Gemeente	57,2	26,8	7,2	4,3	4,3	0	100
Teamleden	0	0	15,3	10,2	62,8	11,7	100
Directie	0	0,7	2,9	5,8	34,8	55,8	100
BM	10,3	12,5	6,6	25,0	30,9	14,7	100
Bestuur	5,1	42,8	7,2	15,9	18,8	10,1	100

In de tabel is te lezen is dat vooral de directie een beslissende rol heeft. Andere actoren die een rol hebben maar in veel mindere mate zijn; het bovenschoolse

management (BM), teamleden en het bestuur. Een actor die volgens de meerderheid geen rol heeft is de gemeente.

Het oordeel dat de schoolleiders vellen over de inspectie staat in tabel 5.12

Tabel 5.12: Oordeel over de inspectie in procenten

	Helemaal oneens	Beetje oneens	Beetje eens	Helemaal eens	Cum %
Stimulans schoolverbetering	2,2	3,7	46,7	47,4	100
Bevordert kwaliteit	0,7	11,1	53,3	34,8	100
Inspectie houdt rekening met school	14,1	26,7	40,7	18,5	100
Ruimte voor eigen beleid	5,9	17	43	34,1	100
Rapport op internet is goed	14,8	11,9	37,8	35,6	100
Rapport op internet is stimulans voor kwaliteitsverbetering	16,3	14,8	43	25,9	100
Bevindingen niet negeren	0	5,9	44,4	49,6	100
Rapport vooral belangrijk voor ouders	17,8	39,3	37	5,9	100
Kijken goed naar rapport	1,5	7,5	33,6	57,5	100
Goed beeld in vergelijking met andere scholen	5,2	11,2	52,2	31,3	100

Uit de tabel blijkt dat schoolleiders in het algemeen positief oordelen. Echter, de meerheid van de schoolleiders kunnen de stellingen over de inspectie niet volledig onderschrijven. Alleen met de stelling dat ze altijd goed naar de rapporten kijken, is meer dan de helft van de respondenten het helemaal eens.

Een implicatie is niet dat ze het oneens zijn met de stellingen. Er zijn vijf stellingen waarmee een substantieel deel het helemaal of een beetje oneens is. Zo vindt meer dan 40 procent dat de inspectie niet voldoende rekening houdt met de specifieke omstandigheden van de school. Een tweede stelling waarmee ongeveer één van de vijf schoolleiders niet kan instemmen, is dat de inspectie ruimte laat voor eigen beleid. Twee andere stellingen, waarover velen relatief negatief oordelen, hebben betrekking op de publicatie van de informatie van scholen op internet door de inspectie. Iets meer dan een kwart van de schoolleiders vindt publicatie niet per definitie goed. Meer dan 30 procent is het oneens met de stelling dat de publicatie een stimulans voor kwaliteitsverbetering is.

Opvattingen over ouders

De betrokkenheid van ouders bij de school volgens schoolleiders staat in tabel 5.13.

Tabel 5.13: Niveau van betrokkenheid van ouders in procenten

	Heel klein	Klein	groot	Heel groot	Cum %
Hun kind(eren)		1,4	48,9	49,6	100
De klas van hun kind	0,7	24,1	70,2	5	100
De school	0,7	33,3	59,6	6,4	100
Schoolbeleid en bestuur	45,4	41,8	12,1	0,7	100

De tabel levert op het eerste gezicht geen opmerkelijke resultaten op. De betrokkenheid van ouders bij hun kind of kinderen is heel groot. De betrokkenheid neemt af als het handelt over de klas of een hoger niveau.

Op basis van een nadere analyse die is gebaseerd op het principe van de mokkenschaal is de hiërarchische ordening zichtbaar te maken. In tabel 5.14 staan de scores.

Tabel 5.14: Hiërarchische ordening van betrokkenheidsniveau in procenten

Niveau van betrokkenheid	Grote of heel grote betrokkenheid	%
Lage betrokkenheid		0,7
Hoge kindoriëntatie	Kind	19,4
Hoge klaasoriëntatie	Kind en klas	14,2
Hoge schooloriëntatie	Kind, klas en school	48,9
Hoge beleidsoriëntatie	Kind, klas, school en beleid	12,1
Overig	Kind en school	5
	Bestuur	0,7
Totaal		100

De meeste scores in de tabel kenmerken zich door een hiërarchische ordening. Er zijn twee uitzonderingen; betrokkenheid bij kind en school zonder een betrokkenheid bij de klas, en alleen betrokkenheid bij het bestuur. Voor beide uitzonderingen geldt dat de frequenties zeer laag zijn, namelijk respectievelijk 5 en 0,7 procent.

De frequentie wat betreft geen grote betrokkenheid is laag, namelijk 0,7 procent. De oriëntatie op het kind is bijna 20 procent en op kind en klas is bijna 15 procent. De hoogste mate van betrokkenheid betreft de combinatie van kind, klas en school. Dit geldt volgens de meeste schoolleiders voor bijna 50 procent van de ouders.

De inbreng voor wat betreft bestuursbeslissingen is weergegeven in tabel 5.15. Op basis hiervan is te stellen dat de invloed over de hele linie gering is.

Tabel 5.15: Invloed op bestuursbeslissingen in procenten

	Geen invloed	Enige	Redelijk	veel	Cum %	N
Ouders	20,7	61,5	17	0,7	1000	96
Medezeggenschapsraad	2,2	33,8	57,4	6,6	100	96
ouderraad	54,1	38,5	7,4		100	96
Leerlingen	56,3	39,3	4,4	0	0	96

Ouders, ouderraad en leerlingen hebben volgens een meerderheid van de schoolleiders geen invloed of hoogstens enige invloed. De uitzondering is de medezeggenschapsraad. Deze heeft volgens meer dan de helft van de respondenten redelijk veel invloed. De variabelen vormen een schaal met een redelijke betrouwbaarheidswaarde. Alpha is .65.

De wijze waarop ouders en leerlingen participeren in het kwaliteitsbeleid staat in tabel 5.16. Hun aandeel is niet groot te noemen.

Tabel 5.16: Participatie in kwaliteitsbeleid in procenten

	Geen rol	Geïnformeerd	Geraadpleegd	Adviseert	Coproduceert	beslist	Cum %
Ouders		38,4	42,8	13,0	5,8	0	100
Leerlingen	35,0	23,4	35,0	4,4	2,2	0	100

Uit de tabel blijkt dat zowel ouders als leerlingen volgens de meeste schoolleiders worden geraadpleegd. Een beperkt aantal van hen geeft aan dat ouders een adviserende rol hebben of het beleid coproduceren. Een beslissende rol hebben ze niet. De inbreng van leerlingen is kleiner. Iets meer dan een derde deel stelt dat ze helemaal geen rol hebben.

Tussenbalans

Schoolleiders onderschrijven in meerderheid de stelling dat zij de hoogste prioriteit aan kwaliteit toekennen. Volgens hen geldt dat in mindere mate voor het bestuur en de docenten. Echter, ook deze actoren hechten in de ogen van de schoolleiders veel waarde aan kwaliteit. De schoolleiders hebben oog voor kwaliteit van onderwijs die niet optimaal is. Slecht functionerende scholen vragen en krijgen aandacht, en klachten, als uitingen van onvrede, zijn een middel om de kwaliteit te verbeteren.

De inschatting is dat de Inspectie van het Onderwijs een grote invloed op bestuursbeslissingen heeft. Deze is groter dan de invloed van schoolleiders zelf. De meeste invloed zou het bovenschoolse management hebben. Bij het kwaliteitsbeleid heeft de inspectie relatief vaak een adviserende rol. De rol kan kleiner zijn omdat ze alleen worden geïnformeerd. Het oordeel over de inspectie is over het algemeen positief te noemen

Het beeld van de schoolleiders is dat de ouders in hoge mate betrokken zijn. Bijna de helft vindt dat ouders zich duidelijk richten op hun kind, de klas en de school. Veel minder ouders zijn ook nog betrokken bij het beleid en het bestuur. De grote betrokkenheid betekent geenszins dat ouders een grote rol hebben bij bestuursbeslissingen of bij het kwaliteitsbeleid. Ouders hebben vaak hoogstens enige invloed. Bij het kwaliteitsbeleid worden ze geraadpleegd, maar ze hebben geen beslissende stem.

5.4 *Vergelijking monitorresultaten bovenschoolse management en schoolleiders*

In deze paragraaf worden de resultaten van de vorige twee paragrafen met elkaar vergeleken.

Aan het bovenschoolse management en aan de schoolleiding zijn vragen voorgelegd over de prioriteit die zij aan kwaliteit toekennen en over de onderkant van de kwaliteit. De vergelijking van de bevindingen staat in tabel 5.17.

Tabel 5.17: Samenhang tussen oordelen van het bovenschoolse management en schoolleiders

	Pearson r	Chi kwadraat	Significantie
Hoogste prioriteit aan kwaliteit (N=56)	.15		ns
Aandacht voor slecht functionerende school (N=58)		2,39	ns
Klachten om kwaliteit te verbeteren (N=61)	.12		ns

Uit de tabel is te lezen dat de samenhang tussen de oordelen niet significant is. Dit geldt voor alle variabelen. Een interpretatie van deze uitkomsten is dat het bovenschoolse management en de schoolleiders niet met elkaar op een lijn zitten.

Inzicht in de inbreng van de inspectie is verkregen door vragen te stellen over haar invloed op bestuursbeslissingen, over de wijze van participatie in het kwaliteitsbeleid en over de beoordeling van de inspectie. De vergelijking van de resultaten van de twee categorieën van actoren staat in tabel 5.18.

Tabel 5.18: Inbreng van en oordeel over de inspectie

	Pearson r	Significantie
Invloed op bestuursbeslissing (N=57)	.17	ns
Participatie in kwaliteitsbeleid (N=58)	.18	ns
Oordeel over de inspectie	.08	ns

Het analyseresultaat is dat de samenhang tussen de opvattingen van het bovenschoolse management en die van de schoolleiders niet significant is.

In tabel 5.19 wordt de vergelijking gemaakt voor wat betreft de ouders en hun institutionele vertegenwoordiger, de medezeggenschapsraad.

Tabel 5.19: Inbreng van ouders

	Pearson r	Significantie
Betrokkenheid van ouders (N=58)	-,08	ns
Bestuursinvloed medezeggenschapsraad (N=57)	.25	ns
Bestuursinvloed ouderraad (N=57)	.10	ns
Bestuursinvloed ouders (N=56)	.14	ns
Participatie in kwaliteitsbeleid ouders	.20	ns

Ook deze analyse levert geen significante samenhang tussen de opvattingen van het bovenschoolse management en van de schoolleiders op.

Niet alleen op basis van de bestuursmonitor, maar ook op basis van interviews zijn inzichten vergaard over de percepties van vertegenwoordigers van het bovenschoolse management en schoolleiders. In de volgende twee paragrafen staan we hier nader bij stil.

5.5 Kwalitatieve bevindingen uit interviews met vertegenwoordigers van het bovenschoolse management

In de interviews met vertegenwoordigers van het bovenschoolse management stonden wederom drie thema's centraal, namelijk de percepties van de respondenten over de inspectie, de ouders en het kwaliteitsbeleid.

Opvattingen over de inspectie

Vertegenwoordigers van het bovenschoolse management vinden het terecht dat de Inspectie van het Onderwijs toezicht houdt op de kwaliteit van het onderwijs, omdat onderwijs immers wordt bekostigd met gemeenschapsgeld. De respondenten ervaren de relatie met de Inspectie van het Onderwijs doorgaans als constructief en professioneel. De formele rol van de Inspectie van het Onderwijs is het houden van toezicht op het onderwijs. Wat de respondenten betreft zou deze rol verbreed mogen worden naar een adviserende rol, waarbij inspecteurs naast constatering ook concrete verbetervoorstellen doen. In dat kader kan een onderscheid worden gemaakt tussen controle en het aangaan van het onderwijskundige gesprek met scholen. De

gesprekken met de inspectie worden doorgaans ervaren als een verrijking voor de scholen, omdat de inspectie de scholen een kritische spiegel voor kan houden. Het klankbordgesprek met scholen biedt hen de gelegenheid om dingen beter te doen. De beelden die scholen van zichzelf hebben wijken doorgaans niet af van de bevindingen van de inspecteurs. “Er zit zelden licht tussen” (interview). Concrete resultaten kunnen wel op verschillende manieren worden geïnterpreteerd, omdat achter cijfers een verhaal zit. Kleinere scholen zijn kwetsbaarder dan grotere scholen.

De kritiek is geuit dat de inspectie zich vooral op de cognitieve opbrengsten richt (‘cito-scores’), terwijl zich basisscholen in de beleving van vertegenwoordigers van het bovenschoolse management niet alleen moeten richten op het overdragen van kennis, maar ook op de creatieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen, aspecten dus die doorgaans moeilijker te meten zijn en die op andere manieren in beeld worden gebracht. In dat kader is gewezen op het belang van het welbevinden en de betrokkenheid van leerlingen en het voorbereiden van kinderen op hun plek in de maatschappij. Daarbij dient niet alleen rekening te worden gehouden met de mogelijkheden, maar ook met de beperkingen van ieder kind.

Wat betreft de openbaarheid die de inspectie betracht hebben vertegenwoordigers van het bovenschoolse management hier doorgaans geen moeite mee. Het is in hun beleving juist goed om ‘de luiken te openen’ richting ouders van leerlingen en potentiële ouders. Het is voor hen belangrijk om inspectieresultaten niet alleen intern in het team te bespreken, maar ook om de resultaten te durven delen met ouders. “Mensen komen er vroeg of laat toch wel achter hoe een school het doet” (interview). Daarnaast wordt onderwijs wordt bekostigd met gemeenschapsgeld. Om die reden ervaren respondenten een maatschappelijke plicht om bij verantwoording transparantie te betrachten. Een etiket ‘zwak’ van de inspectie is natuurlijk niet leuk voor scholen, maar anderzijds kunnen zwakke scholen het als een uitdaging zien om van deze status af te geraken. De urgentiebel die de inspectie doet rinkelen, kan een kwaliteitsimpuls geven aan scholen. Daarnaast voedt openbaarheid de noodzaak bij scholen om processen periodiek te monitoren, zodat ze zaken eerder zien aankomen. Desondanks roept openbaarheid ook enkele bezwaren op. Ten eerste leidt openbaarheid tot een eenzijdige focus op scholen die het goed doen (‘groen bolletje’) en scholen die het niet goed doen (‘rood bolletje’), terwijl achter de cijfers doorgaans een genuanceerd verhaal schuilt. Belangrijk is dat de lijst niet dient als afrekenmechanisme richting zwakke scholen. Ten tweede zijn inspectiebevindingen een momentopname. “Constateringen van inspectie op een bepaald moment zeggen niets over de voortgang die nadien is geboekt” (interview). Ten derde legt de inspectie in de beleving van de respondenten te veel de nadruk op de scholen die het niet goed doen (‘naming & shaming’), terwijl er onvoldoende oog is voor scholen die het goed doen (‘naming & faming’), bijvoorbeeld excellente scholen. “De inspectie is zeer zuinig in haar uitspraken over zaken die goed gaan” (interview). Een laatste bezwaar is dat de uitkomsten van de inspectie soms in negatieve zin door scholen worden gebruikt als profilering om zich af te zetten tegen scholen die het minder goed doen.

Opvattingen over ouders

Vertegenwoordigers van het bovenschoolse management vinden een goede relatie tussen scholen en ouders belangrijk, vanuit de gedachte dat ouders “de ambassadeurs van de school” zijn. In de gesprekken is gewezen op het belang dat scholen zich verbinden met ouders. Dat belang wordt ook in de beleidsdocumenten onderkend. In

een strategisch beleidsplan van een stichting voor primair onderwijs lezen we dat ouderbetrokkenheid een wezenlijk onderdeel is van iedere school en dat structureel meedenkende en meewerkende ouders een school vitaal maken.⁷ In het licht van ouderbetrokkenheid is het van belang om schoolresultaten actief met ouders te delen. Dat vereist een klantgerichte benadering waarbij ouders niet alleen worden geïnformeerd, maar dat ze ook worden gehoord. Dat laatste is ook in het belang van de scholen zelf. Ouders zijn immers 'gratis adviseurs'.

De respondenten constateren dat het opleidingsniveau van ouders toeneemt en dat heeft als gevolg dat ouders makkelijker het gesprek aangaan met scholen. De betrokkenheid van ouders verschilt per school. Cultuur en opleiding spelen daar vermoedelijk een rol bij. De betrokkenheid van ouders in wijken met kwetsbare milieus is doorgaans beperkt. De ouderbetrokkenheid van hoger opgeleide ouders is doorgaans hoger, dat uit zich bijvoorbeeld in ouders die scholen assisteren.

Vertegenwoordigers van het bovenschoolse management hebben doorgaans de indruk dat ouders niet in groten getale inspectiegegevens raadplegen om een keuze te maken. Hen bereiken in ieder geval geen signalen dat ouders dat massaal zouden doen. De impact van schriftelijke informatie op ouders is in de beleving van de meeste respondenten beperkt. De respondenten vinden het aannemelijker dat ouders de scholen bezoeken om zich een beeld te vormen van een school. Mond op mond reclame speelt daarbij een belangrijke rol. Andere respondenten constateren echter dat het stempel van de inspectie wel degelijk invloed heeft. Ouders die al kinderen op een school hebben zouden namelijk kritischer worden en dat kan leiden tot een tussentijdse uitstroom. Daarnaast gaan potentiële ouders ook bij andere scholen in de buurt kijken en dat kan een remmend effect hebben op de instroom van nieuwe leerlingen. Het probleem is echter dat het lastig is te bepalen hoe groot dat effect precies is. Bij zeer zwakke scholen is namelijk doorgaans meer aan de hand, bijvoorbeeld interne conflicten of een communicatieprobleem met ouders.

Ondanks verschil van opvatting over de impact van inspectiegegevens, staan de respondenten niet afwijzend tegenover de publicaties van de inspectie. In hun beleving maken ouders desondanks toch vaak de pragmatische keuze voor een school dicht bij huis. Dit is een factor waar scholen geen invloed op uit kunnen oefenen. Een andere factor is de nabijheid van andere scholen in de buurt (concurrentie). "Ook de samenstelling van een school (witte of zwarte school) speelt een rol, ook al zeggen ouders dit doorgaans niet hardop" (interview). Een andere factor is denominatie, waarbij de beeldvorming bestaat dat confessionele scholen meer aandacht besteden aan normen en waarden dan openbare scholen. Een andere factor is de naam van een school in de wijk. Die reputatie wordt in hun beleving echter niet primair bepaald door prestatiegegevens, maar door de wijze waarop ouders praten over een school. "De school wordt gemaakt en gekraakt aan het hek" (interview). Deze factor is niet goed beïnvloedbaar. "Een goede naam komt te voet en gaat te paard" (interview). Het kost een school jaren om de reputatieschade als gevolg van een negatief label ('rood bolletje') van de inspectie te herstellen. De sfeer van de school is eveneens een belangrijke (subjectieve) indicator. In dat kader is het voor ouders van belang dat een school er schoon en netjes uitziet en dat ouders door het personeel fatsoenlijk te woord worden gestaan. Er zijn echter uitzonderingen op het pragmatische keuzegedrag van ouders. Ouders met een reformatische achtergrond maken bijvoorbeeld een bewuste

⁷ Strategisch beleidsplan Stichting Fluvius 2011 tot en met 2014.

keuze voor reformatoerisch onderwijs. Deze keuze is gebaseerd op de logica tussen kerk, gezin en school. De school is voor hen het verlengstuk van een gedeelde identiteit. Bij deze ouders is de identiteit meer bepalend voor het keuzegedrag dan de opbrengsten van een school. Van hoger opgeleide ouders wordt beweerd dat ze actiever op zoek zijn naar de beste school voor hun kind, waarbij ze voornamelijk letten op cito-resultaten. "Deze scores zeggen echter meer over het intelligentieniveau van leerlingen, dan de prestaties van een school" (interview). Daarnaast verwachten de respondenten dat hoogopgeleide ouders meer oog hebben voor de onderwijsmethodiek van een school.

Het belang van een goede relatie tussen scholen en ouders vertaalt zich niet automatisch in meer invloed van de ouders. Hoewel ouders ervaringsdeskundigen zijn met betrekking tot de (gedrags)eigenschappen van hun kind en zij meer weten van hun kind dan leraren, is het in de praktijk voor professionals niet eenvoudig om ouders serieus te nemen. Dat is niet alleen zichtbaar in het onderwijs, maar ook in de gezondheidszorg, waarbij specialisten eigen 'diagnoses' door patiënten ook vaak niet op prijs stellen. Ouders weten echter als geen ander hoe ze moeten omgaan met problemen van hun kind, bijvoorbeeld spierziekten, autisme of dyslexie. Daarom is het belangrijk om ouders als ervaringsdeskundige bij het onderwijsproces te betrekken. Dit is in lijn met het concept van educatief partnerschap. Vooralsnog lijkt dit eerder een wens dan een realiteit te zijn. De respondenten erkennen dat basisscholen de feedback van ouders doorgaans te weinig benutten. Een andere respondent spreekt over betrokken partnerschap, waarbij een open dialoog met ouders van groot belang is. "We zien ouders als pedagogische partners, maar wij hebben de professionele vaardigheden. Ouders hebben dus niet hun handen aan het stuurwiel" (interview). Indirect kunnen ouders ook invloed uitoefenen door hun mening kenbaar te maken via oudertevredenheidsenquêtes. Een hoge mate van ontevredenheid kan een reden zijn om interventies te plegen.

Individuele ouders kunnen invloed uitoefenen via oudergesprekken met leerkrachten. "Leerkrachten schieten dan vaak in de verdediging en vinden ouders vaak maar lastig" (interview). Daarnaast kunnen ouders invloed uitoefenen in de GMR. Vertegenwoordigers van het bovenscholse management ervaren de GMR als een klankbord met een adviserende stem over beleidsaangelegenheden. Soms hebben ze een toetsende rol. Respondenten hebben aangegeven dat de GMR het bovenscholse management wel wat kritischer zou mogen bevragen en dat de GMR informatie proactief zou mogen verzamelen in plaats van reactief af te wachten op de stukken die door het bovenscholse management worden aangeleverd. Dat vereist een verdere professionalisering van de GMR.

Ouders lijken eerder bereid te zijn om in de (G)MR te gaan, dan personeel, omdat leerkrachten al in verschillende overleggremia met onderwijsgerelateerde thema's worden geconfronteerd. Thema's in de GMR zijn onder meer het schoolplan, onderwijsopbrengsten, vacaturevervullingen, schoolleiding, bovenscholse samenwerkingsverbanden, wijziging onderwijslocaties (huisvesting), personeelsbeleid, en de begroting. Kwaliteit is doorgaans geen expliciet gespreksonderwerp, maar kan wel een onderdeel zijn van een bredere discussie.

Opvattingen over kwaliteit

De respondenten hanteren een brede definitie van kwaliteit. Kwaliteit verwijst niet alleen naar meetbare opbrengsten, maar is ook een mentaliteit, namelijk een manier van werken met oog voor de betrokkenheid en het welbevinden van kinderen. Dat zijn belangrijke randvoorwaarden voor leren. Dit impliceert dat ieder kind, met of zonder talenten, wordt uitgedaagd ('differentiatie'). Basisscholen moeten dus niet alleen oog hebben voor opbrengsten. Kwaliteit is ook proactiviteit, wat impliceert dat basisscholen geen afwachtende houding innemen. "Als het goed is zit er een voorspellend vermogen ('early warning') in een kwaliteitssysteem. Basisscholen moeten dus niet wachten tot de inspectie langskomt en zich vervolgens door hen laten verrassen" (interview). In dat kader is gewezen op het belang van actieve kwaliteitsmonitoring door de basisscholen zelf. Belangrijke onderdelen van structurele kwaliteitszorg zijn periodieke onderzoeken naar ouder- en personeelstevredenheid en het INK-model dat verschillende basisscholen hanteren. Kwaliteit staat niet los van de (didactische) visie en identiteit van scholen. Gereformeerde scholen brengen kwaliteit daarom nadrukkelijk in verband met de christelijke identiteit, terwijl vrije scholen zich onderscheiden met hun didactische visie.

De inspectie heeft invloed op kwaliteitsbeleid in de hoedanigheid van klankbord, maar ook bij het borgen van processen. Inspectiebevindingen vormen een urgentiesignaal en een belangrijk argument naar het personeel toe om zaken op te pakken. Daarnaast constateren sommige vertegenwoordigers van het bovenschoolse management dat het (kwaliteits)beleid van scholen vaak aansluit op het toezichtkader van de inspectie. "De inspectie heeft absoluut invloed op kwaliteit" (interview). Dat blijkt bijvoorbeeld heel concreet uit kwaliteitsrapportages van stichtingen, waarin normindicatoren van de inspectie zijn verwerkt. Scholen kunnen deze normindicatoren vervolgens weer koppelen aan hun eigen documenten, zoals jaarplannen en schoolplannen. In dat geval is sprake van een doorwerking van de normindicatoren van de inspectie op de kwaliteitsnormen van de school. De kwaliteit die de inspectie voorschrijft mag echter niet ten koste gaan van de interne drijfveren om kwaliteit te leveren.

Andere vertegenwoordigers constateren echter dat het verbinden van de kaders van de inspectie, het bovenschoolse management en de basisscholen een uitdaging is. Soms hebben scholen ook een hogere ambitie dan de normen van de inspectie, waarbij ze anticiperen op een mogelijke verzwaring van inspectienormen in de nabije toekomst. Deze scholen hanteren een proactieve strategie.

Verder is gesteld dat de kaders van de inspectie niet ten koste mogen gaan van de eigenheid van scholen. Daarnaast is naar voren gebracht dat ouders doorgaans een beperkter kwaliteitskader hanteren, namelijk goed onderwijs voor 'hun' kind en onderwijs waarmee het optimale uit hun kind wordt gehaald. Ten slotte is naar voren gebracht dat het bovenschoolse kwaliteitsbeleid een cyclisch proces is, waarbij het ontwikkelingsperspectief van groot belang is. In dat kader zou leren van elkaar (benchmarking) versterkt mogen worden.

Tussenbalans

Uit de interviews blijkt dat de vertegenwoordigers van het bovenschoolse management positief zijn over hun contacten met de Inspectie van het Onderwijs. De controlerende rol van de inspectie zou in hun ogen wel verbreed mogen worden naar een

adviserende rol, waarbij naast constatering en ook concrete verbetervoorstellen worden gedaan. Daarnaast is naar voren gebracht dat de inspectie zich vooral richt op cognitieve opbrengsten, terwijl basisscholen ook aandacht moeten besteden aan de creatieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Dat zijn aspecten die moeilijker zijn te meten en op andere manieren in beeld (kunnen) worden gebracht. De respondenten hebben geen moeite met de openbaarheid die de inspectie betracht. Kritische noten daarbij zijn dat de inspectiebevindingen slechts een momentopname zijn en dus niets zeggen over tussentijdse progressie, dat de lijst met zwakke scholen niet als afrekenmechanisme mag fungeren, dat achter cijfers doorgaans een genuanceerd verhaal schuil gaat en dat de inspectie meer oog zou moeten hebben voor scholen die het goed doen ('excellente scholen'). De respondenten hebben het beeld dat de betrokkenheid van ouders varieert per school. Daarnaast hebben ze de perceptie dat het keuzegedrag van ouders doorgaans pragmatische gronden heeft. Bovendien hebben respondenten de indruk dat ouders slechts in geringe mate inspectiegegevens raadplegen. Vertegenwoordigers van het bovenschoolse management hebben de indruk dat de invloed van ouders op het schoolbeleid gering is, al kunnen ze indirect via tevredenheidsenquêtes en via de (G)MR hun stem laten horen. De respondenten hanteren een brede definitie van kwaliteit. Kwaliteit verwijst niet alleen naar meetbare opbrengsten, maar is ook een mentaliteit met oog voor het welbevinden van kinderen. De inspectie heeft invloed op het kwaliteitsbeleid, niet alleen als klankbord, maar ook bij het borgen van processen (kwaliteitsmonitoring). Daarnaast worden de normen die de inspectie hanteert door scholen vaak 'proactief' verwerkt in hun kwaliteitsnormen en beleidsdocumenten om te voorkomen dat ze vroeg of laat worden 'verrast' door inspectiebeoordelingen.

In de volgende paragraaf worden de percepties van de schoolleiders die in de interviews naar voren zijn gebracht belicht.

5.6 Kwalitatieve bevindingen op basis van interviews met schoolleiders

In de interviews met de schoolleiders stonden wederom drie thema's centraal, namelijk de percepties van de respondenten over de inspectie, de ouders en het kwaliteitsbeleid.

Opvattingen over de inspectie

Basisschooldirecteuren vinden het vanuit maatschappelijk oogpunt wenselijk dat er een inspectie is die erop toeziet dat belastinggeld voor onderwijs goed wordt besteed. De rol van de inspectie is in hun beleving vooral controlerend van aard, maar inspecteurs kunnen ook adviseren en meedenken. Wel is naar voren gebracht dat de inspectie erg vasthoudt aan hun eigen kaders en dat kan bureaucratisch, voorschrijvend en belerend overkomen. Aan de andere kant schatten schoolleiders de kennis en expertise van de Inspectie van het Onderwijs vaak hoog in, omdat inspecteurs tijdens een inspectiebezoek doorgaans snel de vinger op de zere plek weten te leggen.⁸

⁸ Dit betreft het generieke beeld dat uit de betreffende interviews naar voren is gekomen. Individuele respondenten kunnen er een afwijkende opvatting op na houden.

Rond 2005 is er in de beleving van een schoolleider een andere wind gaan waaien bij de inspectie. Regels werden strikter gehanteerd en borging van processen werd belangrijker. Een andere schoolleider spreekt over golfbewegingen tussen de inspectie die afstand bewaart en de inspectie die dicht op de scholen zit. De mate van afstand kan overigens niet los worden gezien van de inspectiebevindingen. Een school die slecht scoort, valt namelijk onder een strenger toezichtregime en dat heeft veel inspectiebezoeken tot gevolg. Daarnaast zijn basisschooldirecteuren het niet altijd inhoudelijk eens met de constatering van de inspectie. De aandacht van de inspectie is bijvoorbeeld erg gericht op (kwantitatieve) opbrengsten. Deze opbrengsten kunnen niet los worden gezien van het instroomniveau van leerlingen (context).

Wat betreft de openbaarheid die de inspectie betracht hebben basisschooldirecteuren daar over het algemeen geen moeite mee vanuit de redenering dat ze “niets te verbergen hebben”. Zeer zwakke scholen zijn zelfs verplicht om dat kenbaar te maken aan ouders. Basisschooldirecteuren zijn van mening dat de inspectie de nadruk te eenzijdig op zwakke scholen richt. In hun beleving zou de inspectie ook meer aandacht moeten besteden aan excellente scholen. Daarnaast zijn basisschooldirecteuren van mening dat de inspectie onderwijsopbrengsten niet louter cijfermatig moet benaderen, omdat achter ieder cijfer een verhaal schuilt. Het stempel (zeer) zwak is in hun beleving een ongenueanceerde manier om een school te typeren. “Als je internet raadpleegt om te vernemen wat de inspectie denkt van een school zie je alleen een lijst van scholen met een rood vlaggetje. Dat beeld blijft hangen” (interview). Een zwakke school kan bijvoorbeeld het gevolg zijn van docenten die niet goed functioneren, maar ook het gevolg van een laag instroomniveau van leerlingen. Bij een school die is gelegen in een achterstandswijk kan dat een contextueel gegeven zijn. Een andere keerzijde van de openbare lijst met (zeer) zwakke scholen is dat leerkrachten het niet prettig vinden om te werken op een school met een negatief stempel. “Iedereen wil trots zijn op de school en dat er goed over de school gesproken wordt” (interview). Daarnaast kan een negatief stempel van de inspectie ook worden ervaren als kritiek op het functioneren van leerkrachten. Aan de andere kan deze vorm van openbaarheid scholen wakker doen schrikken en een prikkel zijn om “aan de slag te gaan om resultaten te verbeteren”. Tegelijkertijd constateren basisschooldirecteuren (van scholen die het beter doen) dat de inspectie ‘zuinig’ is bij het rapporteren over zaken die goed gaan. “De inspectie houdt te veel slagen om de arm bij een basisschool die goede resultaten laat zien. De inspectie mag best zaken op papier zetten die goed gaan” (interview). Dat geldt ook voor (zeer) zwakke scholen die na het negatieve inspectieoordeel tussentijdse progressie hebben geboekt en weer op de goede weg zijn. “Scholen die tussentijds goed bezig zijn, zien dat niet terug op de website van de inspectie” (interview). Ten slotte is gewezen op het gevaar dat het vastleggen een doel op zichzelf wordt (‘protocolisering’). Soms doen scholen het volgens de inspectie ‘ineens’ beter als ze zaken hebben gedocumenteerd, terwijl het nog maar de vraag is hoe deze papieren werkelijkheid zich verhoudt tot de praktijk.

Ondanks het vermoeden dat de impact van schriftelijke informatie op de doelgroep beperkt is, stellen basisschooldirecteuren dat ze “niets te verbergen hebben” en dat ze ouders, bij voorkeur gedoseerd, van relevante informatie voorzien. In dat kader is gewezen op het belang van open communicatie met ouders. Een enkele school maakt daarbij wel een onderscheid tussen openheid naar ouders met leerlingen op hun school en derden. Bij de openheid naar ouders zou daarbij geen enkele terughoudendheid worden betracht, maar richting derden zijn scholen soms

terughoudender met het argument dat informatie van een basisschool hooguit relevant is voor de nabije omgeving van een school en niet voor alle ouders in Nederland. Een andere school heeft het voornemen om een You Tube filmpje te maken zodat ouders kunnen zien hoe het er op de betreffende school aan toe gaat.

Opvattingen over ouders

Dè ouder bestaat niet. “Aan de ene ouder moet je veel uitleggen, terwijl andere ouders aan twee woorden genoeg hebben” (interview). De basisschooldirecteuren vinden de betrokkenheid van ouders bij het basisonderwijs van groot belang. De betrokkenheid van ouders kan op twee manieren tot uitdrukking komen, namelijk praktische- en beleidsmatige betrokkenheid. De praktische betrokkenheid van ouders komt tot uitdrukking in het verrichten van hand- en spandiensten voor de school, bijvoorbeeld in de vorm van leesouders, begeleiding van ouders op schoolreisjes en het verrichten van onderhoudswerkzaamheden op school. Deze betrokkenheid is in de beleving van de basisschooldirecteuren doorgaans groot en zeer waardevol. Beleidsmatige betrokkenheid van ouders gaat een stap verder en impliceert dat ouders invloed proberen uit te oefenen op het beleid van scholen. In de geïnstitutionaliseerde vorm komt deze betrokkenheid tot uiting in deelname aan de (G)MR. Deze vorm van betrokkenheid is doorgaans beperkter. Er zijn basisscholen waar gekozen kan worden tussen verschillende ouderkandidaten, maar bij veel basisscholen moeten scholen actief ouders werven. Er is ook gesproken met een directeur van een basisschool die tijdelijk geen MR had met instemming van de meeste ouders, omdat ouders van mening waren dat het op school ook best goed ging zonder MR. Bovendien wilden ze zich niet bemoeien met het onderwijs. Verder constateren de basisschooldirecteuren dat de betrokkenheid van ouders doorgaans primair is gericht op hun kind dat onderwijs volgt. De betrokkenheid van ouders kan niet los worden gezien van het type school. Bij een reformatorische gemeenschap maakt men bijvoorbeeld deel uit van hetzelfde wereldje en komt men elkaar steeds tegen. Schoolleiders zijn van mening dat dit de betrokkenheid van ouders bij het basisonderwijs vergroot. Ook de keuze voor een vrije school is doorgaans een bewuste keuze van ouders en versterkt hun betrokkenheid bij de school.

Over de (vermeende) effecten van de openbaarheid die de inspectie betracht op ouders verschillen basisschooldirecteuren van mening. Basisschooldirecteuren hebben doorgaans de indruk dat ouders slechts in beperkte mate het internet raadplegen om zich een beeld te vormen van een school. Dat geldt in hun beleving ook de voor schriftelijke documenten die scholen verstrekken, zoals de schoolgids en het schoolplan. Veel ouders zouden deze informatiebronnen niet raadplegen, omdat er “te veel onderwijsjargon” in staat. Het internet kan wel door ouders gebruikt worden als eerste oriëntatie, maar daarna ontstaat bij hen doorgaans al snel de behoefte om mondeling met scholen in gesprek te gaan. Het persoonlijk communiceren met ouders geniet ook de voorkeur van de schoolleiding. “Mondelinge reclame is de beste reclame” (interview). Aan de andere heeft een negatief stempel van de inspectie invloed op de instroom. Een directeur van een basisschool constateert dat het inspectievlaggetje ‘zeer zwak’ destijds invloed heeft gehad op de instroom van leerlingen. “Voor het stempel waren we de snelst groeiende school in de stad. Het stempel zeer zwak kostte niet alleen leerlingen. Zichtbaar was ook dat ouders binnen de school gingen twijfelen aan de school” (interview).

Andere schoolleiders spreken de verwachting uit dat ouders meer druk op de school gaan uitoefenen wanneer hun school het predicaat (zeer) zwak zou krijgen. Verder is naar voren gebracht dat een negatief inspectiestempel het startsein kan zijn om dingen anders te doen en teamleden in beweging kan zetten.

Basisschooldirecteuren hebben de indruk dat ouders hun keuze voor een basisschool doorgaans niet baseren op een (digitale) zoektocht naar objectieve feiten en cijfers, maar op praktische overwegingen en subjectieve beeldvorming. Veel directeuren verwachten dat ouders in eerste instantie vaak een school in de buurt kiezen, waar hun kinderen na schooltijd met vriendjes en vriendinnetjes kunnen spelen. De beeldvorming over de school is in belangrijke mate gebaseerd op gesprekken van ouders in hun sociale netwerken, waaronder andere ouders. “Op het voetbalveld en bij Albert Heijn worden scholen gemaakt en gebroken” (interview). Daarnaast laten ouders zich in de beleving van basisschooldirecteuren vaak leiden door persoonlijke indrukken die ze op scholen opdoen. Sfeer is daarbij een belangrijke factor. Deze sfeer wordt bepaald door bijvoorbeeld de manier waar leerkrachten en directie hen te woord staan (bejegening), maar ook de uitstraling van de school (schoon, netjes, veilige omgeving, etc.). Om die reden is het van belang dat basisscholen letten op details, bijvoorbeeld graffiti op het schoolgebouw snel verwijderen en laten zien dat scholen met de nieuwste onderwijsontwikkelingen meegaan. Naast praktische overwegingen en subjectieve overwegingen kunnen ook andere factoren een rol spelen. Het keuzegedrag van ouders met een reformatorische achtergrond is bijvoorbeeld zeer beperkt. “Ouders met een reformatorische achtergrond zullen in eerste instantie zoeken naar reformatorische scholen en daarna kijken in welke wijken deze scholen liggen. Onze reformatorische school bedient een specifieke doelgroep en heeft eigenlijk een monopoliepositie” (interview). Datzelfde geldt voor ouders die hun kind op een vrije school plaatsen. Doorgaans kiezen zij heel bewust voor dit type school vanuit specifieke didactische overwegingen. Een laatste opvallende factor dat meeweegt bij het keuzegedrag van ouders is het bestaan van een wachtlijst. Voor ouders is dat een indicatie dat de school dan wel goed moet zijn.

De rol en invloed van ouders op het basisonderwijs is doorgaans beperkt. Docenten zijn immers de onderwijskundige professionals. Desondanks is het belangrijk om ook oog te hebben voor de (opvoedkundige) ervaringen van ouders met hun kind. Zij kennen immers hun kind door en door. Leerproblemen kunnen voortvloeien uit het gedrag van kinderen en ouders hebben geleerd hoe ze met problemen van hun kind om moeten gaan. De invloed van de MR is moeilijk te peilen. De MR heeft instemmings- en adviesbevoegdheden. Er zijn medezeggenschapsraden die worstelen met hun rol en moeite hebben met hun zichtbaarheid. Die worsteling kan worden bemoeilijkt wanneer er naast een MR ook een ‘sterke’ schoolcommissie op een school actief is.

Leerkrachten hebben een grote informatievoorsprong op (de veelal hoogopgeleide) ouders in de MR. In de praktijk leggen scholen vaak de nadruk op het informeren van de MR. Tegelijkertijd willen basisscholen leden van de MR niet overladen met stukken. Doorgaans is sprake van een goede verstandhouding tussen basisschool en MR. Soms is de verstandhouding zo goed dat de MR bang is dat kritiek van hun kant de goede verhoudingen in de weg staan. Het contact tussen de MR en hun achterban (ouders) is lastig. De communicatie verloopt in de praktijk vaak via nieuwsbrieven.

Opvattingen over kwaliteit

Basisschooldirecteuren zijn van mening dat kwaliteit niet alleen betrekking heeft op rekenen, spelling en taal. Dit zijn de opbrengsten waar de inspectie voornamelijk naar kijkt. In hun beleving moet breder worden gekeken naar de onderwijskwaliteit en heeft (basis)onderwijs ook als doel om kinderen een brede sociale, kunstzinnige en cognitieve basis mee te geven zodat ze zich breed kunnen ontwikkelen. Het welbevinden van kinderen is eveneens belangrijk. Naast harde opbrengsten, moet er dus ook oog zijn voor ‘zachte’ sociale en creatieve aspecten. Het probleem is wel dat deze aspecten moeilijker zijn te normeren of te kwantificeren. Daar staat tegenover dat met deze kwalitatieve aspecten minder te ‘rommelen’ valt dan met cijfers. Basisschooldirecteuren claimen hiermee dat ze breder naar kwaliteit kijken dan de Inspectie van het Onderwijs. Daarnaast is naar voren gebracht dat kwaliteitsbeleid een cyclisch proces is dat steeds gericht is op verbetering. Bij het meten en verbeteren van de kwaliteit speelt de inspectie een belangrijke rol. Basisscholen zijn zich goed bewust van de normen die de inspectie hanteert. “Het heeft geen zin om je daar tegen te verweren. De kunst is om wat je hebt zo te poneren dat het in hun ogen goed is” (interview). Daarnaast werken de inspectienormen door in de beleidskaders van de scholen en het bestuur. “We sturen op dezelfde parameters en we houden de kaders van de inspectie aan” (interview). Als gevolg daarvan ontstaat er toch zo iets als een gedeeld referentiekader, ook al kijken scholen breder dan de inspectie. Inspectiegegevens werken dus door op directieniveau. Het vertalen van inspectiebevindingen naar leerkrachten is minder eenvoudig, omdat leraren hun handen vol hebben aan de dagelijkse gang van zaken en vaak weinig tijd hebben om te investeren in deskundigheidsbevordering.

Verschillende directeuren hebben naar voren gebracht dat basisscholen de lat hoger moeten willen leggen dan de inspectie, zodat ze kunnen anticiperen op zwaardere normeringen en niet achter de feiten aanlopen. Scholen die dat doen anticiperen dus op de kwaliteitsnormen van de inspectie en dat is een vorm van doorwerking. Enkele respondenten vinden het zelfs ‘droevig’ dat er scholen zijn die pas na een inspectiebezoek in actie komen. Factoren die het kwaliteitsbeleid (mede) bepalen hebben betrekking op de interne organisatie, de pluriformiteit van het personeel en de manier van aansturen van leerkrachten door de directie. “De mens die uitvoert is bepalend. Je kunt gedrag niet afdwingen. Er is altijd sprake van een menselijke relatie. Dat scheidt en beperkt mogelijkheden” (interview).

Basisscholen maken gebruik van verschillende kwaliteitsinstrumenten, waaronder het INK-model, de PDCA-cyclus en kwaliteitskaarten. Het INK-model en de PDCA-cyclus zijn gebaseerd op het uitgangspunt dat (kwaliteits)verbeteringen bij organisaties idealiter een permanent en cyclisch karakter hebben. Kwaliteitskaarten zijn intern een instrument met behulp waarvan de kwaliteit van het onderwijs en de leerlingenresultaten verbeterd kunnen worden. Ook de inspectie kan een rol spelen bij het verbeteren van de kwaliteit van de school. De belangrijkste reden van de inspectie om informatie over scholen openbaar te maken is om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Openbaarheid kan daarbij een extra prikkel zijn voor scholen om prestaties te verbeteren. De vraag is wel hoe de openbaarheid van onderwijsprestaties die de inspectie betracht (externe kwaliteitsprikkel) zich verhoudt tot de intrinsieke motivatie van basisscholen om goede kwaliteit te leveren. Een risico is dat scholen hun inspanningen eenzijdig richten op het voorkomen van het stempel zwak (negatieve

externe prikkel) in plaats van zich te richten op de eigen ambities om kwaliteit verder te optimaliseren (positieve interne prikkel). Een potentieel risico van prestatiemeting zijn de perverse effecten daarvan, bijvoorbeeld het selecteren van goede leerlingen om goede leerprestaties te garanderen ('selectie aan de poort'). Dit kan de toegang tot onderwijs van leerlingen in gevaar brengen.

Tussenbalans

Uit de interviews met basisschooldirecteuren blijkt dat ze het vanuit maatschappelijk oogpunt wenselijk vinden dat er een inspectie is die erop toeziet dat belastinggeld voor onderwijs goed wordt besteed. Naast de controlerende rol van de inspectie hechten basisschooldirecteuren ook belang aan een adviserende rol. Met openbaarheid hebben de basisschooldirecteuren geen moeite vanuit de gedachte dat ze niets te verbergen hebben. Wel bestaat bij hen het beeld dat de inspectie zich eenzijdig op (zeer) zwakke scholen richt en zou er meer aandacht moeten zijn voor excellente scholen. Daarnaast zijn basisschooldirecteuren van mening dat onderwijsopbrengsten niet louter cijfermatig benaderd moeten worden. Openbaarheid van inspectiegegevens kan verschillende effecten hebben. Scholen kunnen namelijk wakker schrikken en zaken op orde brengen. Basisscholen hebben de indruk dat ouders slechts in geringe mate inspectiegegevens raadplegen om zich een beeld te vormen van de school. Aan de andere kant kan een negatief stempel ten koste gaan van de instroom van nieuwe leerlingen. Basisschooldirecteuren vinden betrokken ouders van groot belang. In hun beleving is de betrokkenheid van ouders vaak primair gericht op het eigen kind. Wat betreft het keuzegedrag van ouders hebben basisschooldirecteuren de perceptie dat ouders zich doorgaans niet baseren op objectieve feiten en cijfers, maar hun keuzes doorgaans baseren op praktische overwegingen en subjectieve beeldvorming. De invloed van ouders in de MR is in de praktijk lastig te meten en kan enigszins variëren. Wel is naar voren gebracht dat leerkrachten een enorme informatievoorsprong op ouders hebben en dat in de MR het informeren van ouders centraal staat. Basisschooldirecteuren zijn van mening dat kwaliteit niet alleen betrekking heeft op rekenen, spelling en taal, maar dat ook breder naar de sociale, kunstzinnige en cognitieve ontwikkeling van kinderen gekeken moet worden. De inspectienormen werken door in de beleidskaders van de scholen. Bij (zeer) zwakke scholen gebeurt dat noodzakelijkerwijs in de vorm van een reactieve reflex (om het negatieve stempel van de inspectie kwijt te raken), terwijl scholen die het beter doen inspectienormen integreren in hun documenten en systemen van kwaliteitsmonitoring vanuit een proactieve strategie (om te voorkomen dat ze in de toekomst een negatief inspectieoordeel krijgen). Er zijn ook directeuren die hebben aangegeven bewust hogere ambities dan de inspectie te hebben, waarmee ze anticiperen op (mogelijke) normverzwaringen. Wel is benadrukt dat het overnemen van inspectienormen niet ten koste mag gaan van de eigen identiteit van scholen en dat onderwijskwaliteit meer omvat dan gekwantificeerde opbrengstcijfers.

5.7 Conclusies

Op basis van de inzichten uit de monitor is in grote lijnen te stellen dat de samenhang tussen de oordelen van vertegenwoordigers van het bovenschoolse management en van de schoolleiders gering is.

Aan de kwaliteit van onderwijs wordt door direct betrokkenen binnen de school een hoge prioriteit toegekend. Daarnaast is er oog voor de onderkant van de kwaliteit,

namelijk slecht functionerende scholen. Hierbij is er ook een noodzaak. Één op de vijf bestuurders stelt dat een school door de Inspectie van het Onderwijs als zwak is beoordeeld.

De Inspectie van het Onderwijs heeft volgens de betrokkenen vaak redelijk veel tot veel invloed op bestuursbeslissingen. Bij het kwaliteitsbeleid is een tweedeling te onderscheiden. De inspectie heeft of nauwelijks een inbreng en wordt alleen geïnformeerd, of zij heeft een adviserende rol. Het algemene oordeel over de inspectie is positief.

De betrokkenheid van de ouders richt zich veelal op hun eigen kind, de klas en de school. De mate van directe invloed op bestuursbeslissingen is beperkt. De medezeggenschapsraad heeft een grotere invloed. Bij het kwaliteitsbeleid worden ouders veelal geraadpleegd. Ze hebben zelden een coproducerende rol.

De oordelen van de betrokkenen wijzen, zoals gesteld in dezelfde richting, maar de samenhang tussen deze oordelen is niet significant. Dit is negatief en positief te interpreteren. De negatieve interpretatie is dat het bovenschoolse management en de schoolleiders niet helemaal op één lijn zitten (dus geen optimale 'fit'). De meer positieve interpretatie is dat er ook geen negatieve samenhang tussen de oordelen is die significant is. Als deze er over de hele linie zou zijn of op onderdelen, dan zou dat kunnen wijzen op controverses over de kwaliteit van onderwijs, de rol van de inspectie of de inbreng van ouders. Dit is niet het geval.

Naast de resultaten van de monitor zijn ook inzichten vergaard met behulp van interviews die zijn afgenomen bij vertegenwoordigers van het bovenschoolse management en schoolleiders.

Uit de interviews blijkt dat de vertegenwoordigers van het bovenschoolse management positief zijn over hun contacten met de inspectie. De controlerende rol van de inspectie zou in hun ogen wel verbreed mogen worden naar een adviserende rol, waarbij naast constatering ook concrete verbetervoorstellen worden gedaan. Daarnaast is naar voren gebracht dat de inspectie zich vooral richt op cognitieve opbrengsten, terwijl basisscholen ook aandacht moeten besteden aan de creatieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Dat zijn zaken die doorgaans moeilijker te meten zijn en op andere manieren in beeld worden gebracht. De respondenten hebben geen moeite met de openbaarheid die de inspectie betracht. Kritische noten daarbij zijn dat de inspectiebevindingen slechts een momentopname zijn en dus niets zeggen over tussentijdse progressie, dat de lijst met zwakke scholen niet als afrekenmechanisme mag fungeren, dat achter cijfers doorgaans een genuanceerd verhaal schuilt en dat de inspectie meer oog zou moeten hebben voor scholen die het goed doen ('excellente scholen'). De respondenten hebben het beeld dat de betrokkenheid van ouders varieert per school. Daarnaast hebben ze de perceptie dat het keuzegedrag van ouders doorgaans pragmatische gronden heeft. Bovendien hebben respondenten de indruk dat ouders slechts in geringe mate inspectiegegevens raadplegen. Vertegenwoordigers van het bovenschoolse management hebben de indruk dat de invloed van ouders op het schoolbeleid gering is, al kunnen ze indirect via tevredenheidsenquêtes en via de (G)MR hun stem laten horen. De respondenten hanteren een brede definitie van kwaliteit. Kwaliteit verwijst niet alleen naar meetbare opbrengsten, maar is ook een mentaliteit met oog voor het welbevinden van kinderen. De Inspectie van het Onderwijs heeft invloed op het kwaliteitsbeleid, niet alleen als klankbord, maar ook bij het borgen van processen (kwaliteitsmonitoring). Daarnaast worden de normen die de inspectie hanteert door scholen 'proactief' verwerkt in hun

kwaliteitsnormen en beleidsdocumenten om te voorkomen dat ze vroeg of laat worden 'verrast' door inspectiebeoordelingen.

Uit de interviews met basisschooldirecteuren blijkt dat ze het vanuit maatschappelijk oogpunt wenselijk vinden dat er een inspectie is die erop toeziet dat belastinggeld bestemd voor onderwijs goed wordt besteed. Naast de controlerende rol van de inspectie hechten basisschooldirecteuren ook belang aan een adviserende rol. Met openbaarheid hebben de basisschooldirecteuren geen moeite vanuit de gedachte dat ze niets te verbergen hebben. Wel bestaat bij hen het beeld dat de inspectie zich eenzijdig op (zeer) zwakke scholen richt en zou er meer aandacht moeten zijn voor excellente scholen. Daarnaast zijn basisschooldirecteuren van mening dat onderwijsopbrengsten niet louter cijfermatig benaderd moeten worden. Openbaarheid van inspectiegegevens kan verschillende effecten hebben. Scholen kunnen namelijk wakker schrikken en zaken op orde brengen. Basisscholen hebben de indruk dat ouders slechts in geringe mate inspectiegegevens raadplegen om zich een beeld te vormen van de school. Aan de andere kant kan een negatief stempel ten koste gaan van de instroom van nieuwe leerlingen. Basisschooldirecteuren vinden betrokken ouders van groot belang. In hun beleving is de betrokkenheid van ouders vaak primair gericht op het eigen kind. Wat betreft het keuzegedrag van ouders hebben basisschooldirecteuren de perceptie dat ouders zich doorgaans niet baseren op objectieve feiten en cijfers, maar hun keuzes doorgaans baseren op praktische overwegingen en subjectieve beeldvorming. De invloed van ouders in de MR is in de praktijk lastig te meten en kan enigszins variëren. Wel is naar voren gebracht dat leerkrachten een enorme informatievoorsprong op ouders hebben en dat in de MR het informeren van ouders centraal staat. Basisschooldirecteuren zijn van mening dat kwaliteit niet alleen betrekking heeft op rekenen, spelling en taal, maar dat ook breder naar de sociale, kunstzinnige en cognitieve ontwikkeling van kinderen gekeken moet worden. De inspectienormen werken door in de beleidskaders van de scholen. Bij (zeer) zwakke scholen gebeurt dat noodzakelijkerwijs in de vorm van een reactieve reflex (om het negatieve stempel van de inspectie kwijt te raken), terwijl scholen die het beter doen inspectienormen integreren in hun documenten en systemen van kwaliteitsmonitoring vanuit een proactieve strategie (om te voorkomen dat ze in de toekomst een negatief inspectieoordeel krijgen). Er zijn ook directeuren die hebben aangegeven bewust hogere ambities dan de inspectie te hebben, waarmee ze anticiperen op (mogelijke) normverzwaringen. Wel is benadrukt dat het overnemen van inspectienormen niet ten koste mag gaan van de eigen identiteit van scholen en dat onderwijskwaliteit meer omvat dan gekwantificeerde opbrengstcijfers.

6. Doorwerking inspectiegegevens in beïnvloeding van kwaliteit van het onderwijs door ouders en oudergeleding

6.1 Inleiding

In hoofdstuk 6 wordt een antwoord geformuleerd op de derde deelvraag, te weten:

In welke mate en onder welke condities speelt de kwaliteitsinformatie die door de Inspectie van het Onderwijs op het internet openbaar is gemaakt een rol in de wijze waarop ouders en de oudergeleding van de medezeggenschapsraad invloed uitoefenen op de kwaliteit van het onderwijs?

Deze onderzoeksvraag wordt als volgt beantwoord. Eerst is ouders gevraagd naar hun beoordeling van de kwaliteit van het basisonderwijs. Hierna wordt ingegaan op de feitelijke versus de wenselijke invloed die ouders, de ouderraad en de medezeggenschapsraad (kunnen) uitoefenen op de kwaliteit van het onderwijs, uiteraard zoals dat door ouders wordt gepercipieerd. Verder wordt gekeken naar de discrepantie tussen de wenselijke en feitelijke invloed van ouders en medezeggenschapsraad op de kwaliteit van het basisonderwijs, evenals de rol die de website van de Inspectie van het Onderwijs hierbij speelt. Voor dit onderzoek is wederom gebruik gemaakt van de vragenlijst voor ouders, zoals reeds omschreven in hoofdstuk 4. Achtereenvolgens beschrijven we de meetinstrumenten, de analyses en de resultaten. Voor een overzicht van de respons, evenals de karakteristieken van de ouders die hebben deelgenomen aan dit onderzoek verwijzen we wederom naar hoofdstuk 4. Daarna worden de kwalitatieve inzichten gepresenteerd die zijn opgedaan tijdens de interviews die zijn afgenomen.

6.2 Meetinstrumenten

Kwaliteit van de basisschool. Middels een cijfer van 0 tot 10 konden ouders aangeven in hoeverre het onderwijs op de basisschool door hen ervaren werd als goed of slecht, middels 10 stellingen. De stellingen hadden onder andere betrekking op de kwaliteit met betrekking tot “onderwijs aan uw kind” en “lesaanpak zoals gebruikte methoden en boeken”. De betrouwbaarheid was ruim voldoende (Chronbach's alpha was .73), dus de vragen meten in voldoende mate één overkoepelend construct (in dit geval de kwaliteit van de basisschool).

Kwaliteitsinspanningen van de basisschool. Middels 9 vragen is onderzocht hoe ouders de kwaliteitsinspanningen van hun basisschool beoordelen. Enkele voorbeelden zijn: “mijn school onderzoekt continue de kwaliteit van het onderwijs” en “mijn school maakt veel plannen om de kwaliteit te verbeteren”. De antwoordschaal varieerde van 1 (zeer mee oneens) tot 5 (zeer mee eens). De betrouwbaarheid van de schaal was voldoende (Chronbach's alpha was .72), wat aangeeft dat de 9 vragen gezamenlijk in belangrijke mate één overkoepelend construct (namelijk de kwaliteitsinspanningen van de basisschool) meten.

Doorwerking inspectiegegevens in kwaliteitsbeleid in beïnvloeding van kwaliteit van het onderwijs door ouders en oudergeleding

Feitelijke invloed ouders ten opzichte van overige personen/instellingen. Ouders gaven middels een oplopende schaal van 1 (geen enkele rol) tot 6 (beslist mee) de gepercipieerde invloed van diverse instellingen en personen op de kwaliteit van het onderwijs weer. Deze instellingen/personen betroffen: “ik, als ouder”, “ouders in het algemeen”, “de ouderraad”, “de medezeggenschapsraad”, “de inspectie”, “de gemeente”, “het schoolbestuur”, “de directie”, “de teamleden” en “de leerlingen”.

Wenselijke invloed ouders ten opzichte van overige personen/instellingen. Ouders gaven middels een oplopende schaal van 1 (geen enkele rol) tot 6 (beslist mee) de wenselijke invloed van diverse instellingen en personen op de kwaliteit van het onderwijs weer. Deze instellingen/personen betroffen wederom: “ik, als ouder”, “ouders in het algemeen”, “de ouderraad”, “de medezeggenschapsraad”, “de inspectie”, “de gemeente”, “het schoolbestuur”, “de directie”, “de teamleden” en “de leerlingen”.

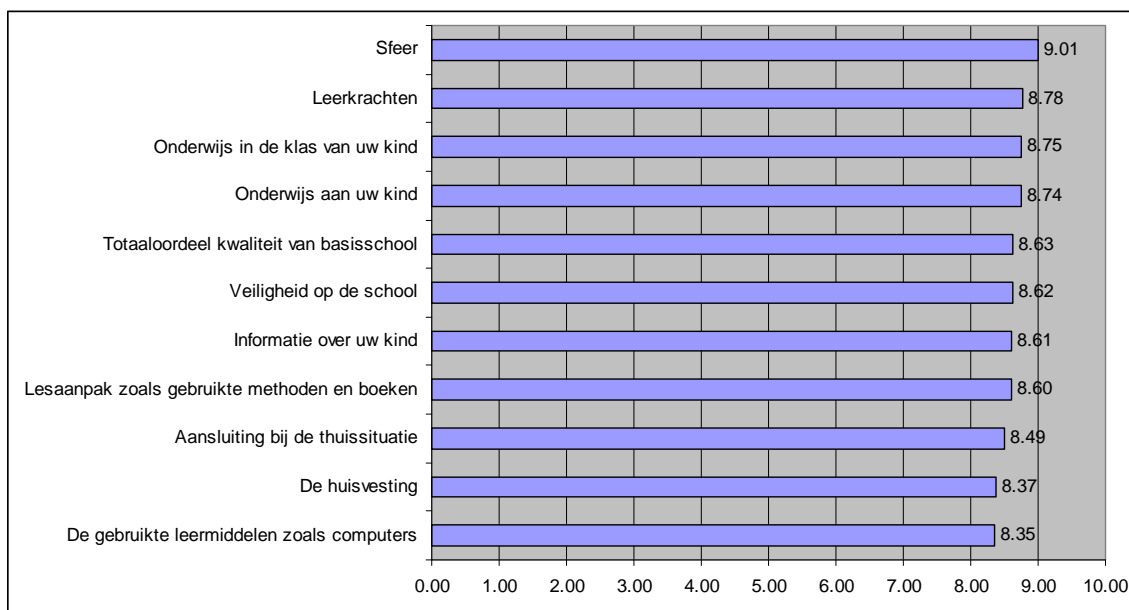
6.3 Resultaten analyses op basis van vragenlijsten

Allereerst volgt een beschrijving over hoe ouders de kwaliteit van de basisschool, evenals de kwaliteitsinspanningen van de basisschool beoordelen. Hierbij is middels regressieanalyses de rol die de Inspectie van het Onderwijs in deze beoordelingen speelt onderzocht. Dit is specifiek gedaan door te toetsen of een frequent(er) bezoek aan de website van de Inspectie van het Onderwijs heeft geleid tot een andersoortige beoordeling. Verder is ook rekening gehouden het opleidingsniveau van ouders, b) of ouders al dan niet kerkelijk zijn, c) of ouders al dan niet een actieve rol spelen binnen de school in het schoolbestuur, medezeggenschapsraad of de ouderraad en d) de mate van betrokkenheid van ouders bij de school.

Vervolgens is onderzocht hoe ouders de feitelijke en wenselijke invloed van diverse personen en instellingen op de kwaliteit van het basisonderwijs beoordelen. Middels “paired sample t-tests” is onderzocht of de feitelijke invloed afwijkt van de wenselijke invloed. Hierbij is middels regressieanalyses wederom vastgesteld of de website van de Inspectie van het Onderwijs hierbij een rol speelt, waarbij we kijken naar de frequentie van websitebezoek. Ook wordt steeds rekening gehouden het opleidingsniveau van ouders, b) of ouders al dan niet kerkelijk zijn, c) of ouders al dan niet een actieve rol spelen binnen de school in het schoolbestuur, medezeggenschapsraad of de ouderraad en d) de mate van betrokkenheid van ouders bij de school.

Hoe beoordelen ouders de kwaliteit van hun basisschool?

Ouders gaven middels een cijfer van 0 tot 10 aan in hoeverre de kwaliteit binnen hun basisschool werd ervaren als kwalitatief slecht of goed. Allereerst is onderzocht of verschillen in antwoorden rondom de kwaliteitsinspanningen van de school betrekking hebben op individuele verschillen in antwoorden tussen ouders, of mede op verschillen in antwoorden tussen groepen ouders van verschillende basisscholen. De resultaten wijzen uit dat maar liefst 87% van de variatie over de kwaliteit van de basisschool op het niveau van ouders ligt, terwijl 13% van de variatie voor wat betreft de kwaliteit van het basisonderwijs op het niveau van scholen varieert. Figuur 6.1 geeft een overzicht van deze vragen en de gemiddelde scores van ouders hierop. Figuur 6.1 geeft weer dat ouders gemiddeld de kwaliteit van hun specifieke basisschool hoog inschatten, met gemiddeld een 8.63. Sfeer scoort het hoogst (9.01), gebruikte leermiddelen het laagst, maar nog steeds zeer positief (8.35).

Figuur 6.1: Gemiddelden van kwaliteitsindicatoren, zoals beoordeeld door ouders

Middels regressieanalyses is vervolgens onderzocht of de website van de Inspectie van het Onderwijs een rol speelt bij de kwaliteitsbeoordeling van ouders. Tevens is gekeken of achtergrondfactoren (opleidingsniveau, al dan niet kerkelijk, actieve rol ouder en mate van betrokkenheid) een rol spelen bij hun beoordeling. Dit bleek inderdaad het geval. Resultaten uit tabel 6.1 wijzen uit dat kerkelijke ouders de kwaliteit van hun school gemiddeld genomen significant hoger beoordeelden dan niet kerkelijke ouders. Verder bleek dat naarmate de betrokkenheid van ouders toeneemt, de kwaliteitsbeoordeling voor hun school juist afneemt. Ten slotte zien we dat een frequenter bezoek aan de website van de Inspectie van het Onderwijs gerelateerd is aan een lagere beoordeling van de kwaliteit door ouders.

Tabel 6.1: Regressieanalyse; relaties tussen achtergrondfactoren ouders en websitebezoek Inspectie van het Onderwijs en kwaliteitsbeoordeling van school

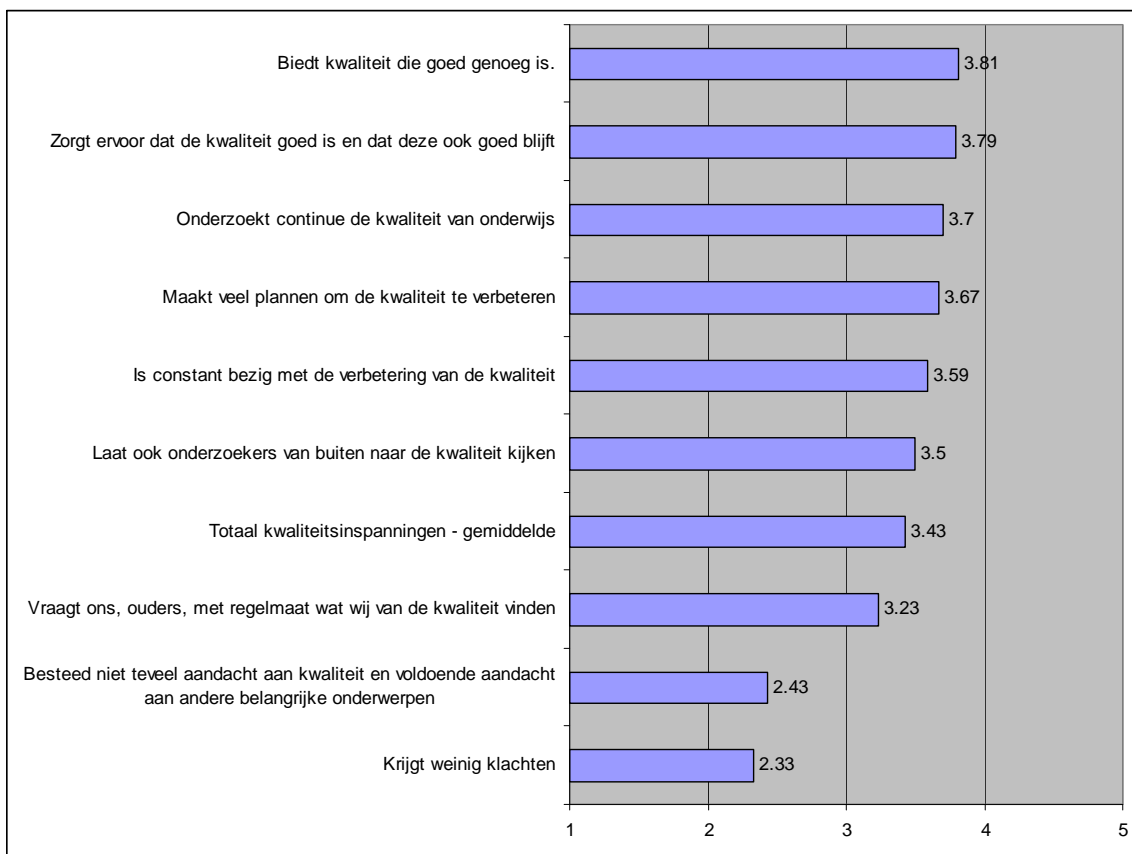
	Beta	t-toets	Significantie; *p<.05; **p<.001
(Constant)		25.25	
Opleidingsniveau	-0.01	-0.11	
Kerkelijk	0.15	2.34	*
Actieve rol in schoolbestuur, medezeggenschapsraad of ouderraad	-0.08	-1.17	
Betrokkenheid bij school	-0.22	-3.37	***
Website Inspectie van het Onderwijs geraadpleegd	-0.12	-1.96	*
Adjusted R2	5%		

Hoe beoordelen ouders de kwaliteitsinspanningen van hun school?

Middels 9 vragen is onderzocht hoe ouders de kwaliteitsinspanningen van hun basisschool beoordelen. Figuur 6.2 geeft de gemiddelden van ouders voor elk van de 9 vragen. De antwoordschaal varieerde van 1 (zeer mee oneens) tot 5 (zeer mee eens). Allereerst is onderzocht of verschillen in antwoorden rondom de kwaliteit van de school betrekking hebben op individuele verschillen in antwoorden tussen ouders, of mede op verschillen in antwoorden tussen basisscholen. Resultaten wijzen uit dat maar liefst

Doorwerking inspectiegegevens in kwaliteitsbeleid in beïnvloeding van kwaliteit van het onderwijs door ouders en oudergeleding

94% van de variatie over de kwaliteit van de basisschool op het niveau van ouders ligt, terwijl slechts 6% van de variatie voor wat betreft de kwaliteit van het basisonderwijs op het niveau van scholen varieert. Dit impliceert dat verschillen binnen de school over de kwaliteit van het onderwijs tussen ouders erg groot zijn, in verhouding tot verschillen tussen scholen. Figuur 6.2 geeft weer dat ouders de kwaliteitsinspanningen gemiddeld met een 3.43 beoordelen en dat is positief.

Figuur 6.2: Kwaliteitsinspanningen basisschool, zoals beoordeeld door ouders

Middels regressieanalyses (zie tabel 6.2) is onderzocht of de website van de inspectie een rol speelt bij de beoordeling van ouders over kwaliteitsinspanningen van hun basisschool. Tevens is gekeken of achtergrondfactoren (opleidingsniveau, al dan niet kerkelijk, actieve rol ouder en mate van betrokkenheid) een rol spelen bij de beoordeling. Dit bleek inderdaad het geval.

De resultaten uit tabel 6.2 geven aan dat kerkelijke ouders positiever staan tegenover de kwaliteitsinspanningen van hun school ten opzichte van niet kerkelijke ouders. Verder blijkt dat hoe hoger de mate van betrokkenheid van ouders bij de school is, hoe lager ze de kwaliteitsinspanningen van de school beoordelen. Verder blijkt uit de resultaten dat een frequenter bezoek aan de website van de Inspectie van het Onderwijs door ouders negatief samenhangt met de beoordeling van ouders aangaande kwaliteitsinspanningen van de school.

Tabel 6.2: Regressieanalyse; relaties tussen achtergrondfactoren ouders en websitebezoek Inspectie van het Onderwijs en beoordeling kwaliteitsinspanningen van school door ouders

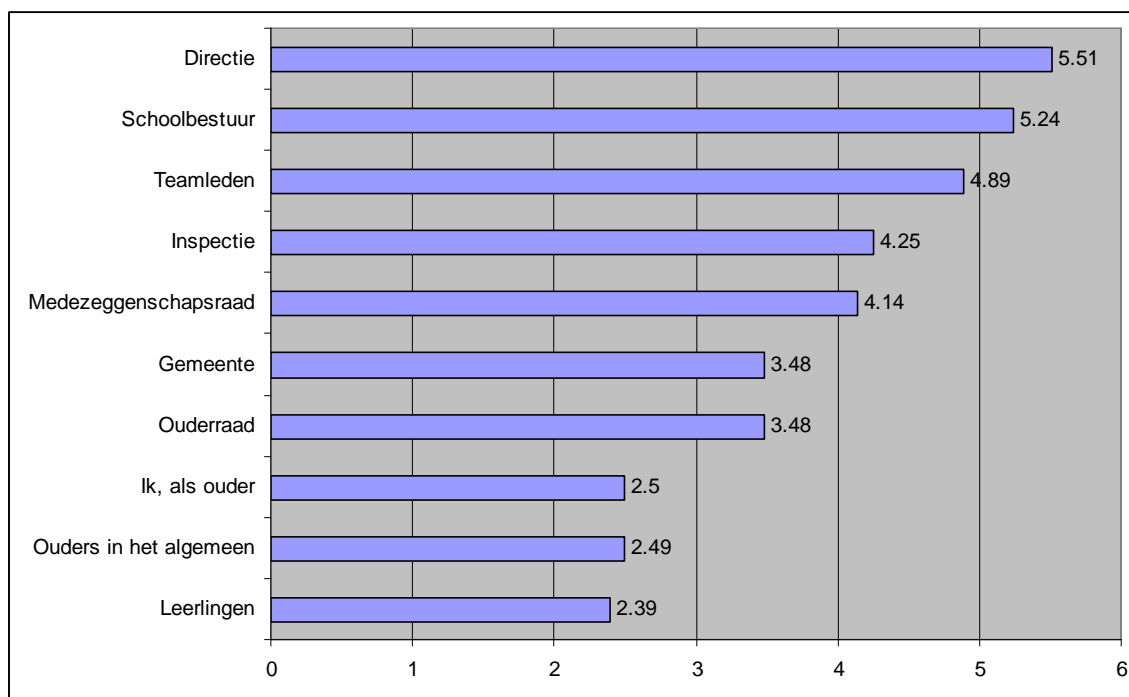
	Beta	t-toets	Sig. *P<.05,***p< .001
(Constant)		20.46	
Opleidingsniveau	-0.06	-0.90	
Kerkelijk	0.17	2.79	*
Actieve rol in schoolbestuur, medezeggenschapsraad of ouderraad	-0.07	-1.05	
Betrokkenheid bij de school	-0.26	-4.13	***
Frequentie sitebezoek Inspectie van het Onderwijs	-0.20	-3.35	***
Adjusted R2		11,1%	

Hoe beoordelen ouders de feitelijke invloed van henzelf en andere personen/instellingen op de kwaliteit van het basisonderwijs?

Ouders gaven middels een oplopende schaal van 1 ('geen enkele rol') tot 6 ('beslist mee') de feitelijke invloed (zoals door hen gepercipieerd) van diverse instellingen en personen op de kwaliteit van het onderwijs weer. Figuur 6.3 geeft gemiddelden weer. Tabel 6.3 geeft significante verschillen met betrekking tot de feitelijke invloed van "ik, als ouder" versus overige personen/instellingen. Middels een multilevel analyse is eerst nagegaan of variaties in de feitelijke rol van ouders op de kwaliteit van het onderwijs vooral varieert op het niveau van ouders of ook op het niveau van scholen. Resultaten wijzen uit dat 91% van de variatie ligt op het niveau van ouders, terwijl "slechts" 9% van de variatie samenhangt met verschillen tussen scholen. Dus het verschil van mening tussen ouders over hun feitelijke invloed op kwaliteit is relatief groot in vergelijking met de verschillen tussen groepen ouders tussen scholen. De resultaten uit figuur 6.3 en tabel 6.3 geven aan dat ouders hun feitelijke invloed laag inschatten, samen met de invloed van leerlingen. Alle overige instellingen/personen scoren significant hoger in de ogen van ouders als het gaat om feitelijke invloed op de kwaliteit van het onderwijs, met de directie, het schoolbestuur en de teamleden als personen/instellingen die de meeste invloed uitoefenen.

Middels regressieanalyses (zie tabel 6.3) is verder onderzocht of een bezoek aan de website van de Inspectie van het Onderwijs een rol speelt bij de beoordeling van ouders over hun feitelijke invloed op de kwaliteit van hun basisschool. Tevens is gekeken of achtergrondfactoren (opleidingsniveau, al dan niet kerkelijk, actieve rol ouders en mate van betrokkenheid) een rol spelen bij de beoordeling. De bovengenoemde factoren bleken echter geen significante relatie te vertonen met de feitelijke invloed van personen/instellingen zoals beoordeeld door ouders.

Doorwerking inspectiegegevens in kwaliteitsbeleid in beïnvloeding van kwaliteit van het onderwijs door ouders en oudergeleding

Figuur 6.3: Feitelijke invloed van personen/instellingen op kwaliteit van onderwijs

Tabel 6.3: Feitelijke invloed van ouders op de kwaliteit van het onderwijs versus invloed van personen/instellingen op kwaliteit van onderwijs

	Gemiddelde	Paired samples T-test (t.o.v. ik als ouder)
Directie	5.51	P<.001
Schoolbestuur	5.24	P<.001
Teamleden	4.89	P<.001
Inspectie	4.25	P<.001
Medezeggenschapsraad	4.14	P<.001
Ouderraad	3.48	P<.001
Gemeente	3.48	P<.001
Ik, als ouder	2.5	
Ouders in het algemeen	2.49	n.s.
Leerlingen	2.39	n.s.

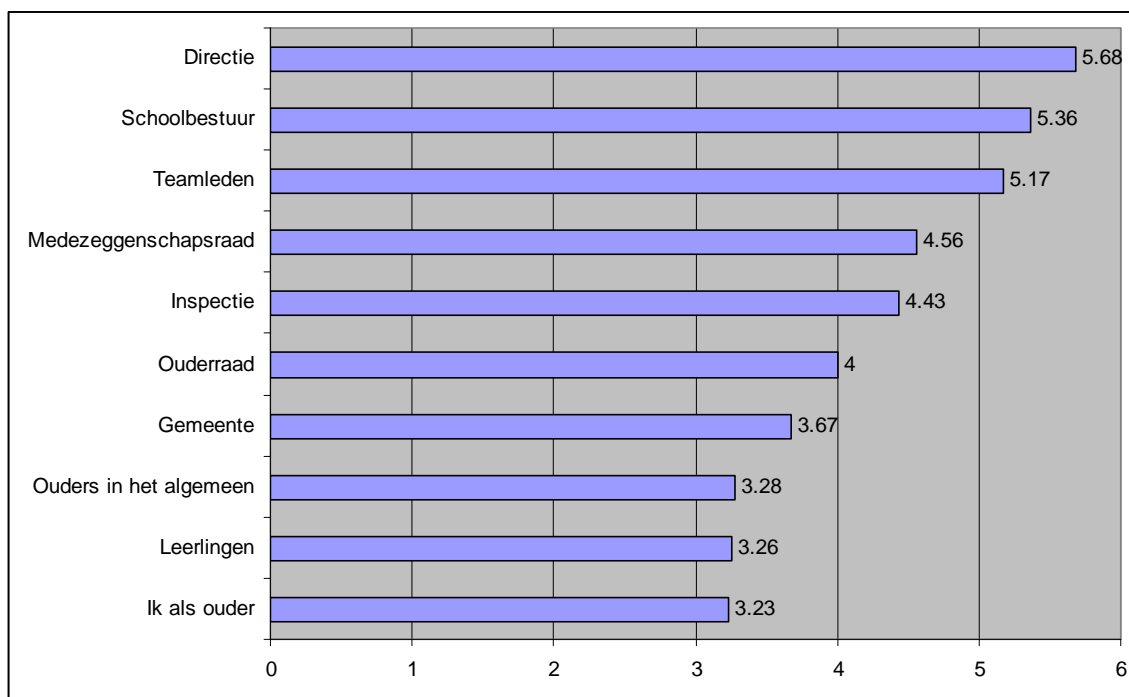
Hoe beoordelen ouders de wenselijke invloed van henzelf en andere personen/instellingen op de kwaliteit van het basisonderwijs?

Ouders gaven middels een oplopende schaal van 1 ('geen enkele rol') tot 6 ('beslist mee') de wenselijke invloed (zoals door hen gepercipieerd) van diverse instellingen en personen op de kwaliteit van het onderwijs weer. Figuur 6.4 geeft gemiddelden weer. Tabel 6.4 geeft significante verschillen met betrekking tot de feitelijke invloed van "ik, als ouder" versus overige personen/instellingen. Middels multilevel analyse is eerst nagegaan of variaties in de wenselijke rol van ouders op de kwaliteit van het onderwijs vooral varieert op het niveau van ouders of ook op het niveau van scholen. De resultaten tonen aan dat 90% van de variatie ligt op het niveau van ouders, terwijl "slechts" 10% van de variatie over de wenselijke invloed van ouders op de kwaliteit van het onderwijs samenhangt met verschillen tussen scholen.

De resultaten uit figuur 6.4 en tabel 6.4 geven aan dat ouders hun wenselijke invloed laag inschatten, samen met de invloed van leerlingen. Alle overige

instellingen/personen scoren significant hoger in de ogen van ouders als het gaat om de wenselijke invloed op de kwaliteit van het onderwijs, met de directie, het schoolbestuur en de teamleden als personen/instellingen die de meeste invloed uitoefenen.

Wanneer we figuur 6.3 over feitelijke invloed vergelijken met figuur 6.4 over wenselijke invloed, dan zien we dat over de gehele linie ouders meer invloed wensen van *alle* personen en instellingen op de kwaliteit van het basisonderwijs. Middels paired sample t-toetsen blijkt dat de toename voor wenselijke versus feitelijke invloed op de kwaliteit van het onderwijs voor alle personen/instellingen significant is.

Figuur 6.4: Wenselijke invloed van personen/instellingen op kwaliteit van onderwijs

Tabel 6.4: Wenselijke invloed van ouders op de kwaliteit van het onderwijs versus invloed van personen/instellingen op kwaliteit van onderwijs

Wenselijke invloed personen/instellingen	Gemiddelde	Paired samples T-test (t.o.v. ik als ouder)
Ik als ouder	3.23	
Leerlingen	3.26	n.s.
Ouders in het algemeen	3.28	n.s.
Gemeente	3.67	P<.001
Ouderraad	4	P<.001
Inspectie	4.43	P<.001
Medezeggenschapsraad	4.56	P<.001
Teamleden	5.17	P<.001
Schoolbestuur	5.36	P<.001
Directie	5.68	P<.001

Middels regressieanalyse (zie tabel 6.5) is onderzocht of een bezoek aan de website van de inspectie een rol speelt in de beoordeling van ouders over hun wenselijke invloed op de kwaliteit van hun basisschool. Tevens is gekeken of achtergrondfactoren (opleidingsniveau, al dan niet kerkelijk, actieve rol ouder en mate van betrokkenheid) een rol spelen bij de beoordeling. Tabel 6.5 geeft aan dat een frequenter bezoek aan de website van de Inspectie van het Onderwijs samenhangt met de wens van ouders

Doorwerking inspectiegegevens in kwaliteitsbeleid in beïnvloeding van kwaliteit van het onderwijs door ouders en oudergeleding

om een grotere invloed als ouder uit te oefenen op de kwaliteit van het onderwijs. De overige factoren hangen niet significant samen met een wens tot grotere invloed van ouders met betrekking tot de kwaliteit van de basisschool.

Tabel 6.5: Regressieanalyse; relaties tussen achtergrondfactoren ouders en websitebezoek Inspectie van het Onderwijs en wenselijke invloed van ouders op kwaliteitsbeleid school door ouders

	Beta	T-toets	Significantie; p<.05
(Constant)		7,056	
Opleidingsniveau	-,074	-1,101	
Kerkelijk	,026	,394	
Actieve rol in schoolbestuur, medezeggenschapsraad of ouderraad	-,058	-,837	
Betrokkenheid bij school	-,104	-1,515	
Frequentie sitebezoek Inspectie van het Onderwijs	,155	2,200	*
Adjusted R2	2%		

Ten slotte is middels een regressieanalyse (tabel 6.6) onderzocht of een bezoek aan de website van de Inspectie van het Onderwijs een rol speelt bij de beoordeling van ouders over een grotere wenselijke invloed van ouderraad en medezeggenschapsraad op de kwaliteit van hun basisschool. Tevens is gekeken of achtergrondfactoren (opleidingsniveau, al dan niet kerkelijk, actieve rol ouder en mate van betrokkenheid) een rol spelen bij de beoordeling. Er deden zich alleen significante relaties voor rondom de wenselijke invloed van de medezeggenschapsraad. Tabel 6.6 geeft deze verbanden weer. De resultaten geven aan dat deelnemers met een actieve rol in het schoolbestuur, de medezeggenschapsraad of de ouderraad ook een grotere invloed wensen van de medezeggenschapsraad op de kwaliteit van het basisonderwijs. Tevens zien we dat meer betrokken ouders een grotere invloed wensen van de medezeggenschapsraad op de kwaliteit van het onderwijs. Datzelfde geldt voor websitebezoek van de Inspectie van het Onderwijs. Naarmate ouders vaker de website van de Inspectie van het Onderwijs bezoeken achten ze een grotere invloed van de medezeggenschapsraad op de kwaliteit van het onderwijs wenselijk.

Tabel 6.6: Regressieanalyse, relaties tussen achtergrondfactoren ouders en websitebezoek Inspectie van het Onderwijs en wenselijke invloed van medezeggenschapsraad op kwaliteitsbeleid school

	Beta	t-toets	significantie; *p<.05; **p<.01
(Constant)		6.63	
Opleidingsniveau	0.01	0.16	
Kerkelijk	-0.11	-1.68	
Actieve rol in schoolbestuur, medezeggenschapsraad of ouderraad	0.16	2.29	*
Betrokkenheid bij school	0.17	2.50	**
Websitebezoek Inspectie van het Onderwijs	0.15	2.27	*
Adjusted R2	4,3%		

Naast deze kwantitatieve inzichten zijn er ook kwalitatieve inzichten vergaard in de vorm van interviews bij ouders die zitting hebben in de (G)MR. De percepties van deze ouders zijn beschreven in de volgende paragraaf.

6.4 Kwalitatieve inzichten op basis van interviews

In het kader van dit onderzoek zijn verschillende interviews afgenomen bij ouders die zitting hebben in de (G)MR. In deze paragraaf staan de percepties van deze respondenten centraal. Aan de respondenten zijn verschillende vragen voorgelegd (zie bijlage 1).

Wat is de gepercipieerde invloed ouders in de (G)MR?

De (G)MR wordt soms geconfronteerd met nieuw beleid. In dat kader praat ze mee over beleidsvorming of beleidsuitwerking. Discussies in de (G)MR gaan onder meer over financiën, bovenschools personeelsbeleid, de missie, de visie en de eigen identiteit. De leden van de (G)MR zijn in hoge mate afhankelijk van de informatie die ze krijgen aangereikt. De (G)MR lijkt weinig gebruikt te maken van haar informatierecht. Redenen zijn dat de leden al gevoed worden met veel gegevens en dat bij hen vaak de tijd ontbreekt om actief achter informatie te gaan. Daarnaast is naar voren gebracht dat de GMR te weinig gebruik maakt van het recht op ongevraagd advies. Dat kan ingegeven zijn door de wens om gezamenlijk met elkaar op te trekken. “We hebben immers een gedeeld belang met betrekking tot goed basisonderwijs” (interview). Kwaliteitszorg is in dat kader een gemeenschappelijk aandachtspunt. Desondanks komt kwaliteit als zodanig vaak niet expliciet ter sprake. Thema's in de MR zijn samenwerking met andere scholen (dat speelt in het bestuur), communicatie met ouders. Input/output, toetsing en kwaliteit zijn geen expliciete kwesties in de MR.

Sommige respondenten vinden de invloed van de MR te beperkt en stellen dat de MR alleen “over de dubbeltjes, kwartjes en de schoolmelk gaat”. De invloed die de MR heeft wordt dus niet ervaren als groot. Een respondent geeft aan niet de illusie te koesteren dat de MR het beleid met 180 graden kan draaien. Wel moet de MR instemmen met bijvoorbeeld de vrijwillige ouderbijdrage. Een respondent constateert dat in de GMR belangrijke besluiten worden genomen, bijvoorbeeld over de allocatie van middelen over de scholen (“bestuursformatieplan”). Daar staat de opvatting tegenover dat input van de GMR doorgaans niet leidt tot ingrijpende veranderingen en dat veel zaken in de GMR als hamerstukken worden afgedaan. Een andere respondent constateert dat het geluid van de GMR tot nu toe nog niet heeft geleid tot echte wijzigingen in het beleid. Desondanks is het nuttig dat ouders in de (G)MR “een vinger aan de pols houden, doorvragen en scholen scherp houden” (interview).

De verhoudingen tussen (G)MR en de scholen zijn doorgaans goed. Dat laatste kan kritische discussies in de weg staan, uit vrees om de goede verhoudingen op het spel te zetten. “Een kritische opstelling in de GMR hoeft niet tot scheve verhoudingen te leiden. Met schuren en schaven maak je immers mooie dingen” (interview). Een andere respondent constateert dat ouders in de MR wel kritischer zijn dan leerkrachten, omdat leerkrachten kritiek waarschijnlijk als een gebrek aan loyaliteit richting hun werkgever ervaren.

Voor de buitenwereld is het vaak niet duidelijk waar de (G)MR zich mee bezig houdt. De communicatie tussen (G)MR en achterban kan beter. De vraag is daarbij wel wie de achterban van de GMR is (leden van bovenschoolse vereniging, MR of alle ouders?). De communicatie tussen (G)MR en ouders verloopt voornamelijk via nieuwsbrieven en jaarverslagen van de school.

Doorwerking inspectiegegevens in kwaliteitsbeleid in beïnvloeding van kwaliteit van het onderwijs door ouders en oudergeleding

Op sommige scholen heeft de (G)MR nog maar een korte ontstaansgeschiedenis en is men in de (G)MR nog op zoek naar de eigen rol en positie. Respondenten ervaren doorgaans een informatieafstand tussen ouders en personeel. De onderwijsprofessionals hebben vakinhoudelijke kennis en bespreken onderwijsgerelateerde kwesties in verschillende gremia. Zij hebben dus een grote informatievoorsprong op ouders. Deze informatieachterstand van ouders wordt echter niet door alle respondenten als zodanig ervaren. Het personeel ervaart discussies in de GMR vaak als een herhaling van zetten. Mede om die reden is de bereidheid van het personeel om zitting te nemen in de GMR doorgaans gering. Daarnaast brengen ouders in de (G)MR naar voren dat ze soms te laat bij processen worden betrokken. "Ik heb het gevoel dat we vaak aan het nakaarten zijn. Het lijkt mij een goede zaak als de GMR eerder bij processen wordt betrokken" (interview). Soms krijgt de MR schriftelijke stukken te laat of ter plekke uitgereikt met als gevolg dat de MR geen weloverwogen standpunten in kan nemen. Onderwerpen die onder meer worden besproken zijn de begroting, het schoolplan, de schoolgids en het schoolformatieplan. Inspectierapporten en kwaliteit worden doorgaans niet als aparte thema's besproken.

Over de belangen van ouders in de (G)MR wordt verschillend gedacht. Een opvatting vanuit de school is dat ouders doorgaans één pet op hebben, namelijk het belang van het eigen kind op de school. Dat laatste is ook wel logisch omdat de oudergeleding immers de ouders vertegenwoordigt. "Het zou raar zijn als je in de (G)MR zit, terwijl je geen kinderen hebt op de basisschool" (interview). De opvatting van ouders in de GMR is echter dat de oudergeleding in de GMR goed in staat is om de eigen belangen te overstijgen en mee te denken vanuit schooloverstijgende belangen.

Een MR-lid constateert dat de MR serieus wordt genomen en dat ze goed op de hoogte worden gehouden. "De leraren in de MR drukken wel een groot stempel op het overleg. Zij hebben een grote informatievoorsprong op ouders" (interview). Een andere respondent geeft aan dat de MR een adviserende stem heeft en meedenkt. "Bij het voorstel om de lestijden te verlengen is aan de MR gevraagd om hierover mee te denken. Er zijn nog geen conflictsituaties in de MR geweest. Dan wordt de invloed pas duidelijk" (interview). Het buitenperspectief van de MR is waardevol. Ook vindt deze respondent het prettig dat de MR niet wordt overladen met informatie.

Wat is de essentie van kwaliteit(sbeleid)?

De respondenten associëren kwaliteit met goed onderwijs, waarbij kinderen het maximale uit zichzelf halen, ook in sociaal opzicht. Bij een vrije school wordt bijvoorbeeld ook aandacht besteed aan de intellectuele ontwikkeling en de totale sociale vorming van kinderen (antroposofische insteek). Dus niet alleen leren en groeien met het hoofd, maar ook afvragen of een kind zich goed voelt. Enkele respondenten staan kritisch tegenover de jaarlijkse verzwarende van de inspectienormen, omdat kinderen "nu eenmaal niet slimmer worden". Een onbedoeld effect van een verzwarende van kwaliteitsnormen kan zijn dat scholen drempels gaan opwerpen voor leerlingen die niet goed presteren ('selectie aan de poort') om op deze manier bijvoorbeeld goede cito-scores veilig te stellen. Wat betreft de invloed van de inspectie op het kwaliteitsbeleid van scholen constateren de respondenten dat scholen weten waarop de inspectie toetst en dat ze daarop kunnen daarop anticiperen door aandacht te besteden aan de onderdelen waar de inspectie op let. Dat is een vorm van doorwerking. Tegelijkertijd zijn de ouders in de (G)MR van mening dat een school los

van inspectiebezoeken hun zaken op orde behoren te hebben. “De inspectiebevindingen zijn idealiter een leidraad en moeten niet leidend zijn” (interview).

6.5 Conclusies

Uit de surveys blijkt dat ouders gemiddeld de kwaliteit van de basisschool van hun kind(eren) hoog inschatten. De sfeer, een subjectieve indicator, scoort daarbij het hoogst. Opvallende details zijn dat kerkelijke ouders de kwaliteit van hun school gemiddeld genomen significant hoger beoordelen dan niet kerkelijke ouders. Verder blijkt dat naarmate de betrokkenheid van ouders toeneemt, de kwaliteitsbeoordeling voor hun school juist afneemt. Daarnaast is een frequenter bezoek van de website van de Inspectie van het Onderwijs gerelateerd aan een lagere beoordeling van de kwaliteit door ouders. Ouders die de website bezoeken worden dus kritischer over de kwaliteit van de basisschool.

Ouders percipiëren hun feitelijke invloed op de kwaliteit van basisscholen als laag. Zij schatten de invloed van teamleden, directie en schoolbestuur aanzienlijk hoger in. Een frequenter bezoek van de website van de Inspectie van het Onderwijs hangt samen met de wens van ouders om een grotere invloed als ouder uit te oefenen op de kwaliteit van het onderwijs.

Uit de interviews blijkt dat de gepercipieerde invloed van ouders in de (G)MR gering is. De leden van de (G)MR zijn in hoge mate afhankelijk van de informatie die ze krijgen aangereikt. De GMR lijkt weinig gebruikt te maken van haar informatierecht. Daarnaast maakt de (G)MR doorgaans te weinig gebruik van het recht op ongevraagd advies. De verhoudingen tussen (G)MR en het bovenscholse management zijn doorgaans goed. Dat laatste kan kritische discussies in de weg staan, uit vrees om de goede verhoudingen op het spel te zetten. Respondenten ervaren een informatieafstand tussen ouders en personeel. Leerkrachten hebben een grote informatievoorsprong op ouders. Daarnaast is naar voren gebracht dat de (G)MR doorgaans laat bij processen wordt betrokken, waarbij soms het gevoel van ‘nakaarten’ overheerst. Ouders in de (G)MR associëren kwaliteit met goed onderwijs, waarbij ook de sociale component van kinderen een belangrijke rol speelt. Inspectiebevindingen en kwaliteit zijn doorgaans geen expliciete kwesties in de (G)MR, maar scholen anticiperen wel op inspectienormen. In dat opzicht is er dus sprake van doorwerking.

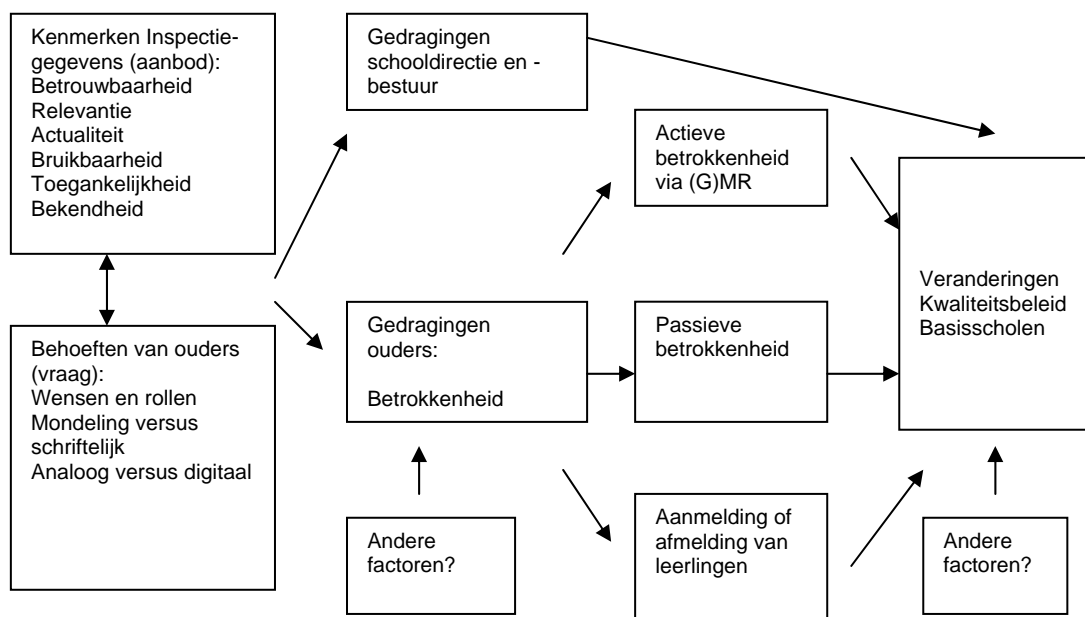
7. Conclusies en aanbevelingen

7.1 Inleiding

In paragraaf 7.2 beantwoorden we de onderzoeksvragen. In paragraaf 7.3 formuleren we enkele aanbevelingen.

7.2 Conclusies

Doel van dit onderzoek is de basisveronderstellingen van het beleid om kwaliteitsinformatie via het internet toegankelijk en openbaar te maken, zoals dit thans geschiedt door de Inspectie van het Onderwijs, te toetsen. Aan de hand van deze basisveronderstellingen van de inspectie is een conceptueel model ontwikkeld dat inzicht biedt in de mogelijke doorwerking van openbare inspectiegegevens over het basisonderwijs in het kwaliteitsbeleid van scholen. Zie figuur 7.1.

Figuur 7.1: Conceptueel model

In dit model zijn verschillende doorwerkingspatronen mogelijk. Ten eerste kunnen openbare inspectiegegevens invloed hebben op gedragingen van de schooldirectie en het bovenscholse management en via deze weg van invloed zijn op veranderingen van het kwaliteitsbeleid op scholen. Ten tweede kunnen inspectiegegevens invloed hebben op gedragingen van ouders, namelijk wat betreft hun betrokkenheid en keuzegedrag. Betrokkenheid kan zich op verschillende manieren uiten, namelijk passieve betrokkenheid, maar ook actieve beleidsmatige betrokkenheid via de (G)MR. Op deze manier zouden ouders invloed uit kunnen oefenen op het kwaliteitsbeleid van basisscholen. Daarnaast kunnen ouders invloed uitoefenen in de vorm van hun keuzegedrag dat zich uit in nieuwe aanmeldingen van leerlingen of het (tussentijds)

Conclusies en aanbevelingen

van school halen van leerlingen. Dit keuzegedrag van ouders kan indirect van invloed zijn op het kwaliteitsbeleid van basisscholen.

De drie onderzoeksvragen die hiervan zijn afgeleid zullen nu per vraag worden beantwoord.

In welke mate en onder welke condities speelt de kwaliteitsinformatie die door de Inspectie van het Onderwijs op het internet openbaar is gemaakt een rol bij de afwegingen van ouders om hun kind op een bepaalde school te plaatsen dan wel van school te halen?

Uit de surveys blijkt dat de beeldvorming van ouders over de Inspectie van het Onderwijs gematigd positief is. Ouders die hoger opgeleid zijn hebben gemiddeld genomen een minder positief beeld van de Inspectie van het Onderwijs dan lager opgeleide ouders.

De beeldvorming van ouders over het nut van inspectierapporten is relatief slecht. Ruim 62 procent van de ouders heeft aangegeven de website van de Inspectie van het Onderwijs nooit te bezoeken. Slechts 2 procent van de ouders bezoekt de site regelmatig. Gemiddeld genomen oordelen ouders licht negatief over de kwaliteit van de website.

Ouders gebruiken de website weinig in vergelijking met andere informatiebronnen. Slechts websites van gemeenten en andere websites doen het significant slechter als bruikbare informatiebron voor ouders. Papieren communicatie vanuit de school, informatie van het kind zelf en e-mails van scholen scoren het hoogst. De gebruiksintensiteit van de website van de Inspectie van het Onderwijs bij de schoolkeuze van ouders is relatief laag in vergelijking met andere informatiebronnen die ouders raadplegen. Het hoogst scoren een bezoek aan een school, schriftelijke informatie en informatie van andere ouders.

In de surveys zijn ook inzichten vergaard met betrekking tot de gepercipieerde keuzevrijheid van ouders. Slechts zeven procent van de ouders in de sample heeft geen vrijheid ervaren om te kiezen voor een alternatieve school in de buurt, ruim 43 procent van de ouders kon kiezen uit twee scholen, veertig procent van de ouders kon kiezen uit drie of vier scholen en tien procent van de ouders kon zelfs kiezen uit meer dan vier scholen. Voor de meeste ouders valt er dus wat te kiezen, maar hun keuzemogelijkheden zijn in de praktijk wel wat beperkt.

Uit de interviews met ouders in de (G)MR blijkt dat ze het noodzakelijk vinden dat er een inspectie is die een vinger aan de pols houdt. Hun beeld van de inspectie komt overeen met het beeld van de ouders die de vragenlijsten hebben ingevuld. Openbaarheid kan zowel een positieve uitwerking hebben ('stimuleren'), maar ook negatieve consequenties hebben ('stigmatiseren'). Daarnaast is naar voren gebracht dat de inspectie zich wat eenzijdig richt op objectieve cijfers ('cito-scores') en onvoldoende oog heeft voor zaken die goed gaan op scholen. Een negatief stempel kan wel tot gevolg hebben dat ouders scholen kritischer gaan volgen. In de beleving van de respondenten spelen inspectiegegevens nauwelijks een rol bij het keuzegedrag van ouders, maar spelen vooral subjectieve overwegingen een rol (uitstraling, sfeer, bejegening, etc.). Websites worden in hun beleving hooguit gebruikt als eerste oriëntatie op scholen, waarna gesprekken met scholen volgen.

Wanneer we deze inzichten koppelen aan het concept fit, dan is de conclusie dat er geen sprake is van een optimale fit tussen de perceptie van de inspectie en de perceptie van ouders en oudergeleding in de (G)MR. De inspectie beoogt ouders te bedienen met objectieve cijfers door deze aan te bieden op haar website, veronderstelt rationeel keuzegedrag bij ouders en legt bij de openbare lijst met zeer zwakke scholen de nadruk op zaken die niet goed gaan. Ouders en oudergeleding in de (G)MR blijken echter in de praktijk relatief weinig gebruik te maken van inspectiegegevens, hebben de perceptie dat onderwijskwaliteit meer omvat dan harde cijfers, erkennen dat subjectieve overwegingen een belangrijke rol spelen bij keuzegedrag en prefereren daarbij een bezoek aan school, schriftelijke informatie (van een school) en informatie van andere ouders.

In welke mate en onder welke condities speelt de kwaliteitsinformatie die door de Inspectie van het Onderwijs op het internet openbaar is gemaakt een rol bij het kwaliteitsbeleid zoals dat door schooldirecties en schoolbesturen wordt vastgesteld?

Op basis van de inzichten uit de monitor is in grote lijnen te stellen dat de samenhang tussen de oordelen van vertegenwoordigers van het bovenschoolse management en van de schoolleiders gering is.

Aan de kwaliteit van onderwijs wordt door de direct betrokkenen binnen de school een hoge prioriteit toegekend. Daarnaast is er oog voor de onderkant van de kwaliteit, namelijk slecht functionerende scholen. Hierbij is er ook een noodzaak. Één op de vijf bestuurders stelt dat een school door de Inspectie van het Onderwijs als zwak is beoordeeld.

De inspectie heeft volgens de betrokkenen vaak redelijk veel tot veel invloed op bestuursbeslissingen. Bij het kwaliteitsbeleid is een tweedeling te onderscheiden. De inspectie heeft of nauwelijks een inbreng en wordt alleen geïnformeerd, of zij heeft een adviserende rol. Het algemene oordeel over de inspectie is positief.

De betrokkenheid van de ouders richt zich veelal op hun eigen kind, de klas en de school. De mate van directe invloed op bestuursbeslissingen is beperkt. De medezeggenschapsraad heeft een grotere invloed. Bij het kwaliteitsbeleid worden ouders veelal geraadpleegd. Ze hebben zelden een coproducerende rol.

De oordelen van de betrokkenen wijzen, zoals gesteld in dezelfde richting, maar de samenhang tussen deze oordelen is niet significant. Dit is negatief en positief te interpreteren. De negatieve interpretatie is dat het bovenschoolse management en de schoolleiders niet helemaal op één lijn zitten (dus geen optimale 'fit'). De meer positieve interpretatie is dat er ook geen negatieve samenhang tussen de oordelen is die significant is. Als deze er over de hele linie zou zijn of op onderdelen dan zou dat kunnen wijzen op controverses over de kwaliteit van onderwijs, de rol van de inspectie of de inbreng van ouders. Dit is niet het geval.

Naast de resultaten van de monitor zijn ook inzichten vergaard met behulp van interviews die zijn afgenomen bij vertegenwoordigers van het bovenschoolse management en schoolleiders.

Uit de interviews blijkt dat de vertegenwoordigers van het bovenschoolse management positief zijn over hun contacten met de Inspectie van het Onderwijs. De controlerende rol van de inspectie zou in hun ogen wel verbreed mogen worden naar een adviserende rol, waarbij naast constatering ook concrete verbetervoorstellen worden gedaan. Daarnaast is naar voren gebracht dat de inspectie zich vooral richt op cognitieve opbrengsten, terwijl basisscholen ook aandacht moeten hebben voor de

Conclusies en aanbevelingen

creatieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Dat zijn aspecten die moeilijker te meten zijn en die op andere manieren in beeld worden gebracht. De respondenten hebben geen moeite met de openbaarheid die de inspectie betracht. Kritische noten daarbij zijn dat de inspectiebevindingen slechts een momentopname zijn en dus niets zeggen over tussentijdse progressie, dat de lijst met zwakke scholen niet als afrekenmechanisme mag fungeren, dat achter cijfers doorgaans een genuanceerd verhaal schuilt en dat de inspectie meer oog zou moeten hebben voor scholen die het goed doen ('excellente scholen'). De respondenten hebben het beeld dat de betrokkenheid van ouders varieert per school. Daarnaast hebben ze de perceptie dat het keuzegedrag van ouders doorgaans pragmatische gronden heeft. Bovendien hebben respondenten de indruk dat ouders slechts in geringe mate inspectiegegevens raadplegen. Vertegenwoordigers van het bovenscholse management hebben de indruk dat de invloed van ouders op het schoolbeleid gering is, al kunnen ze indirect via tevredenheidsenquêtes en via de (G)MR hun stem laten horen. De respondenten hanteren een brede definitie van kwaliteit. Kwaliteit verwijst niet alleen naar meetbare opbrengsten, maar is ook een mentaliteit met oog voor het welbevinden van kinderen. De inspectie heeft invloed op het kwaliteitsbeleid, niet alleen als klankbord, maar ook bij het borgen van processen (kwaliteitsmonitoring). Daarnaast worden de normen die de inspectie hanteert door scholen veelal 'proactief' verwerkt in hun kwaliteitsnormen en beleidsdocumenten om te voorkomen dat ze vroeg of laat worden 'verrast' door inspectiebeoordelingen.

Uit de interviews met basisschooldirecteuren blijkt dat ze het vanuit maatschappelijk oogpunt wenselijk vinden dat er een inspectie is die erop toeziet dat belastinggeld bestemd voor onderwijs goed wordt besteed. Naast de controlerende rol van de inspectie hechten basisschooldirecteuren ook belang aan een adviserende rol. Met openbaarheid hebben de basisschooldirecteuren geen moeite vanuit de gedachte dat ze niets te verbergen hebben. Wel bestaat bij hen het beeld dat de inspectie zich eenzijdig op (zeer) zwakke scholen richt en zou er in hun beleving meer aandacht moeten zijn voor excellente scholen. Daarnaast zijn basisschooldirecteuren van mening dat onderwijsopbrengsten niet louter cijfermatig benaderd moeten worden. Openbaarheid van inspectiegegevens kan verschillende effecten hebben. Scholen kunnen namelijk wakker schrikken en zaken op orde brengen. Basisscholen hebben de indruk dat ouders slechts in geringe mate inspectiegegevens raadplegen om zich een beeld te vormen van de school. Aan de andere kant kan een negatief stempel ten koste gaan van de instroom van nieuwe leerlingen. Basisschooldirecteuren vinden betrokken ouders van groot belang. In hun beleving is de betrokkenheid van ouders vaak primair gericht op het eigen kind. Wat betreft het keuzegedrag van ouders hebben basisschooldirecteuren de perceptie dat ouders zich doorgaans niet baseren op objectieve feiten en cijfers, maar keuzes doorgaans baseren op praktische overwegingen en subjectieve beeldvorming. De invloed van ouders in de MR is in de praktijk lastig te meten en kan enigszins variëren. Wel is naar voren gebracht dat leerkrachten een enorme informatievoorsprong op ouders hebben en dat in de MR het informeren van ouders centraal staat. Basisschooldirecteuren zijn van mening dat kwaliteit niet alleen betrekking heeft op rekenen, spelling en taal, maar dat ook breder naar de sociale, kunstzinnige en cognitieve ontwikkeling van kinderen gekeken moet worden. De inspectienormen werken door in de beleidskaders van de scholen. Bij (zeer) zwakke scholen gebeurt dat noodzakelijkerwijs in de vorm van een reactieve reflex (om het negatieve stempel van de inspectie kwijt te raken), terwijl scholen die het beter doen inspectienormen integreren in hun documenten en systemen van

kwaliteitsmonitoring vanuit een proactieve strategie (om te voorkomen dat ze in de toekomst een negatief inspectieoordeel krijgen). Er zijn ook directeuren die hebben aangegeven bewust hogere ambities dan de inspectie te hebben, waarmee ze anticiperen op (mogelijke) normverzwaringen. Wel is benadrukt dat het overnemen van inspectienormen niet ten koste mag gaan van de eigen identiteit van scholen en dat onderwijskwaliteit meer omvat dan gekwantificeerde opbrengstcijfers.

Op basis van de inzichten uit de monitor is de conclusie dat de fit tussen de percepties van vertegenwoordigers van het bovenscholse management en de percepties van de schoolleiding niet optimaal is. Uit de interviews blijkt wel dat de percepties van beide actoren over de inspectie, de openbaarheid die de inspectie betracht, het keuzegedrag van ouders en de (brede) benadering van onderwijskwaliteit in hoge mate met elkaar overeenstemmen.

In welke mate en onder welke condities speelt de kwaliteitsinformatie die door de Inspectie van het Onderwijs op het internet openbaar is gemaakt een rol in de wijze waarop ouders en de oudergeleding van de medezeggenschapsraad invloed uitoefenen op het kwaliteitsbeleid van instellingen.

Uit de surveys blijkt dat ouders gemiddeld de kwaliteit van de basisschool van hun kind(eren) hoog inschatten. De sfeer, een subjectieve indicator, scoort daarbij het hoogst. Opvallende details zijn dat kerkelijke ouders de kwaliteit van hun school gemiddeld genomen significant hoger beoordelen dan niet kerkelijke ouders. Verder bleek dat naarmate de betrokkenheid van ouders toeneemt, de kwaliteitsbeoordeling voor hun school juist afneemt. Daarnaast is een frequenter bezoek van de website van de Inspectie van het Onderwijs gerelateerd aan een lagere beoordeling van de kwaliteit door ouders. Ouders die de website bezoeken worden dus kritischer over de kwaliteit van de basisschool.

Ouders percipiëren hun feitelijke invloed op de kwaliteit van basisscholen als laag. Zij schatten de invloed van teamleden, directie en schoolbestuur aanzienlijk hoger in. Een frequenter bezoek van de website van de Inspectie van het Onderwijs hangt samen met de wens van ouders om een grotere invloed als ouder uit te oefenen op de kwaliteit van het onderwijs.

Uit de interviews blijkt dat de gepercipieerde invloed van ouders in de (G)MR gering is. De leden van de (G)MR zijn in hoge mate afhankelijk van de informatie die ze krijgen aangereikt. De GMR lijkt weinig gebruikt te maken van haar informatierecht. Daarnaast maakt de (G)MR doorgaans te weinig gebruik van het recht op ongevraagd advies. De verhoudingen tussen (G)MR en scholen en het bovenscholse management zijn doorgaans goed. Dat laatste kan kritische discussies in de weg staan, uit vrees om de goede verhoudingen op het spel te zetten. Respondenten ervaren een informatieafstand tussen ouders en personeel. Leerkrachten hebben een grote informatievoorsprong op ouders. Daarnaast is naar voren gebracht dat de (G)MR doorgaans laat bij processen wordt betrokken, waarbij het gevoel van 'nakaarten' soms overheerst. Ouders in de (G)MR associëren kwaliteit met goed onderwijs, waarbij ook de sociale component van kinderen een belangrijke rol speelt. Inspectiebevindingen en kwaliteit zijn doorgaans geen expliciete kwesties in de (G)MR, maar scholen anticiperen wel op inspectienormen. In dat opzicht is dus sprake van doorwerking.

Conclusies en aanbevelingen

Wanneer we deze inzichten koppelen aan de fit tussen organisatie en omgeving, dan is de conclusie dat deze fit niet optimaal is. De gepercipieerde invloed van ouders in de (G)MR is namelijk gering, waarbij de informatieachterstand van ouders ten opzichte van leerkrachten een belangrijke factor is. Ook ouders die niet lid zijn van de (G)MR schatten in hun invloed op de kwaliteit van de basisschool laag in. Veel ouders schatten de kwaliteit van de basisschool van hun kind hoog in. Wel is zichtbaar dat hoe beter ouders zich laten informeren (bijvoorbeeld via de website van de inspectie), hoe kritischer ze worden over de kwaliteit van de school.

Reflectie

Het openbaar maken van onderwijsgegevens door de inspectie is geen onderwerp van discussie bij alle belanghebbende actoren. Ouders zijn wel kritisch over het nut van de website van de inspectie. Zij maken weinig gebruik van de website van de inspectie. Andere informatiebronnen scoren beduidend hoger. Vooral informatiebronnen van de scholen zelf en persoonlijke contacten met de school scoren daarbij hoog. De insteek van de inspectie ('harde cijfers aanbieden op een website') sluit dus niet optimaal aan op de percepties van ouders, die ook behoefte hebben aan inzicht in 'zachte' onderwijsopbrengsten en face-to-face communicatie met scholen. Wel is het zo dat wanneer ouders inspectiegegevens raadplegen, dat ze dan een kritischer houding innemen over het kwaliteitsbeleid van de basisscholen. Een andere redenering is overigens ook heel goed mogelijk, namelijk dat ouders die negatieve ervaringen met een school hebben eerder geneigd zijn om zich te verdiepen in de school en als onderdeel daarvan informatie over de school (waaronder de website van de inspectie) gaan raadplegen. Dergelijke relatiepatronen kunnen pas inzichtelijk worden gemaakt als ouders op verschillende momenten tijdens de loopbaan van hun kind(eren) op de basisschool wordt gevraagd naar hun betrokkenheid, opvattingen over de school en hun wijze van informatieverwerving. Pas na verschillende metingen kunnen trends zichtbaar worden gemaakt. De survey die in dit onderzoek onder ouders is verspreid, was in dat opzicht een 'momentopname'.

Wat betreft de doorwerking van inspectiegegevens in het kwaliteitsbeleid van scholen is de invloed het sterkst zichtbaar via de schooldirectie en het bovenscholse management. Zowel uit proactieve overwegingen ('voorkomen dat men het stempel (zeer) zwak krijgt') als reactieve overwegingen ('zo snel mogelijk van de zwarte lijst afkomen') hebben basisscholen er belang bij om de inspectienormen mee te nemen of te integreren in hun eigen kwaliteitsbeleid. De doorwerking van inspectiegegevens in de gedragingen van ouders is aanzienlijk minder groot. De praktische betrokkenheid van ouders bij het onderwijs is doorgaans hoog. Deze betrokkenheid komt tot uiting in het verrichten van hand- en spandiensten voor de school. De beleidsmatige betrokkenheid van ouders bij de school is echter doorgaans gering. De betrokkenheid van ouders beperkt zich bovendien vaak tot het belang van het eigen kind. Actieve betrokkenheid van ouders in de (G)MR wordt voornamelijk ingegeven door een bredere belangstelling in het reilen en zeilen van een school dan vanuit ongerustheid over de kwaliteit die basisscholen leveren. De invloed van inspectiegegevens op het keuzegedrag van ouders is eveneens gering. Subjectieve en pragmatische overwegingen spelen een belangrijker rol spelen dan de objectieve criteria die de grondslag vormen voor inspectiebevindingen. In dat kader moet onder meer worden

gedacht aan de reisafstand naar de school, de sfeer en de reputatie van een school. Daarnaast speelt de identiteit van de school een rol (vrije school, school met een reformatorische grondslag, etc.). Het keuzegedrag van ouders is dus in de praktijk minder rationeel dan de inspectie veronderstelt.

Wat betreft de kwaliteit van het basisonderwijs hanteert de Inspectie van het Onderwijs een smaller kader dan de basisscholen. De inspectie legt de nadruk op meetbare opbrengsten op het gebied van taal en rekenen, terwijl respondenten van de basisscholen hebben aangegeven dat het ook belangrijk is om oog te hebben voor zaken die minder goed meetbaar zijn, bijvoorbeeld de sociale, creatieve en emotionele ontwikkeling van kinderen.

Relevante inzichten met betrekking tot ouderbetrokkenheid

Uit de surveys bleek dat naarmate de betrokkenheid van ouders toeneemt, de kwaliteitsbeoordeling voor hun school juist afneemt. Een mogelijke verklaring is dat betrokkenheid van ouders tot uitdrukking komt in het actief verzamelen van gegevens over de school en het actief volgen van het reilen en zeilen op de school. Hoe meer men daarover weet, hoe groter de kans dat ouders ook signalen opvangen van zaken die minder goed gaan en dat kan leiden tot een kritischer beoordeling van de kwaliteit van de school dan ouders die niet betrokken en 'onwetend' zijn. Daarnaast kwam uit de surveys naar voren dat ouders die inspectiegegevens raadplegen de kwaliteit van een basisschool lager beoordelen. Ook hierbij is een aannemelijke verklaring dat het bestuderen van inspectierapporten over een basisschool leidt tot meer inzicht in zaken die niet goed lopen op een school en dus een kritischer oordeel van ouders tot gevolg hebben.

Vergelijking resultaten uit dit onderzoek met andere onderzoeken

Het belang van subjectieve overwegingen bij het keuzegedrag van ouders is reeds in andere onderzoeken onderkend (Waslander, Pater & Van der Weide, 2010). Een opvallend verschil is dat in bestaande onderzoeken het beeld naar voren komt dat hoogopgeleide ouders oververtegenwoordigd zijn in de groep van ouders die actief een schoolkeuze maken (Waslander, Pater & Van der Weide, 2010), terwijl in dit onderzoek geen indicaties zijn gevonden dat het opleidingsniveau van ouders van invloed is op hun keuzegedrag. In ons onderzoek blijkt ook dat er voor de meeste ouders in de praktijk iets te kiezen valt ('gepercipieerde schoolkeuzevrijheid'), maar dat het aantal alternatieve scholen voor de helft van de ouders uit de sample beperkt is

Medezeggenschapsraden

In het onderzoek is een discrepantie zichtbaar tussen het belang dat alle betrokkenen zeggen toe te kennen aan goede partnerships met ouders en de invloed van ouders. Het aangaan van partnerships met ouders vereist een gelijkwaardigere positie tussen ouders en onderwijsinstellingen en impliceert dat ouders meer invloed uitoefenen op het beleid van scholen dan thans het geval is. Op individueel niveau hebben onderwijsprofessionals in de praktijk vaak moeite om ouders als 'ervaringsdeskundigen' serieus te nemen. Op beleidsmatig niveau blijkt dat de invloed van ouders in de (G)MR vaak beperkt is. Leerkrachten hebben namelijk een grote informatievoorsprong op ouders, als gevolg waarvan de nadruk vaker wordt gelegd op het (passief) informeren van ouders in de (G)MR, in plaats van hen actief en vroegtijdig te betrekken bij beleidsvoornemens. Enkele respondenten uit de (G)MR hebben het

gevoel geuit dat ze aan het 'nakaarten' zijn. Andere respondenten hebben hier minder moeite mee en vinden het scherp houden van de school toereikend.

Een ander gegeven is dat de relaties tussen de school en de MR doorgaans goed zijn. Paradoxaal genoeg staat deze goede verstandhouding een kritische opstelling van de MR in de weg, uit vrees om de goede relaties op het spel te zetten. De evaluatie naar de Wet medezeggenschap op scholen die momenteel in opdracht van het ministerie van OCW wordt uitgevoerd zal ongetwijfeld inzichten met betrekking tot de feitelijke invloed van de (G)MR aan het licht brengen.

7.3 Aanbevelingen

In deze paragraaf staan enkele aanbevelingen.

Aanscherping van de beleidstheorie die OCW / de Inspectie van het Onderwijs hanteert

De empirische gegevens rechtvaardigen een aanscherping en/of nuancering van de beleidstheorie die het ministerie van OCW / de Inspectie van het Onderwijs hanteert. De wijze waarop de gegevens worden gepresenteerd ('harde data op een website') sluit niet optimaal aan op de behoeften van ouders. Uit dit onderzoek is wel het beeld naar voren gekomen dat ouders die inspectiegegevens raadplegen een kritischer houding innemen over de kwaliteit van basisscholen. Op zichzelf is dat een goede zaak voor alle betrokkenen. De website van basisscholen kan een belangrijke schakel zijn om inspectiegegevens prominenter onder de aandacht van ouders te brengen. Daarnaast blijkt uit dit onderzoek dat het keuzegedrag van ouders minder rationeel is dan het ministerie van OCW / Inspectie van het Onderwijs lijkt te veronderstellen. Ouders meten de kwaliteit van scholen niet alleen met behulp van objectieve prestatiegegevens, maar hebben ook nadrukkelijk oog voor subjectieve componenten zoals sfeer en de sociale ontwikkeling van hun kind. Wel is sprake van doorwerking van inspectiegegevens via de schoolleiding en het bovenschoolse management, omdat zij gevoelig zijn voor de reputatie van scholen. Scholen ondervinden namelijk (reputatie)schade wanneer ze een (zeer) zwakke beoordeling van de inspectie krijgen en deze beoordeling openbaar wordt gemaakt. Om die reden hebben scholen er veel belang bij om inspectienormen mee te nemen of te integreren in hun kwaliteitsbeleid.

Naming en faming

Het openbaar maken van onderwijsprestaties is geen onderwerp van discussie.⁹ Desondanks zijn er wel enkele kritische kanttekeningen bij te plaatsen. Openbaarheid biedt aan scholen kansen om goede prestaties onder de aandacht van de buitenwereld te brengen ('internet als erepodium'), maar ook het risico dat minder goede prestaties voor het voetlicht worden gebracht ('internet als schandpaal'). Ouders en leerlingen kunnen echter baat hebben bij deze gegevens. Een risico van de lijst met zeer zwakke basisscholen is dat de nadruk komt te liggen op het openbaar maken van gegevens van basisscholen die niet aan de onderwijsnormen voldoen ('naming and shaming') in plaats van scholen die hun zaken wel goed op orde hebben. Om die reden kan worden gepleit voor 'naming and faming', waarbij dus ook goede prestaties van basisscholen

⁹ Met het project Vensters PO streeft de sector eveneens naar meer transparantie op het gebied van primair onderwijs.

op een positieve manier worden belicht.¹⁰ Een lijst van zeer zwakke scholen zou dus heel goed aangevuld kunnen worden met een lijst van excellente scholen, zodat scholen niet alleen het risico lopen om op een 'zwarte lijst' terecht te komen, maar ook de kans krijgen om zich positief als excellente school te profileren. Dat biedt een wenkend perspectief en beloont ambities van basisscholen. Bij naming en faming ligt, net als bij naming en shaming, het risico van strategisch gedrag op te loer, namelijk dat scholen zich eenzijdig gaan richten op die indicatoren waarmee ze een hoge ranking zeker willen stellen. Dit streven kan ten koste gaan van een bredere aandacht voor goed presteren.

Website inspectie (via basisscholen) nadrukkelijker onder aandacht van ouders brengen

Websites van scholen worden vaker bezocht en hoger gewaardeerd door ouders dan basisschooldirecteuren denken. Daarnaast is geconstateerd dat ouders relatief weinig gebruik maken van de website van de Inspectie van het Onderwijs. De ouders die wel de website van de inspectie raadplegen zijn doorgaans kritischer over de kwaliteit van het onderwijs.¹¹ In potentie zijn de inspectiegegevens voor ouders dus wel waardevol. Om het gebruik van inspectiegegevens door ouders te verhogen is het daarom raadzaam dat basisscholen op hun site een koppeling maken naar de inspectiegegevens, zodat ouders via de website van de basisschool toegang verkrijgen tot inspectiegegevens en/of dat de inspectie haar eigen website met gegevens over basisscholen nadrukkelijker onder de aandacht brengt bij ouders.

¹⁰ In dat kader kan worden gewezen op het actieplan 'Beter Presteren' (2011) waarin ook aandacht wordt besteed aan excellente scholen.

¹¹ Zoals reeds gezegd kan de relatie tussen openbaarmaking en betrokkenheid complexer zijn dan het lijkt. Openbaarmaking kan bijvoorbeeld leiden tot meer betrokkenheid van ouders (positief of negatief), maar omgekeerd kunnen ouders die ontevreden zijn ook actief op zoek gaan naar verschillende informatiebronnen. Het vergaren van deze inzichten vereist een tweede meting.

Literatuur

Askim, J., (2009) "The Demand Side of Performance Measurement: Explaining Councillors' Utilization of Performance Information in Policymaking" in: *International Public Management Journal*, 12(1), pp. 24–47.

Bagly, C., Ph.A. Woods & R. Glatter (2001) "Rejecting Schools: Towards a fuller understanding of the process of parental choice" in: *School Leadership & Management*, Vol. 21, No. 3, pp. 309-325.

Bekkers, V.J.J.M., Homburg, V.M.F. (2002). "Administrative supervision and information relations" in: *Information Infrastructure and Policy*, 7(2), 1-13.

Bekkers, V.J.J.M. (2007) *Beleid in beweging: achtergronden, benaderingen, fasen en aspecten van beleid in de publieke sector*, Lemma: Den Haag.

Chapman, R.A. & M. Hunt (eds.) (2006) *Open Government in a Theoretical and Practical Context*, Ashgate: Aldershot.

Clegg, S. (1989), *Frameworks of power*. London: Sage.

Donaldson, L. (2001), *The contingency of organizations*. Thousand Oaks: Sage.

Ecorys en Sardes (2009) *Monitor ouderbetrokkenheid in het funderend onderwijs: eerste meting onder scholen en ouders*, Rotterdam (in opdracht van het ministerie van OCW).

Ehren, M.C.M. (2006) *Toezicht en schoolverbetering*, Uitgeverij Eburon. Delft.

Ehren, M.C.M. (2006) "Towards a theory of the impact of school inspections", in: *Britisch Journal of Educational Studies*, Vol. 54, No. 1, pp. 51-72.

Elk, van, R. e.a. (2011) *Zicht op effectiviteit van beleid*, Den Haag (CPB achtergronddocument).

Fan, X., Chen, M. (2001) "Parental involvement and students' academic achievement: A meta analysis" in: *Educational Psychological Review*, Vol. 13, No. 1, pp. 1-22.

Gemeente Amsterdam (2003) *Schoolkeuzemotieven. Onderzoek naar het schoolkeuzeproces van Amsterdamse ouders*, Dienst Onderzoek en Statistiek: Amsterdam.

Gilsing, R., Tierolf, B., (2010) *Ouders nemen de wijk. In de eigen wijk naar school in gemengde wijken in Utrecht*. Verwey-Jonkerinstituut. Utrecht.

Herweijer, L. & R. Vogels (2004) *Ouders over opvoeding en onderwijs*, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

Hirschmann, A.O. (1970) *Exit, Voice, and Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organizations and States*, Harvard University Press: Cambridge, MA.

Literatuur

Hofman, R.H., Hofman, W.H., Guldemond H. (2002) "Schoolgovernance, culture, and student achievement" in: *International Journal of Leadership in Education* 5 (3), pp. 249-272.

Hofman, R.H., Vandenberghe, R., Dijkstra, B.J. (2008) *BOPO review: Kwaliteitszorg, innovatie en schoolontwikkeling*, Groningen: RUG/GION.

Hofman, R.H., Hofman, W.H.A., Gray, J.M. (2008) "Comparing key dimensions of schooling: towards a typology of European school systems" in: *Comparative Education*, Vol. 44, No. 1, pp. 93-110.

Hoogewerf, A. & M. Herweijer red. (1998) *Overheidsbeleid: een inleiding in de beleidswetenschap*, Samsom: Alphen aan den Rijn (zesde geheel herziene druk).

Inspectie van het Onderwijs (2011) *De staat van het onderwijs: onderwijsverslag 2009/2010*, Utrecht.

Janssens, F.J.G. (2005) *Toezicht in discussie: over onderwijstoezicht en Educational Governance*, Universiteit Twente: Enschede (oratie).

Karsten, S., Roeleveld, J., Ledoux, G., Felix, C., Elshof, D. (2002) *Schoolkeuze in een multi-etnische samenleving*, SCO-Kohnstamm Instituut: Amsterdam.

Karsten, S. e.a. (2006) *De positie van ouders en leerlingen in het governancebeleid*, SCO-Kohnstamm Instituut: Amsterdam.

Koning, P. & K. van der Wiel (2010) "Ranking the Schools: How Quality Information Affects School Choice in the Netherlands", Centraal Planbureau, Discussion paper 150.

Kool, D. de (2011) *Actieve openbaarheid van informatie in het onderwijsdomein: een verkenning van de beoogde effecten*, Center for Public Innovation: Erasmus Universiteit Rotterdam.

Koppenjan, J. en E.H. Klijn (2004) *Managing uncertainties in networks*. New York: Routledge.

Lathrop, D. & L.R.T. Ruma (eds.) (2010) *Open Government: Collaboration, Transparency, and Participation in Practice*, O'Reilly Media: Beijing et al.

Lawrence, P. & Lorsch, J. (1967) *Organizations and the Environment*, Boston: Harvard University Press.

Leeuw, F.L., R.C. Rist, R.C. Sonnichsen (1994) *Can governments learn? Comparative perspectives on evaluation and organizational learning*, Transaction Publishers: New Brunswick etc.

Leming, E. (2002) "Parent partnership and school improvement: an Eastern region perspective" in: S. Wolfendale (Ed.), *Parent partnership services for special*

educational needs; Celebrations and challenges, David Fulton Publishers: London, pp. 63-75.

Lindsay, G., Dockrell, J.E. (2004) "Whose job is it? Parents' concerns about the needs of their children with language problems", in: *The Journal of Special Education*, 37(4), pp. 225-235.

Luginbuhl, R., D. Webbink en I. de Wolf (2007) "Do School Inspections Improve Primary School Performance?" Den Haag (CBP Discussion Paper).

Luginbuhl, R., D. Webbink en I. de Wolf (2009) "Do Inspections Improve Primary School Performance?" in: *Educational Evaluation and Policy Analysis*, Vol. 31, No. 3, pp. 221-237.

Marschall, M.N., Hiscock, J., Sibbald, B. (2002) "Attitudes to the public release of comparative information on the quality of general practice care: qualitative study" in: *British Medical Journal*, Vol. 325, pp. 1-5.

Marshall, M.N. & Shekelle, P.G., Davies, H.T.O. Smith, P.C., (2003) "Public reporting on quality in the United States and the United Kingdom" in: *Health Affairs*, 3 (22), pp. 134-148.

Mason, A., Street, A. (2006) "Publishing outcome data: is it an effective approach?" in: *Journal of Evaluation in Clinical Practice*, 12 (1), pp. 37-48.

Meijer, A.J. (2004) *Vreemde ogen dwingen, De betekenis van internet voor maatschappelijke controle in de publieke sector*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Meijer, A.J. (2007) "Publishing public performance results on the Internet. Do stakeholders use the Internet to hold Dutch public service organizations to account?" in: *Government Information Quarterly* (24), pp. 165-185.

Meijer, A., Homburg, V., (2008) *Toezicht 2.0*, Den Haag: Lemma.

Ministerie van OCW (2005) *Governancebrief*, 7 juli 2005, Kamerstukken II 2004/05, 30 183, nr. 1, Ministerie van Onderwijs, Cultuur, Wetenschap: Den Haag.

Mintzberg, H (1979) *The structuring of organizations*, Englewood Cliffs: Prentice Hall.

Onderwijsraad (2006a) *Duurzame onderwijsrelaties. Hoe kan partnerschap tussen de school en de omgeving verantwoord vorm krijgen?* Den Haag: Onderwijsraad.

Onderwijsraad (2010) *Ouders als partners: versterking van relaties met en tussen ouders op school*, Den Haag (advies).

Overmaat, M., Bogaard, M. (2004) *Neemt ouderparticipatie af? Stand Stand van zaken en tips voor scholen en ouderraden*, Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.

Pfeffer, G. & R. Salancik (1978) *The external control of organizations*. New York: Harper & Row.

Literatuur

Research voor Beleid en EIM (2009) *Tijdsbesteding en –beleving basisschooldirecteuren*, Zoetermeer (onderzoek in opdracht van het ministerie van BZK).

Rhodes, R. (1997) *Understanding governance*, Open University Press: Maidenhead.

Schein, E.H. (1988) *Organizational culture and leadership*, Jossey-Bass: San Francisco.

Schneider, E., Epstein, A.M., (1998) "Use of Public Performance Reports: A Survey of Patients Undergoing Cardiac Surgery" in: *Journal of the American Medical Association*, May 27, 279, (20), pp. 1638-1642.

Scott, W. (1995), *Institutions and organizations*, Thousand Oaks: London.

Silverman, D. (1971), *The Theory of organizations: a sociological framework*, BASIC Books: New York.

Smit, F., Driessen, G., Doesborgh, J., (2005) *Opvattingen van allochtone ouders over onderwijs: tussen wens en realiteit*, ITS: Nijmegen.

Smit, F., R. Sluiter en G. Driessen (2006) *Literatuurstudie ouderbetrokkenheid in internationaal perspectief*, ITS: Radboud Universiteit Nijmegen.

Taylor, G.R. (2004). *Parenting skills & collaborative services for students with disabilities*, Scarecrow Education: Lanham, MD.

TNO (2011) *Open Overheid: internationale beleidsanalyse en aanbevelingen voor Nederlands beleid*, Delft.

Vogels, R., (2002) *Ouders bij de les. Betrokkenheid van ouders bij de school van hun kinderen*, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

Van de Walle, S. Roberts, A. (2008), Publishing performance information: an illusion of control? In: W. van Dooren & S. van de Walle (eds.), *Performance Information in the public sector*. London: Palgrave pp. 211-226.

Waslander, S., Pater, C. & Weide, M. van der (2010) "Markets in Education: An Analytical Review of Empirical Research on Market Mechanisms in Education", OECD Education Working Papers, No. 52, OECD Publishing.

Weick, K. (2001) *Making sense of the organization*, Blackwell: Oxford.

Woodward., J. (1965) *Industrial Organization*, Oxford University Press: Oxford.

Wuyts, D. (2008) *Actieve openbaarheid in theorie en praktijk*, Die Keure: Brugge.

Ziel en Zaligheid Bureau voor VeranderCommunicatie (2004) *Deskresearch naar leerlingenstromen en keuzemotieven voor openbaar en bijzonder basisonderwijs in Nederland en Zwijndrecht*, Rotterdam.

Bijlage 1: Interviewvragen

I Algemeen

Hoe lang vervult u de huidige functie?

Wat zijn voor u uw belangrijkste taken?

II Inspectie van het Onderwijs en school

Algemeen

Wat is in uw ogen de rol en taak van de inspectie?

Heeft de inspectie invloed op het kwaliteitsbeleid van uw school?

wat is voor u de essentie van het kwaliteitsbeleid?

Zijn er door het optreden van de inspectie of door andere redenen kwaliteitsveranderingstrajecten geweest? Zo ja, wat is de inhoud en het resultaat?

De inspectie heeft een toezichthoudende rol als externe actor. Is er binnen de school ook een vorm van intern toezicht op kwaliteit. Zo ja, hoe is het interne toezicht georganiseerd? Zo nee, is dit een bewuste keuze?

Inspectie en informatie op internet

De inspectie heeft enige jaren geleden haar onderzoeksbevindingen op internet gezet. Wat vindt u van deze keuze?

Wat vindt u van de keuze om een lijst met zwakke scholen te publiceren?

Wat is de betekenis van deze informatie voor u?

Wat is de betekenis van deze informatie voor de school als geheel?

Werkt de openbaarmaking van de informatie door in het kwaliteitsbeleid?

Heeft de openbaarmaking van de informatie gevolgen gehad voor de wijze waarop u de directe omgeving van de school benaderd, zoals ouders of gemeente bijvoorbeeld meer externe verantwoording?

III Ouders in de medezeggenschapsraad

Algemeen

Wat is de rol van de (gemeenschappelijke) medezeggenschapsraad binnen uw school?

Op welke wijze wordt de oudergeleding in de (G)MR gekozen?

Is het moeilijk of makkelijk om mensen te vinden voor de (G)MR?

Is kwaliteit een belangrijk onderwerp voor de (G)MR?

Bijlage 1

Wat zijn de belangrijkste onderwerpen in de (G)MR?

Heeft de (G)MR een rol als er kwaliteitsveranderingstraject is? Zo ja, welke? Zo nee, waarom niet?

Informatie van de inspectie

Heeft de informatie die de inspectie openbaar maakt invloed op het functioneren van de (G)MR en met name de oudergeleding?

Zo ja, op welke wijze? Ook op het kwaliteitsbeleid?

Zo nee, waarom heeft het volgens u geen invloed? Ook niet op het kwaliteitsbeleid?

IV Rol van ouders

Welke rol hebben ouders in de school?

Heeft het openbaar maken door de inspectie van de informatie invloed op keuzen en handelen van ouders?

Zo ja, op welke wijze en waarom?

Zo nee, waarom niet?

Hebben ouders invloed op het kwaliteitsbeleid?

Zo ja, op welke wijze?

Zo nee, waarom niet? Hebben ouders sowieso geen invloed op het functioneren van de school?

V Afsluitend

In het gesprek lag het accent sterk op de omgeving van de school en meer specifiek de ouders en de inspectie die haar bevindingen openbaar maakt.

Wat is in uw ogen de invloed van de omgeving op de school?

Zijn er onderwerpen die nu te weinig aandacht hebben gekregen wat betreft

Uw rol?

Het functioneren van uw school?

Bijlage 2: Respondenten

Er zijn 35 interviews afgenomen bij de Inspectie van het Onderwijs, de PO-Raad en vertegenwoordigers van het bovenschoolse management, de (adjunct-)directeuren en/of ouders van de (G)MR van de volgende basisscholen: Tiliander in Tilburg, Timotheus in Lelystad, John Weststeijnschool in Nieuw Vennep, De Noord in Ridderkerk, Eben Haëzer in Harkstede, De Meander in Spijkenisse, Elckerlyc in Roelofarendsveen, De Bargeweide in Eefde, Josef Sartoschool in Arnhem, Stadhouders Willem III in Hendrik Ido Ambacht, Prins Willem Alexander in Uddel, Den Akker in Oosterwijk en R.K. Dalton basisschool Panta Rhei in Coevorden.

